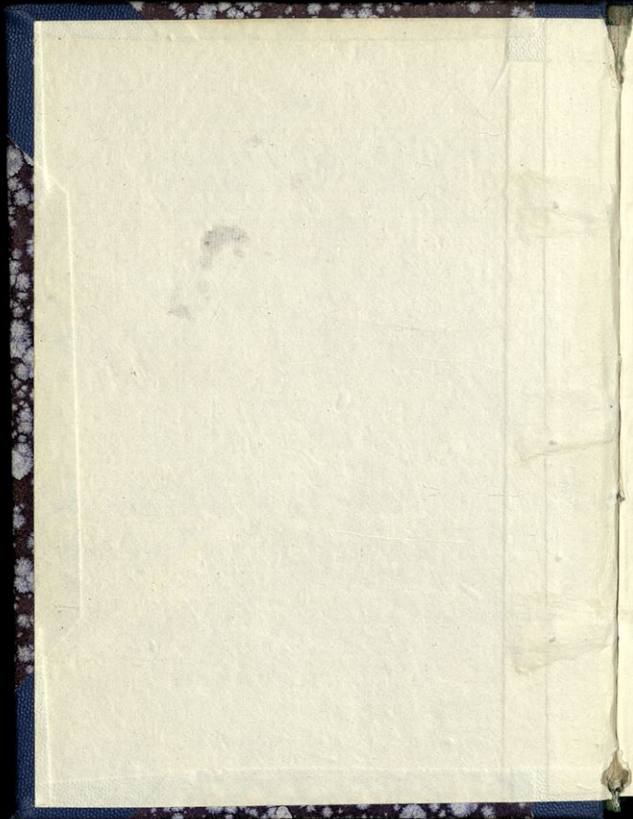

Π
24245
Bg

UE
—

Ksenofontovih

SPOMINOV NA SOKRATA

čvetere bukve.

(Memorabilia.)

Poslovenil

P. Ladislav Hrovat.

V CELOVCU 18

Natisnil Janez Leon.

Multas ad res peritiles Xenophontis lib
sunt, quos legite, quaeso, studiose.

Cic. de Senect. 17.

24. 245 II Bg

030017945

V v o d.

Najbolj znano in najnavadnije ime za Ksenofontovo knjigo o Sokratu je latinsko ime „Memorabilia.“ Kdo ga je rabil prvi, to ni znano; nekteri pravijo, da ga je vpeljal Viktor. Pa naj si bo temu, kakor hoče, toliko je gotovo, da je to ime sila staro in zato sploh v navadi; toda pravo pa ni, ne po izrazu in ne po pomenu. Beseda Memorabilia, ko bi že sicer dobro latinski rečeno bilo, pristije se bolj zgodovinskim spremembam, ki so za celi izobraženi človeški zarod ali vsaj za veči del človeštva velike važnosti in stalnega vpliva ter zato spomina vredne. In kar velja o latinskem imenu, velja tudi o nemški prestavi „Denkwürdigkeiten.“ — Če pa pogledamo na gerško ime „*Ἀπομνημονεύματα*,“ in pa na zapopadek spisa in Ksenofontov namen, da hoče namreč povedati o Sokratu, kolikor se spominja, lahko nam je razviditi, da zapopada ta spis to, kar so imenovali Latinci „*Commentarii*“ in kar imenujejo Francozi „*Memoires*.“ Latinci so imenovali „*Commentarii*“ take spise, v katerih je zapisoval

kak slaven mož svojo dogodivščino dan za dnevom a pa po važnosti reči. Pervi in edini izgled tacih komentarjev imamo pri Jul. Caesaru, ki je popisal svoj dogodivščine v Galiji (Commentarii de bello Gallico). Ciceron pravi o njih: Atque etiam commentario quosdam scripsit rerum suarum (Brut. 75.). Tak spise bi mi imenovali: dnevniki, zapisniki zgodovinski spomini. Zvali so Latinci Commentarii tudi tiste spise, ki si jih je govornik naredil o predmetu govora. Govornik namreč je pred govorjenjem dobro premislil svojo reč in način, kako bo govoril, ter si je v kratkem zapisal izpeljavo govora (osnovo). Tako je, na priliko, znano o Ciceronu, da je pred le dobro pretuhtal in potem, ko je že govoril v Senatu ali pred ljudstvom, potem še le je spisal govor. Tako osnovo so zvali Commentarii. — In če obirnemo to besedo na Ksenofontove spise o Sokratu, pristije se v obojnem pomenu. Ksenofont namreč je zapisal Sokratove govore in nauke po zapopadku, ne od besede do besede, ampak kakor jih je pomnil. Ker se pa vije celo življenje Sokratovo in vse dogodivščine njegove le o modrovanji, prilega se izraz Commentarii Ksenofontovim spisom tudi v prvem pomenu, kajti načertal je Sokratovo dogodivščino posameznih oseb. Po tem takem so po pravici vzeli noveji pisatelji v latinskem besedo „Commentarii“ in v nemškem „Memoiren“ za Ksenofontove „Memorabilia.“ — V slovenščini bomo shajali z izrazom „Spomini na Sokrata“, ker je prestava gerške

besede „Ἀπομνημονεύματα (Erinnerungen) in pa tudi zna pomeniti „Commentarii“, ker Ksenofont hoče načrtati Sokratov značaj in popisati njegovo djavnost po govorih, kolikor jih pomni. — Toliko o imenu tote knjige.

Poglejmo, kakošen namen je hotel Ksenofont doseči s tem, da je napisal te reči in pa kako je izpeljal svojo nalogo. — Kmalo po Sokratovi smerti, ki je bila leta 399 pred Kristusom, jeli so se Atenčani kesati, da so obsodili Sokrata. Pervega in najhujega Sokratovega tožnika Meleta so obsodili k smerti in njegova pomagača Lykona in Anyta so spodili iz dežele. Če je grevalo ljudstvo sploh, toliko bolj je bolelo Sokratove učence, da so Atenci obsodili s Sokratom vred pravico in modrost. Platona je serdilo tako, da je pobegnil iz Aten. Blagi spomin in duh starega modrijana je klil v srcih verlih učencev in delali so vsak po svoje naprej, česar so se naučili pri Sokratu. Najznamenitiši so bili: Platon, Ksenofont, Keb Tebanski, Euklid Megarski, Phaidon, Aristip, Antisten. Pa najhujše je peklo Platona in Ksenofonta to, da še po smrti so glodali Sokrata in napačno mislili o njem: eni iz hudobije in zavidnosti, kakor sofisti, drugi pa iz nevednosti, ker ga niso prav poznali in zapeljani od sofistov, zopet drugi so ga devali v versto sofistov. Da bi spodbil krive misli o Sokratu in ga zagovarjal pri ljudeh, hotel je Ksenofont postaviti svojemu učitelju blag spomenik. V ta namen je spisal čvetele bukve „Spominov na

Sokrata", v katerih je pokazal, da je bil Sokrat izmed vseh ljudi najbolj pobožen, najbolj pravičen, najbolj zderžljiv, najbolj previden in razumen, najbolj zadovoljen in srečen za svojo osebo; da je vsem koristil, ki so ž njim opraviti imeli, jih z besedo in djanjem k dobremu nepeljeval, od zlega odvrčal, pa nikdar nobenemu kaj hudega storil; da je državi sila veliko koristil, ker ji je dobre državljanke odreja; ter ga je s tem zagovarjal zoper obrekovanje in natolcevanje, ki je slulo še med ljudom. — To dokazati je namen Ksenofontove knjige.

Da bi dosegel to, kar si je namenil, popisal je Sokrata, kakor je živel in kakor je učil; kajti ljudstvo je gledalo na vnanje življenje in pa govore so sodili, kakor so jih razumeli. Kakor Sokrat svoje poduke, tako je vravnal Ksenofont svoje spise. Sokrat je obračal vse govorjenje in djanje na to, da bi napeljeval svoje deželane h kreposti in spoznanju resnice in prave razumnosti; celo njegovo življenje se verti le o podučevanji; njegovo življenje in pa učenje je eno. Toda kacega posebnega reda se ni deržal v podučevanji, svojih misli in naukov ni sistematično vredoval in predaval. Sokratovo modrovanje je bilo celotno, pa brez sisteme. Kakor je nanesla prilika, tako je govoril; drugače je govoril z učenimi, drugače s prostimi ljudmi, drugače z mladino, drugače z odraščeniimi, drugače z rokodelci, drugače s sofisti. Sokrat ni imel kacega posebnega časa ali kraja, ampak hodil je najraje tje, kjer je vedil, da bi se utegnili sniti z naj-

večo množico. Zdaj je učil kacega bogatajca in ga skušal prepričati, da je bog in da skerbi za človeka; zdaj je odvrčal kacega požeruha in nezmerne človeka od napačnega življenja; zdaj je očital nepokornemu sinu njegovo početje ter ga svaril biti pokornemu svojim starišem; zdaj si je prizadeval dva razperta brata pomiriti in spraviti med seboj; zdaj je kakemu napuhnjenemu mladenču pokazal njegovo ošabnost in ga prepričal, da se mora pred učiti in se pripravljati na posle, preden hoče se pečati z državnimi zadevami; zdaj je zopet družega preveč strahljivega spodbadal, se urediti in vaditi za državne opravila; zdaj je učil, kaj je prijaznost in razlagal njene koristi; zdaj je razkladal dolžnosti državljanske do države, dolžnosti in zmožnosti vojskovodja; in kakor mu ni bil nobeden rokodelec preslab, da bi se ž njim ne razgovarjal o njegovih opravilih in umetnostih, tako se tudi ni bal sofistov, ampak naravnost jim je odkrival njih zvijače in goljufije ter pokazal svojim učencem nevarnost tacih naukov za posamezne ljudi in pa za državo ter jih je svaril, da se varujejo in ogibljejo mrež sofistčnih sleparij. — In kakor se je obnašal Sokrat, tako ga je popisal Ksenofont. Napisal je razgovore s posameznimi osebami, kolikor jih je pomnil; če se ni ravno vsega spominjal, pa novega in neresničnega ni nič pridjal. Kakor Sokratovi razgovori, tako so tudi Ksenofontovi zapisi po časni versti, pa ne po sistemi vredjeni. In da bi ljudje razvidili, da je res, kar piše Ksenofont o Sokratu, navede je besede Sokratove in tiste osebe,

s katerimi se je razgovarjal. Ksenofont sam le od kraj razgovora toliko pove, da vemo, s kom govori Sokrat in o čem, in pa h koncu razgovora toliko pristavi da izrazi svoje misli o Sokratu v tej zadevi, da j namreč res tak, kakoršnega si sam misli. Ker se j pa Sokrat večkrat o ravno taisti reči po enakem načinu razgovarjal, zató je nekaj razgovorov pri Ksenofontu enacih z malim razločkom; in tudi vsak razgovor, al kakor jih imamo natisnjene, vsako poglavje ima za se celotni zapopadek; vsak za se da nekaj, vsi vkup pa celi značaj Sokratov. Tako je popisal Ksenofont Sokrata po vnanjem življenji in po naukih, da b dosegel to, za kar mu je šlo, namreč da bi ga opravičil med ljudom in pokazal: Sokrat je bil res pobožen, pravičen, moder, razmiren in po krivem obsojen, ter mu s tem postavil neminljiv spomenik. —

Pri Ksenofontu imamo Sokrata, kakoršen je bil kot človek; njegov duh pa se razvija in živi v Platonu. Kar se tiče namreč Sokratovega modrovanja (filozofije). Ksenofont ga ni prav razumel; globokeje segati in notranje jedro modroslovja pokazati, on ni bil mož zato; on je zapisal, kar je vidil in slišal, pa dalje ni tuhtal. Pravi mož za Sokratovo filozofijo je bil Platon; on je dalje izpeljal, kar je osnoval Sokrat. Sokrat je postavil temelj, Platon je zidal naprej; prava filozofija Sokratova živi torej v Platonu; toda tu je velikrat težko razločiti, kaj je Sokratovega in kaj Platonovega, ker le-ta vse važne reči in tudi svoje misli prilastuje Sokratu iz spoštovanja, češ, da

Sokrat govori tako. Ali to pa je, da je zidano vse na Sokratovi podlagi in v tem zmislu imamo pravo jedro njegove filozofije iskati pri Platonu. Toraj, rekel bi, kdor hoče poznati Sokrata po življenju, naj bere Ksenofonta, kdor ga hoče poznati po modroslovju, naj bere Platona. — In ravno tudi v tem oziru so Ksenofontovi „Spomini“ velike važnosti, ker napeljujejo k razumevi Platona, ker kažejo perve obrise modroslovja in pa način Sokratovega modrovanja (methode). Sokratovi nauki so kal Platonove filozofije: toraj kdor hoče razumeti Platona, mora poznati Sokrata po Ksenofontu.

Kar se tiče reda pozameznih razgovorov v le-teh čveterih bukvah, razvidno je že po tem, kar smo rekli o namenu spisa, da tu nam ni iskati stalne sisteme o Sokratovi filozofiji. Vendar pa se dajo razgovori vrediti v oddelke, ki imajo enak in celoten zapopadek vsaj po večini. Poveršni razdelki bi bili ti le: Lib. I. cap. 1, 2. Vvod, v katerem Ksenofont skuša ovreči tožbe zoper Sokrata. — Cap. 3, lib. II, 1, je govorjenje o pobožnosti in zmernosti (dolžnosti do bogov in samega sebe.) Lib. II, 2. — II. 10, je govorjenje o razmerah do sorodnikov in prijatlov (dolžnosti do bližnega.) — Lib. III. 1—7. je govorjenje v razgovorih s takimi ljudmi, ki se hočejo z državnimi zadevami pečati ali državi koristiti, o tem in kako naj se človek pripravlja, da bo koristil državi (dolžnosti do države). Druge poglavja teh bukev so raznega zapopadka, — Lib. IV. Razun cap. 4 je sploh govorjenje o tem, kako si je Sokrat prizadeval verlih in blagih mladenčev si pridobiti, kako

je njih naravne zmožnosti poskušal, se ž njimi obnašal, jih napeljeval k spoznanju samega sebe, k zmirnosti in pravičnosti. — Zadnje pogl. 8. je sklep in govori o smerti Sokratovi, in pa h koncu povzame Ksenofont še svoje prejšne misli o Sokratu. — Tak na priliko bi bil osnutek Ksenofontovih „Spominov.“ Toda moj namen ni, reči še dalje krojiti, kajti to bi bilo sistemo za naprej delati; le to si pa lahko vsaki napravi, ko je bral celi spis, in Sokrata bo prav poznal še le po tem, ko je prečital „Spomine“ v vesolnosti, pa vidil bo tudi, da je enojnost v zapopaku, akoravno na videz ni povsod enojnosti po vnanji obliki.

L. H.

Ksenofontovih spominov na Sokrata

I. Bukve.

1. Sokrat ni zaničeval domačih bogov, tudi ni novih vpeljeval.

Velikrat sem se začudil, s katerimi razlogi neki so Sokratovi tožniki prepričali Atenčane, da bi bil v oziru države smerti vreden. Tožba zoper njega je bila nekako taka le: Sokrat zlostvuje (zlobno ravna), ker ne veruje v bogove, ki jih verje država, in ker druge nove božanstva vpeljuje in zlostvuje, ker mladež kvari.

Pervič kakošnega dokaza so se vendar držali, da ni veroval v bogove, v koje veruje mesto? Kajti bilo je znano, da je daroval velikokrat domá, velikokrat na občnih mestnih altarjih; in da se je posluževal vedeževanja, tudi ni bilo neznano; šla je namreč govovica, da Sokrat pravi, daimonion mu naznanja, zato tedaj, zdi se mi, ga najbolj dolžijo, da vpeljuje nove božanstva. On pa ni nič novejega vpeljeval kot drugi, ki verovaje na vedeževanje se poslužujejo tičev,

pomenljivih besed *), znamenj in darovanja; letí namreč ne menijo, da povedô ptiči pozvedajočim koristne reči, tudi ne, da srečajoči ljudje, ampak da po njih bogovi to naznanjajo, in tudi on je tako mislil. Toda večina ljudi pravijo, da jih ptiči in srečajoči odvrtaajo in pa naklanjajo, Sokrat pa je govoril kakor spoznal, kajti daimonion mu naznanja, je djal. In večini tovaršev je prigovarjal, to storiti, unega pa ne storiti, češ da mu daimonion naznanja; in ako so ga bogali, hasnilo jim je, kateri ga pa niso bogali, jih je grevalo. In kdo bi ne poterdil, da ni hotel veljati učencem ne kot bedasti, ne kot jubač? Pa bil bi oboje, ko bi bil pravil reči

*) *Φήμη* je božji glas, to je, kedar človek sliši kaj tacega govoriti, da si iz tega posnemlje voljo bogov ali pa si tolmači prihodnje reči. Tisti, ki govori, ne misli s tem povedati, kar si drugi iz njegovih besed dovzame. Toraj *φήμαι* = pomenljive besede. — *σύμβολον* je vsako znamenje ali pomen, iz kterega človek kaj tolmači (omen). Posebno pa se rabi ta beseda, kader se okolščine ali primerljeji tako strinjajo, da kaj pomenijo, na priliko, če se dva človeka srečata v kakem posebnem kraji, ali ob posebnem času, ali če srečaš kako posebno osebo. Toraj *σύμβολον* = vsako znamenje, posebno, ki ga dá srečanje. — Zapopadek teh stavkov je: Kakor ljudje si prizadevajo po raznih načinih, da pozvedô voljo bogov, ravno tako jo naznani Sokratu Daimonion sam, toraj gotovo Sokrat veruje na bogove.

kot od boga razodete, potem pa bi se bilo pokazalo, da je legal. Očitno je tedaj, da bi ne bil naprej pravil, ko bi se ne bil zanesel, da bo resnico govoril. In kdo bi v teh rečeh drugemu zaupal kakor bogu? in bogovom zaupaje kak ni na bogove veroval? —

Pa saj je ravnal tudi takole proti prijatlom: potrebne reči je svetoval opravljati, kakor je menil, da bi bile najboljše opravljene; zastran neznanih, kako se bodo izišle, pošiljal je orakelj prašat, če jih je opravljati. Djal je, da potrebujejo vedeževanja tisti, ki želé hiše in mesta dobro vladati; zakaj tesar postati, ali kovač, ali kmetovavec, ali vladar, ali preiskovavec tacih opravil, ali računar, ali gospodar, ali vojskovodja, vse take vednosti so pridobite počloveški razumnosti. Najvažniše v teh rečeh, je djal, so bogovi sebi prideržali, česar ljudem ni nič znanega. Ni namreč znano onemu, ki je njivo lepo obsejal, kdo jo bo žel; ni znano onemu, ki je hišo lepo sozidal, kdo bo v njej prebival; ni znano sposobnemu za vladarja, če mu hasne državo vladati; onemu, ki je lepo ženo vzal, da bi se veselil, ni znano, ali ga ne bo žalila; onemu, ki si je mogočne žlahtnike v mestu dobil, ni znano, ali ga ne bodo iz mesta pregnali. Tisti, ki menijo, da nič tega ni božjega, ampak vse človeške razvidnosti, norijo, je djal; norijo tudi tisti, ki prašajo orakelj v rečéh, ki so jih dali bogovi ljudém premišljevaje rzsoditi; kakor ko bi kdo prašal, je li bolje k jarmu vzeti v vožnji zvedenega ali nezvedenega, je li bolje na barko vzeti v veslanji zvedenega.

ali nezvedenega, ali kar je mogoče vediti računovaje, ali meré ali vagovaje; bil je misli, da zlobno ravnajo oni, ki take reči od bogov pozvedujejo; djali je, da se moramo tega učiti, kar so dali bogovi z učenjem delati; kar pa je ljudém neznanó, moramo skušati po vedeževanju od bogov zvediti, kajti bogovi naznanjajo, komur so mili.

Pa saj je bil Sokrat vedno na očitnem; z jutra je hodil na sprehajališča in gimnazije; ko se je terg napolnil (dopoldne), bilo ga je ondi viditi, drugi del dneva je bil tam, kjer bi utegnil se sniti z največ ljudmi; govoril je večidel in znal ga poslušati, kdorkoli je hotel. Pa nobeden ni nikoli Sokrata kaj brezbožnega in zlobnega ne početi videl, ne govoriti slišal. Zakaj tudi o naravi vesoljnosti se ni razgovarjal, kakor večina družih, pregledovaje, kako je postal tisti od modrijanov*) tako imenovani kosmos (svet) in po

*) Za besedo σοφιστής sem vzel izraz modrijan, zato ker tu je govorjenje o filozofih predsokratove dobe. Leti so se le pečali s preiskovanjem narave, namreč kako je svet postal, iz česa je postal, je li večni ali minljiv itd.; bili so prav za prav „naravoslovci“ „astronomi.“ Σοφιστής pomeni v izvirnem toliko kot σοφός (modri). To ime je dobilo merzni pomen „s sofist“ še le po Protatoru, ki je učil ἀνθρώπος πάντων μέτρον, to je, človek je mera za vse reči. Namreč res je le to, kar se človeku resnica zdi, dobro le to, kar za hip človeku

kterih naravnih postavah se godí vsaka reč na nebu, temveč dokazoval je, da blodijo tisti, ki take reči preiskujejo. O njih je prvič premišljeval, se li vendar misleči, da že človeške zadeve dosti poznajo, veržejo na preiskovanje takih reči, ali menijo spodobno ravnati, če človeške reči vnamar pustivši božje pregledujejo. Čudil se je, da jim ni jasno, da ljudém ni mogoče tega najti, češ, ker tudi tisti, ki se najbolj šopirijo govoriti o tem, niso enih misli, temveč so si med sebo besnim enaki. Kakor se namreč besnih nekteri še strašnih reči ne bojé, nekteri se pa tudi pred nestrašnimi plašijo; nekterim se še med ljudom nesramno ne zdi govoriti ali početi karkoli, nekteri pa menijo, da še iti ne smejo med ljud; nekteri ne čislajo ne svetišča, ne altarjev, ne druge nobene božje reči, nekteri pa kamenje, vsakteri les in živali časté: ravno tako menijo tistih nekteri, ki o naravi vesoljnosti tuhtajo, da je bitje le eno, drugi pa, da je nezmerno v številu; menijo nekteri, da se giblje vse, nastaja in gine, drugi, da nikdar nič ne nastane, nič ne pogine. Premišljeval je o njih tudi tole: Kaj? kakor mislijo tisti, ki se človeških reči učé, to česar se naučé, narediti sami sebi in drugim, komur bi hoteli, menijo li

gódi ali pridi; in tako je pravo vednost in nravnost (Moral) spodbil. Govoriti je znal o vsaki reči pro in contra, ne da bi dokazal resnico, temveč da pokaže, da je ni resničnosti.

tako tudi tisti, ki božje reči preiskujejo, narediti, ko spoznajo, po katerih naravnih postavah se vsaktero godi, kedar bi hteli namreč vetrove, vode, letne čase in česar sicer tacega bi potrebovali, ali kaj tacega še upajo ne, ampak jim je dosti le spoznati, kako se vsaktero godi? To je govoril o onih, ki se s temi pečajo, sam pa se je razgovarjal vedno o človeških zadevah, pregledovaje, kaj je pobožno kaj brezbožno, kaj je lepo kaj gerdo, kaj pravično kaj krivično, kaj je razbornost*) kaj besnost, kaj je krepost kaj slabost, kaj je država kaj državljani, kaj je vlada, kaj vladar ljudstva, — in o družih rečeh, česar ki vejo, jih je po njegovem mnenji po pravici verle, ki pa ne vejo, sužnjake imenovati.

*) Za besedo *σωφροσύνη*, ki jo Sokrat pogosto rabi, nimamo pravega izraza v Sokratovem pomenu. Sokratu je *σωφροσύνη* = *σοφία*. Njemu je prava modrost to, ako človek vse prav spozna in potem prav ravna, in tak mu je kreposten; največa modrost je največa krepost (*ἀρετή*). Tudi Nemci nimajo prave besede za to, predstavljajo z „Besonnenheit“, pa je preozko; *σωφροσύνη* je: Die auf richtiger Einsicht beruhende und zur Sittlichkeit gewordene Besonnenheit, die sich überall für die Tugend entscheidet und insbesondere in jeder Lage das rechte Mass zu halten weiss (Breitenbach). — V slovenščini bi znale veljati besede: razbornost, razumnost, razmernost (?).

O čemur ni znano bilo, kako je mislil, ni nič čuda, da so v tem sodniki krivo sodili o njem; kar so pa vedli vsi, ni li čudno, da si niso tega k sercu vzeli? Bil je namreč enkrat svetovavni odbornik ter kot svetovavec prisegel, v kateri prisegi je bilo po postavah ravnati, in ko je predstojnik postal v shodišču, ni pustil glasovati, ko je ljudstvo zahtevalo zoper postave vseh devet poveljnikov s Thrasyllom in Erasinidom obsoditi v enem glasovanji, akoravno se je ljudstvo nad njim grozilo in mu veliko mogočnih žugalo, ampak više je cenil prisego, kakor pa streči ljudstvu zoper pravico in se varovati pred žuganjem. Kajti veroval je, da skerbijo bogovi za ljudi, pa ne tako, kakor veruje derhal; le-ti namreč menijo, da vejo bogovi nekaj, nekaj pa ne vejo; Sokrat pa je bil misli, da vejo bogovi vse govorjenje, djanja in misli na tihem, da so povsod nazoči in da ljudem naznanjajo o vseh človeških zadevah.

Čudim se torej, kako so se vendar dali Atenci pregovoriti, da bi bil Sokrat o bogovih napak mislil, ki nikdar nič bezbožnega ni rekel ne storil o bogovih, marveč gledé bogov govoril in delal, kar delaje in govore bi vsakteri bil in veljal za najpobožnišega.

2. Sokrat ni kvaril mladenčev.

Čudovito se mi vidi tudi to, da so se dali nekteri pregovoriti, da bi bil Sokrat mladenče kvaril, on, ki je bil prvič izmed vseh ljudi najbolj zderžljiv v

sladnostih in jedi, ki je bil drugič za mraz, vročino in vse težave najbolj uterjen, ki je bil zadnjič tako vajen malo potrebovati, da je čisto lahko dovelj imel, akoravno je čisto malo premogel. Kako bi bil tedaj on, ki je sam zasé takošen bil, druge napravljaj brezbožne ali nepostavne, ali zberizljive ali v sladnostih nezderžljive ali za delo mehkužne? Temveč veliko jih je od tega odvernil, ker jih je naklonil hrepeneti po krepostih in jim upanje dal, da bodo verli in jaki, ako bodo zá-se skerbeli. Saj ni nikdar obljubil biti učenik v tem, ampak ker je očividno bil takošen, delal je upanje svojim učencem, da bodo njega posnemaje taki postali. Ali tudi telesa ni ne sam zanemarjal, ne nemarnežev hvalil; da bi torej človek, ki preveč dela, se preveč najedel, to je zavergel; kar pa teku gódi, to dobro predelati je poterdil, kajti tak život je dosti zdrav, je djal, in skerbí za dušo ne ovira. Pa ni bil lišpav in bahav ne v obleci, ne v obutali, ne v drugem življenji; učencev ni napravljaj blagohlepnih, kajti od družih pohlepnosti jih je odvráčaj, in ki so za njim hrepeneli, od njih ni jemal plačila. Tega se zderževaje je menil skerbeti za svobodnost; tiste pa, ki jemljô plačilo za obhojo, imenoval je prodajavce samih sebe, ker se morajo razgovarjati z onimi, od katerih dobivajo plačilo. Čudil se je, da bi si kdo, ko je krepost učiti napovedal, denar služil in da bi ne menil, da bo imel največi dobiček, pridobivši si dobrega prijatelja, temveč bi se bal, da bi ne vedil največe hvale svojemu največemu dobrotniku oni, ki je verl

in jak postal. Sokrat pa ni nikdar nikomur nič tacega napovedal, zanesel pa se je, da bodo tisti njegovih učencev, ki so sprejeli, kar je poterdil, za celo življenje njemu in med seboj dobri prijatli. Kako bi bil tedaj tak mož kváril mladenče? — Če ni že skerb za krepost pokvara!

Pa, za Zena, tožnik je djal: Sokrat je napeljeval učence prezirati obstoječe postave, rekoč, da bi abotno bilo, si z bobom *) voliti deržavnih uradnikov, ko

*) Če pravi tožnik, da je Sokrat zasmehoval navado, uradnike z bobom voliti, temu je le tožnikova zavidnost vzrok. Sokrat je le v izgled navedel to reč ter učil, da mora človek povsod previdno ravnati. In tako so počeli tudi Atenci pri urednijah, in Sokrat ni grajal navade sploh. — Bilo pa je to takole: Za take opravila, ki so zahtevale posebnih zmožnosti, volili so uradnike po zmožnostih; za manj važne so jih srečkali. In srečkalo se je: V eno posodo so djali belega in pisanega fižola, v eno pa imena tistih, ki so se oglasili za ured. Čigar ime je prišlo iz posode z belim fižolom, bil je izvoljen. Potem se je moral podvreči neki preskušnji in, če jo je prestal, potem še le je bil uradnik. Iz tega se vidi, da ni šlo ravno po naključju, kajti nesposoben se ni oglasil; pa je še to, da je bilo sposobnih dovolj, ker so bile vse opravila javne ter se je lahko vsaki privadil; dalje da je bil urednik odgovoren ljudstvu in je da se konec leta račun dajati moral od poslovanja. Toraj se nam ne sme zdeti smešno in tudi Sokrat v tem zmislu ni grajal reči.

vendar nihče noče imeti bobovega mornarja, ne tesarja, ne piskarja, ne za druge take reči, v katerih pomotnjave veliko manj škode činijo, kakor pomote o državi. Taki govori, je djal, spodbadajo mladenče, da zaničevajo obstoječe vlade ter jih delajo silovite. Jaz pa menim, da tisti, ki razumnost urijo in mislijo sposobni biti državljane koristnih reči učiti, nikakor niso siloviti, vedé, da sili sledijo sovraštva in nevarnosti, da se pa s prepričanjem ravno taisto stori brez nevarnosti in v prijaznosti; kajti prisiljeni sovražijo, kakor bi bili oropani, prepričani pa ljubijo, kakor bi se jim bilo ustreglo. Ni tedaj lastno silovitim biti tistim, ki razumnost rabijo, ampak tistih je navada tako ravnati, ki moč brez pameti imajo. Pa, pač tudi pomagачev potrebuje ne malo oni, ki se prederzne silovit biti, kdor pa zna pregovoriti ne nobenega; saj meni pač, da sam pregovoriti more, in moriti takim najmanj gre; kdo bi namreč hotel raje kogar usmertiti, kakor pa živega in ubogljivega imeti?

Ali tožnik je djal: Kritia in Alkibiad, ki sta bila Sokratova učenca, učinila sta državi sila veliko hudega. Kajti Kritia je bil ob oligarhiji*) izmed vseh najbolj

*) Oligarchia se zove vlada, kjer vso moč ima le kerdelo, večidel stranka boljarjev, kakor je bilo v gerških državah, ko so pregnali kralje. Tu je pa govorjenje od vlade tistih 30 trinogov v Atenah po peloponeških vojskah. Najhujši je bil Kritia, Sokratov učenec. In s tem so očiči-

samopašen in silovit, Alkibiad pa spet ob ljudovladi izmed vseh najbolj razuzdan, ošaben in silovit. Jaz pa ne bom zagovarjal, kar sta storila hudega deržavi, le nju obhojo s Sokratom bom razložil, kakor je bila. Bila sta namreč ta dva človeka po natori izmed vseh Atencev najbolj častiželjna ter sta želela, da bi se vse po njunem godilo in da bi med vsemi najbolj sloveča postala; in vedila sta o Sokratu, da s celo malim premoženjem čisto zadovoljen živi, da je v vseh pohlepnostih zelo zderžljiv, da pa z vsemi, ki se ž njim razgovarjajo, v pogovorih ravna, kakor hoče. Ker sta to vidila in bila taka, kakor je bilo rečeno, kdo bi li rekel, da sta hrepeneča po Sokratovem životju in razmernosti, ki jo je imel, želela njegove obhoje, in ne misleča zmožna postati v govorjenji in djanji, ako se mu pridružita? Jaz vsaj menim, ko bi jima bog bil na volitev dal, ali živeti celo življenje, kakor sta vidila živeti Sokrata, ali pa umreti, izvolila bi ona raje umreti. Pokazala sta se po tem, kar sta počela: kakor hitro namreč sta se mislila zmožniše od součencev, berž sta odstopila od Sokrata ter se pečala z deržavnimi rečmi, zavolj kterih sta hlepela po Sokratu.

tali Sokratu, da je mladenče tako popačil. Ali Ksenofont ravno v tem pokaže, da Sokrat ni kriv, kajti dokler sta bila Kritia in Alkibiad pri Sokratu, bila sta tudi dobra; zlobna sta se pokazala, ko sta ga zapustila, in ravno za to sta ga zapustila, ker jima ni bil po godi.

Pač bi znal kdo na to reči, da bi Sokrat ne bil smel učencev pred učiti deržavnih reči, kakor biti razmernim. Jaz temu ne ugovarjam; ali vidim, da vsi učeniki kažejo samih sebe učencem, kako opravljajo to, kar učé, in da z besedo napeljujejo; in vem tudi, da se je Sokrat samega sebe kazal učencem kot dobrega in verlega moža in da se je prelepo razgovarjal o kreposti in družih človeških zadevah; pa vem, da tudi ona dva sta bila razmerna, dokler sta bila pri Sokratu, ne da bi se bila bala kaznovana ali tepena biti od Sokrata, ampak ker sta menila takrat, da je najbolje ravnati tako.

Pač znali bi reči tistih nekteri, ki se ustijo biti modrijani, da nikdar ne postane pravični krivičen, ne razumni ošaben, ne v drugi nobeni reči neveden tisti, ki se je učil, česar se je učiti. Jaz pa o tem nisem teh misli, vidim namreč: kakor telesnih opravil ne morejo opravljati tisti, ki ne urijo telesa, tako tudi dušnih ne tisti, ki ne urijo duha; kajti ne morejo ne delati, kar je treba, ne se zderžati, česar se je treba. Zatorej tudi očetje odvrčajo sine od zlobnih ljudi, ako ravno so razumni, češ, da je obhoja z dobrimi vaja, z zlobnimi pa pokvara v kreposti. Priča pa tudi pesnikov nekdo, ki pravi:

Dobrega bodeš učil se pri dobrih, če se pa združiš
Z zlobnimi, boš pokončal pamet si, ki jo imaš.

(Theogn.)

in ki pravi:

Ali pogumni je zloben včasi, včasi pa dober.

Tudi jaz pričam temu, kajti vidim: kakor pozabljajo govorov v pevski meri vezanih tisti, ki se ne vadijo, tako nastopi pozabljivost učenih pravil pri tistih, ki so nemarni. Kader pa kdo pozabi opominovavnih govorov, pozabil je tudi to, kar je duša občutila *) ko je hrepenela po razmernosti; kdor je pa tega pozabil, ni čuda, da je pozabil tudi razmernosti. In vidim, da so tisti, ki so v pijanost zabredli in ki so se ljubezni udali, manj zmožni skerbeti za to, kar je treba in se zderžati tega, kar biti ne sme; marsikteri namreč je znal varovati premoženja, preden ni ljubil, zaljubljen ne more nič več, in ki so zapravili premoženje, ne zderžavajo se dobičkarij, katerih so se zderžavali pred, mislé, da so sramotne. Kako torej ni mogoče, da ta, ki je bil razmeren pred, potler bi ne bil nerazmeren, in ki je mogel pravično ravnati pred, potler ne bil nezmožen? Meni vsaj se zdi, da vse dobro in verlo se da privaditi, posebno pa razmernost; kajti sladnosti, ki so vraščene v ravno tistem telesu kakor duša, ne prigovarjajo ji biti razmerni, temveč najpred streči njim in telesu.

*) Gerška beseda *πάσχειν* ima pomen v dobrem in slabem zmyslu; kar se namreč človeku pripeti, bodi si dobro ali slabo, pravi Gerš, *πάσχειν* (Eindruck erfahren); pri nas je terpeti-*πασχειν* le od hudega rečeno. Torej sem vzel v gerškem zmyslu našo bolj splošno besedo občutiti.

Torej tudi Kritia in Alkibiad, dokler sta bila s Sokratom, mogla sta ž njegovo pomočjo nepoštene pohlepnosti krotiti; ko sta se pa od njega ločila, snidel se je Kritia, pobegnivši v Thesalijo, tam z ljudmi, ki so bolj v brezpostavnosti živeli, kakor v pravičnosti. In tudi Alkibiad, zalezovan zavolj svoje lepote od mnogo znamenitih žensk, zavolj veljavnosti, ki jo je imel pri meščanih in zaveznikih, popačen od mnogih ljudi v prilizovanji zmožnih, od ljudstva časten, in ker ga je lahko stalo biti pervak, je, kakor atleti v telovadnih borih, ki jim je lahko biti pervakom, zanemarjajo vajo, ravno tako tudi on zanemarl samega sebe. Ker se je pri njima to pripetilo, in prevzetna na svoj rod, pohteča na bogastvo, napihnjena na svojo moč, popačena od mnogo ljudi, spridena po vsem tem, in toliko časa ločena od Sokrata, je li čudo, da sta ošabna postala? Bode li, če sta se kaj pregrešila, tožnik Sokrata tega dolžil? Da ju je pa Sokrat, ko sta bila mlada, kjer je biti nerazumnima in nezderžljivima naravno, storil razmerna, se ne zdi li tožniku nikakošne hvale vredno? Saj vendar v družih rečeh se ne sodi tako; kateri piskar, kateri citrar in kateri drugi učitelj, ki je učence storil zmožne, je kriv tega, ako oni prišedši k drugemu se pokažejo slabeje? Ako je otrok v družbi z enim pameten, potem pa snidši se z drugim hudoben postane, kateri oča bo dolžil pervega. Ali ne hvali li toliko bolj pervega, kolikor slabeji mu je postal sin pri drugem? Pa še očetje, ki so sami pri otrocih, niso krivi, če se otroci spridijo, ako so le sami razmerni.

In tako gre tudi po pravici soditi o Sokratu. Ko bi on sam kaj slabega storil, bil bi seveda hudoben: če je bil pa sam vedno razmeren, kako bi bil po pravici kriv zlobnosti, ki je nima na sebi?

Pa ko bi bil Sokrat, ki sam nič hudobnega ni storil, viditi ju zlobno početi hvalil, bilo bi ga pač po pravici karati. Viditi namreč Kritia, da ljubi Evthydema in skuša početi, kakor ki uživajo bludnost, odvrčal ga je govoré, da je nedostojno in za verlega človeka nespodobno, da bi ljubljenca, kteremu blag biti želi, ponižno in pohlevno prosil kakor berač, kaj podeliti in scer nič dobrega. In ko Kritia ni porajtal na to, in se ni odverniti dal, je neki djal Sokrat pričo veliko drugih in Evthydema, da je kakor s prascem s tem Kritiam, ki se hoče dergniti ob Evthydema kakor prase ob kamen. Zavolj tega tudi je čertil Kritia Sokrata tako, da mu je pomnil, ko je izmed 30 trinogov z Hariklom postal postavodajavec, ter v postavah prepovedal učiti umetnosti razgovarjanja, da bi zniževal Sokrata, in ker ni vedil, kako bi ga napadel, obračal je le to na njega, kar so ljudje modrijanom sploh*) očitali in ga obrekovali pri ljudéh. Jez pa nisem ne sam tega nikdar pri Sokratu slišal, in ne o drugem

*) Nevedno ljudstvo je štelo Sokrata med sofiste, ter mu vse tiste napake nakladalo, ki so jih sofisti imeli: da mladenče habi, vero kvari, državo spodjeda. In zato je tudi Kritia iz hudobije Sokrata med nje deval, da bi ga bolj počernil.

zvedel, ki bi bil rekel, da je slišal. In pokazalo se je, ko so namreč trinogi veliko meščanov in ne najslabejih pomorili, veliko h krivičnosti zapeljali, djal je boje Sokrat, da bi se mu čudno zdelo, ko bi kdo, ki je pastir goveje črede postal in pa čredo zmanjšal in shujšal, ne obstal, da je slab črednik: še bolj pa je čudno, če kdo, ki je mestni predstojnik postal in meščanov število zmanjšal in jih zlobneje storil, tega se ne sramuje in ne misli, da je slab predstojnik. Ko je bilo to naznanjeno Kritiu in Hariklu, pozvala sta Sokrata, zavernila ga na postavo ter prepovedala razgovarjati se z mladino. Sokrat pa ju vpraša, če bi smel pozvediti, ako bi zavkazanega kaj neznanega bilo; ona sta rekla, da sme. Jaz sem pripravljen, je djal, biti pokoren postavam; da pa ne bom iz nevednosti kaj zoper postave počel, hočem to od vaju natanjko zvediti: ukazujeta li se zderžavati umetnosti razgovarjauja, misleča, da pomaga prav govoriti ali napačno; ako namreč (pomaga) prav (govoriti), bilo bi se vé da, opuščati prav govoriti; ako pa napačno, bilo bi seveda skušati prav govoriti. In Hariklej razserjen mu pravi: Sokrat! ker ne do vzameš, tole razumljiveje ti ukazujeva, sploh da se ne razgovarjaš z mladino. In Sokrat je rekel: Da torej ne bode dvomljivo, da kaj druzega ne počnem, kakor zavkazano, odločita mi, do katerih let se morajo imeti ljudje za mladenče? In Hariklej je djal: Dokler ne smejo biti odborniki, ker še niso razumni, in ti se ne razgovarjaj z mlajšimi kot trideset let. Tudi ko bi kaj kupoval, je djal,

ne smem prašati za koliko proda, ako bi mlajši kot trideset let prodajal? Pač, take reči pa že, je djal Hariklej; toda ti, Sokrat, imaš navado, veliko prašati o rečéh, čeravno veš, kakošne so; tega toraj ne prašaj. Tudi mar ne smem odgovoriti, če vem, ko bi me postavim prašal kak mladeneč: Kje stanuje Hariklej, ali kje je Kritia? — Pač take reči pa že, je djal Hariklej. Kritia pa pravi: Ali vsaj teh le se ti bode zderžavati, kot usnarjev, tesarjev in kovačev: kajti oni so že, mislim, čisto ohabljeni po tvojih govoricah. Tedaj tudi, pravi Sokrat, tega, kar se skleplje ž njimi*), namreč pravičnega, postavnega in družih tacih reči? Da pri Zenu, pravi Hariklej — in pa tudi črednikov; ako pa ne, varuj se, da ne bodeš tudi ti črede zmanjšal. In tu se je res pokazalo, da sta se jezila nad Sokratom, ko sta bila zvedila govor o čredah.

Kakošna je bila Kritijeva obhoja s Sokratom in kako sta si bila med sabo, to je povedano. Jaz vsaj bi rekel, da nobenemu ne dojde nikakoršnega izobraženja od človeka, ki se mu ne dopada. Nista se deržala Kritia in Alkibiad Sokrata, dokler sta bila pri

*) Τῶν ἐπομένων τούτοις = Kar se skleplje ž njimi. Pomen je: Sokrat je v razgovorih se večkrat posluževal izgledov iz rokodelstva ter na te natvezal svoje nauke, in to mu očita Kritia, da vedno od usnarjev in kovačev govori; na to ga praša Sokrat, ali tudi ne smé govoriti od tacih reči, za ktere naveduje rokodelce kot izgled in prilike, namreč od kreposti?

njem, češ, da bi se bil njima dopadal, ampak kakor bi se bila že precej od začetka poganjala stopiti na čelo države; ko sta bila namreč še pri Sokratu, nista se z nobenim bolj prizadevala razgovarjati, kakor s tistimi, ki se posebno z državnimi reči pečajo. Od Alkibiada pravijo, preden ko je bil dvajset let star, razgovarjal se je s Periklom, ki je bil njegov jerob in pa državni načelnik, o postavah tako le: Povej mi Periklej, je djal, bi me pač mogel podučiti, kaj je postava? Pač lahko, je rekel Periklej. Poduči me, pri bogih; slišim nektare ljudi hvaliti, da so postavni možje, pa menim, da po pravici te hvale ne more doseči človek, ki ne ve, kaj je postava. Saj ne želiš teške reči, Alkibiad, rekel je Periklej, če želiš zvediti, kaj je postava. Vse to so namreč postave, kar ljudstvo v skupščini poterdivši ukaže ter naznani, kaj se mora storiti in kaj se ne sme. Misliš li, kar je dobro, se mora storiti, ali kar je zlobno? Pri, Zenu! kar je dobro, dragi, kar je zlobno pa ne, je rekel. Ako pa ne ljudstvo, ampak kakor, kjer je oligarhija, se snidejo le nekteri ter ukažejo, kaj se mora storiti, kaj je to? Vse se zove postava, kar koli ukaže državno vladarstvo, posvetovavši se, kaj je storiti. Ako pa samosilnik*)

*) Τύραννος, τύραννις nima v izvornem zmislu tistega neprijetnega pomena „Tyrann, trinog“ kakor se sploh rabi. To ime pomeni „samovladarja“ posebno tacega kralja, ki se je polastil oblasti in ki ni iz kraljeve rodovine. Ime τύραννος se je primerzilo še le potem, ko so nek-

deržavo vlada ter deržavljanom ukaže, kaj se mora storiti, je li tudi to postava? Tudi kar samosilnik ukaže, je rekel, tudi to se zove postava. Periklej, kaj pa je sila in brezpostavnost? Ni li kader močnejši slabejega ne s prepričanjem, ampak po sili primora storiti, kar se njemu zdi? Meni se dozdeva, djal je Periklej. Torej, kar samovladar, ukazovaje brez prepričanja, primora deržavljanane storiti, je li brezpostavnost? Meni se dozdeva, je djal Periklej, preklicujem toraj, da bi bila postava to, kar samosilnik brez prepričanja ukazuje. In kar ukazujejo malovladniki ne prepričavši, ampak obvladaje ljudstvo, hočemo li imenovati silo ali ne? Vse, kar kdo kogar primora storiti, bodi si z ukazom ali ne, se mi zdi, je bolj sila kot postava, je djal Periklej. Bi bila li bolj sila kot postava tudi to, kar ukazuje, ne prepričavši vesolno ljudstvo, ki obvlada bogatine? Kaj pa da, Alkibiad, je djal Periklej; in tudi mi, ko smo bili te starosti, bili smo zmožni v tacih rečéh, kajti vadili in urili smo se v ravno teh rečeh, kot se boje tudi ti sedaj vadiš. In Alkibiad je djal: Periklej, ko bi se bil jez pač takrat s taboj soznanil, ko si bil v teh rečeh najkrepkejši! — Toraj kakor hitro sta

teri tacih vladarjev svojo oblast zlo rabili in ljud kruto zatirali, kot Dionisi, Hieronym syrakusanski. — Po slovensko ga smemo zvati samosilnik, in to ime zapopada oba pomena, ker sila cika na neprijetno stran.

se mislila zmožnejša od družih, ki se pečajo z deržavnimi rečmi, nista več k Sokratu zabajala; kajti ni jima ne sicer se dopadal in če sta prišla, jezila sta se, ako jima je očital, v čemur sta se pregrešila; pečala pa sta se z deržavnimi rečmi, za katerih radi sta ravno tudi bila k Sokratu prišla. — Pa bil je tudi Sokratov družnik Kriton in Hairefon, in Hairokrat in Hermokrat in Simia in Keb in Faidon in drugi, ki se niso družili s Sokratom, da bi bili govorniki in pravdoslovci, ampak da bi kot dobri in verli možje se mogli dobro vesti doma z deržino, z domačimi, s prijatli, v deržavi in z deržavljani; in nobeden zmed teh ni ne hudega storil ne se okrivil, ne v mladosti in ne v starosti.

Pa, pravi tožnik, Sokrat je učil stariše zaničevati, prigovarjaje učencem, da jih bolj modre dela kot so njih očetje, in govoré, da je pripuščeno po postavi tudi očeta zapreti*) kdor ga prepriča norosti, in v dokaz

*) *δῆσαι* sem prestavil „zapreti, ker *δέσιν* je = in vincula conjicere, po naše = zapreti. — Tudi tu je tožnik očital Sokratu, da postavo zlo rabi ter mladenče napeljuje k nepokorščini in sili proti staršem. Imeli so namreč Atenci postavo, da sme sin očetu gospodarstvo vzeti, ako je oča zavolj starosti nezmožen gospodariti; se ve da so morali vselej sodniki presoditi, ali je res. Tako je zatožil zloben sin starega Sofokla, da je že otročji in ne more gospodariti. Sofokel pa je vvod izverstne tragedije „Oedip. Kolon.“ prečital, in sodniki so enoglasno rekli: Kdor take umotvore sklada, ta ni otročji.

je navedel to, da po postavi sme modrejši zapreti nevednišega. Ali Sokrat je bil te misli, kdor zapira zavolj nevednosti, smejo po pravici tudi njega zapreti oni, kateri vedô to, česar sam ne vé; zarad tega je vebikrat pregledoval, v čem se razlikuje nevednost od norosti; in je menil, nore je zapirati v prid njim samim in tudi prijatlom, tisti pa, ki ne vejo potrebnih reči, morajo se po pravici učiti pri onih, ki vejo. — Pa, je djal tožnik, Sokrat ni le očetov, ampak tudi druge sorodnike v zaničevanje pripravljal pri svojih učencih, rekoč, da sorodniki ne pomagajo človeku, ne kedar je bolan, ne kedar je tožen, ampak unemu zdravniki, temu pa pravdoznanci. Djalo je, da je tudi o prijatlih govoril, češ, da nič ne koristi jim biti dobrovoljnim, ako tudi pomagati ne morejo; da so le tisti časti vredni, ki vedô potrebne reči in tudi razložiti umejo; nagovarjaje toraj mladenče, da je sam najmodreji in najzmožniši druge modre storiti, napravil je svoje učence tako, da nimajo drugi ljudje v primeri k njemu nobene veljave pri njih. Jez vem, da je to govoril o očetih in drugih sorodnikih in prijatlih; in verh tega še, da tudi najljubšega človeka truplo berž nesô pokopat, kakor hitro se je ločila duša, v kateri sami prebiva pamet; in rekel je tudi, da vsaki, dokler živi od najljubšega, kar na sebi ima, od telesa, odvzame in odvzeti da, kar je nepotrebnega in nekoristnega, kajti nohte, lase, zastarano kožo si ali sami režejo ali pa jo dajo rezati in žgati zdravnikom s težavami in bolečinami, in jim hvalo vejo in pa pla-

čujejo za to; in slino iz sebe mečejo kolikor najdalje morejo, ker notri ne le nič ne koristi temoč veliko več škoduje. To namreč je govoril, ne da bi bil učil očeta živega pokopati ali samega sebe poškodovati, temveč da pokaže, da je brezpametna reč brez veljave, ter opominjal je skerbeti, naj bo človek kolikor mogoče razumen in koristen, da ne bi ta, ki želi obražtan biti od očeta, od brata in od kogar družega, zane-marjal se zanašaje na sorodnost, temveč da bi skušal koristiti onim, od katerih želi obražtan biti.

Pa tožnik je djal, da je jemal Sokrat iz najslavniših pesnikov najzlobniše izreke ter jih obračal v dokaz učiti učence, biti hudobnim in vladoželjnim, iz Hezioda namreč ta le:

Ni sramotno delo, sramotna le je lenoba.

Ta izrek bi bil Sokrat navedel, češ, da pesnik veleva nobenega djanja se ne zderžati, ne krivičnega ne nesramnega, temoč tudi to početi zavolj dobička. Ali ko je Sokrat dokazal v razgovorih, da je človeku biti delavnemu koristno in dobro, škodljivo pa in zlobno biti brezposlenemu in da je delati dobra reč, len biti pa slaba; rekel je, da delajo tisti, kateri kaj dobrega počnô in delavni so dobri ljudje; tiste pa, ki igrajo ali kaj družega zlobnega in zaničljivega počnô, imenoval je lene. Potem bi bilo prav:

Ni sramotno delo, sramotna le je lenoba.

In iz Homera, pravi tožnik, je Sokrat večkrat navedel, da Odysej:

Kterega kolj je poveljnika ali veljaka naletel,
 H temu pristopil je ter ga ustavil s prijazno besedo:
 Ni spodobno, prijatelj! ti kot strahljivcu se bati,
 Ampak usedi se sam in umiri tud druge vojšake.
 Kterega pa prostaka zazerl je in slišal upiti,
 Mahnil z žeslom ga je in zakričal s terdo besedo:
 Bodi pri miru, gerdún! in slušaj družih govore,
 Ki so verleji od tebe, slaboten si, nisi za vojsko,
 Nimaš veljave nikjer, ne v vojski pa tudi ne v zboru.

Te verste bi bil Sokrat razkladal, kakor da bi pesnik opominjal pretepati prostake in borne! Sokrat pa ni tega govoril, kajti potem bi bil učil, da mora on sam tepen biti; ampak on je djal, da take je treba krotiti po vsakem načinu, kateri ne z besedo, ne z djanjem niso koristni, in ne vojaščini, ne deržavi, ne ljudstvu, ko bi trebalo, pomagati ne morejo, posebno ako so verh tega še prederzui, tudi ko bi bili še tako bogati. Temveč Sokrat se je temu nasproti skazal priljudnega in ljudoljubnega; akoravno namreč je imel veliko gorečih ljubljencev, domačih in ptujih, vendar ni od nobenega plačila jemal za obhojo, ampak je vsem radodarno delil od svojih vednosti; česar so nekteri male kosce od njega zastonj dobivši drugim drago prodajali, in niso bili priljudni kakor on, kajti s tistimi, ki niso imeli plačati, hteli se niso razgovarjati. Ali tudi pri družih narodih je Sokrat čast delal deržavi,

veliko bolj kot Liha Lakedaimóncem, ki je za tega del sloveč postal. Liha namreč je gostoval le ptujce, ki so o gymnopaidijih*) v Sparti bivali, Sokrat pa je, skozi celi življenje svoje reči na to obračaje, sila veliko koristil vsakemu, kdor koli je hotel.

Meni vsaj se zdi, da je bil Sokrat kot tak v oziru države bolj časti, kakor smerti vreden. In ko bi kdo po postavah pregledoval, našel bi ravno to isto; kajti po postavah gre smertna kazen onim, o katerih je gotovo, da so kradli, oblačila zmikali, žepe rezali, v hiše lomili, ljudi prodajali in svetišča skrunili, česar pa se je Sokrat izmed vseh najmanj deležnega storil. Pa tudi ni Sokrat državi vzrokoval ne slabega izida vojske, ne punta, ne izdajstva, ne druge nobene nesreče nikoli; in tudi posameznih ljudi ni nikdar nobenega ne ob dobroto pripravil, ne v nesreče zapledel, še vzroka omenjenih reči se ni nikdar vdeležil. Kako bi bil toraj v tej tožbi zadet — on, ki je, mesti da bi ne bil veroval v bogove, kakor je bilo napisano v tožbi, očitvidno služil bogovom bolj kot vsi drugi ljudje; on ki je namesti kvariti mladenče, česar ga je tožil tožnik v tožbi, od-

*) Gymnopaidije je bil neki slovesni praznik v Šparti na čast Apolonu in Bachu mesca Hekatombaja (Juli). Pri tej slovesnosti so mladenči nagi igrali in silo obilo ljudstva se je shajalo od vseh strani, in take goste je Liha gostoval.

vračal od slabih pohlepnosti učence, kateri so jih imeli, in jih napeljeval hrepeneti po prelepi in veličastni kreposti, v kateri se dobro imajo deržave in deržine: in tako ravna, kako bi ne bil v oziru deržave velike časti vreden?

3. Sokrat je bogove dostojno častil, in učil zmernosti v telesnih zadevah.

In kako je Sokrat tudi koristil svojim učencem nekaj v djanji, kazaje se, kakoršen je bil, nekaj v razgovorih, to bom napisal, kolikor se spominjam. Kar se tiče namreč bogov, bilo je znano, da je delal in govoril tako, kakor veva Pythia tistim, ki prašajo, kako je ravnati o žertvah, v spoštovanji prednikov in v družih takih rečéh. Pythia namreč pravi, da ravnajo pobožno tisti, ki delajo po postavi, in ravno tako je delal Sokrat sam in druge opominjal, tiste pa, ki delajo drugače, imenoval je napačne in abotne. Tudi je molil k bogovom sploh, da mu podelé, kar je dobro, češ bogovi vedó najbolje, kakošne reči so dobre; o tistih pa, ki molijo za zlato ali srebro, ali vladarsko oblast, ali za kako drugo tako reč, o teh djaj, da ravno tako molijo, kákor 'bi molili za igro, ali za bitvo ali kaj družega, o čemur je gotovo neznano, kako se izide. In od malega male žertve darovaje je menil, da ni nič slabejši od onih, ki od velicega premoženja veliko darujejo. Ne za bogove bi ne bilo lepo, je djaj, ako

bi se bolj veselili nad velikimi kot nad malimi žertvami, kajti velikrat bi jim bili darovi zlobnih bolj prijetni kakor dobrih; in ne ljudém bi ne bilo živeti, ko bi bili bogovom bolj prijetni darovi zlobnih kakor dobrih; temu nasproti je menil, da se bogovi nad češčanjem naj-pobóžniših najbolj veselé. Hvalil je tudi ta le izrek:

Bogom nevmerlim darujte po zmožnosti vaše darove. In tudi v oziru prijatlov, ptujcev in drugih razmer življenja, je djal: lepo je opominovanje „po zmožnosti delati.“ In kedar se mu je zdelo, da mu je od bogov kaj naznanjeno, bi se bil dal manj pregovoriti, da bi zoper znamenja ravnal, kakor ko bi ga bil kdo nagovarjal, da si za vodnika na pot vzame slepega človeka in poti neznanega, mesti videčega in s potjo znanega. Celo kot neumnost je očital drugim, ki so deleli zoper znamenja božje, varovaje so nečasti pri ljudéh, sam pa je preziral vse človeške reči v primeri k božjim nasvetom.

Svojo dušo in telo pa je navadil Sokrat na tako življenje, da, ako se ga človek derži, brez skerbi in brez nevarnosti živeti more in pač ne bode v zadregi zavolj toliko stroškov, če ne pride vmes kaj izrednega; živel je namreč tako pri pičlem, da ne vem če si more kdo tako malo pridelati, da bi ne pridobil, kar zadostuje Sokratu. Jedi je toliko užival, kolikor je rad jedel, in jest je šel v taki pripravi, da mu je bila želja po jedi za prigrizlje; in pijača mu je bila vsaka prijetna, ker ni pil, ako ni bil žejen. In če je kterikrat povabljen hotel iti na obed, varoval se je

prav lahko tega, kar je mnoge prav težko stalo, da bi se varovali čez mero obložiti; onim pa, ki niso mogli tega storiti, svetoval je zderžati se reči, ki mikajo jesti, ako človek ni lačen, in piti, ako ni žejen, djal je namreč, da take reči škodijo želodcu, glavi in duši. Po njegovih mislih, je djal norčevaje, je tudi Kirka svinje napravila, gostovaje z obilnimi tacimi reči; Odysej pa za to ni postal svinja, ker je, na opominjevanje Hermovo in sam zmeren kakor je bil, se zderžal uživati čez mero tacih reči.

Tako tedaj se je šalil o tem in resnobno govoril ob enem; svaril pa je ostro, se zdržavati bludnosti z lepimi ljudmi; kajti, je djal, ni lahko biti razmernemu človeku, ki se loti tacih reči. In res, ko je nekrat zvedel, da je Kritobul, Kritonov sin, poljubil Alkibiadovega sina, lepega fanta, vprašal je pričo Kritobula Ksenofonta: Povej mi, Ksenofont! nisi li štel Kritobula bolj med pametne ljudi, kot med prederzne, in med previdne bolj, kot med nepremišljene in stermoglave? Kaj pa da, je djal Ksenofont. Sedaj pa ga imej za najbolj derzovitega in za najbolj lahkomišelnega, on bi se tudi na meč vergel, skočil bi v ogenj. In kaj vendar si ga vidil početi, je djal Ksenofont, da sodiš tako o njem? Se li ni prederznil, je djal Sokrat, poljubiti Alkibiadovega sina, mladenča prelepega obraza in cveteče mladosti? Če pa je tako reč stermoglavo početje, je djal Ksenofont, sem se pač tudi jez, mislim, v tako nevarnost vergel. Revež, kaj vendar li meniš, kaj se ti zna zgoditi, ki si poljubil

lepega mladenča? djal je Sokrat. Ne li da bodeš berž sužen namesti prostemu biti? da bodeš veliko strošil na zlobno veselje? da ne bodeš utegnili skerbeti za kaj dobrega in žlahnega, da bodeš primoran se pečati z rečmi, s kterimi bi se še blodni ne pečali?

Za Herakleja! nekako silno moč staviš v čelov, je djal Ksenofont. In temu se čudiš? ne veš li, pravi Sokrat, da strupeni pajek, ki še pol obola ni velik, le pritaknivsi se k ustom človeka omami z bolečinami in ga pripravi ob um? Se vé da, pravi Ksenofont, pajek nekaj noter spusti, kader piči. Abotnik, meniš li, da lepi ljudje čelovaje ne udajo nekaj, česar ti ne vidiš, je djal Sokrat? Ne veš li, da je tista žival, ki jo imenujejo lepo in krasno, toliko hujša od pajka, ker ta le pritaknivši se, una pa še nedotaknjena, ako jo kdo le pogleda, že od daleč nekaj človeku zavdá, da ga v norost pripravi? in morda se Erotinci zato zovejo strelci, ker lepi že od daleč ranijo. Toraj tebi, Ksenofont, svetujem, da naglo bežiš, kader ugledaš lepega mladenča; tebi pa Kritobul svetujem, da se za leto dni na potovanje podaš, morda se komaj v tolikem času pika ozdraviš. — Tako tedaj se je zaderžal v oziru jedi, pijače in ljubezni, in zvest si je bil, da nima manj dovoljnega veselja od drugih, ki se mnogo s temi rečmi pečajo, in veliko manj britkosti.

4. V razgovoru z Aristodemom uči Sokrat, da je bog in da skerbi za človeka.

Če ljudje menijo o Sokratu (kakor nekteri po dozdevku govoré in pišejo o njem), da je bil prav pripraven nagibati ljudi h kreposti, pa ne zmožen jih do nje pripeljati, naj bi premislili, ne le kako je tiste, ki menijo vse vediti izpraševaje zavračal, ampak tudi kako je govoril celi dan z učenci, ter potem prevdarili, ali ni bil zmožen učencev poboljšati. Naj pred bom povedal, kar sem ga nekđaj o božanstvu slišal govoriti z Aristodemom, ki se mu pravi Mali. Ko je namreč zvedil, da ne daruje bogovom in se ne služi vedeževanja, temveč zasmehuje one, ki to delajo, je djal: Povej mi, Aristodem! so li med ljudmi taki, ki se jim čudiš zavoljo modrosti? Da, je odgovoril. Povej mi njih imena. V oziru epičnega pesništva občudujem naj bolj Homera, v oziru podobarstva Polykleta, v oziru slikarstva pa Ceuksa. Se ti li zdi, da so bolj občudovanja vredni oni, ki delajo podobe brez življenja in negibljive, ali oni, ki delajo žive z umom in delavne? —

Pri Zenu, veliko bolj tiste, ki delajo žive, če le se to ne godi po nekakem slučaju, ampak z razumnostjo. Reči, o katerih se ne dá uganiti, h čemur so, in pa ktere so očividno h koristi, ktere se ti zdijo storjene po slučaju, in ktere z razumnostjo? Vsaj spodobi se, da so razumnosti delo tiste, ki so v korist. Se ti toraj

ne zdi, da je ljudem v korist dal on, ki jih je stvoril iz začetka, čutila za vsako reč*); oči da vidijo, kar se vidi, ušesa da čujejo, kar se čuje? in pa kakošno hascu bi imeli od dišav, ko bi ne bilo nosnic? kakošen občut bi imeli od sladkih, grenkih in od vseh ustom prijetnih reči, ko bi ne bil prirojen jezik kot zvedenec takih reči? Verh tega, ali ti ne velja kot delo previdnosti tudi to, da je oko, ki je slabo, zatvorila s trepavnicami, ki se odperajo, kedar ga je treba rabiti, in se zapirajo v spanji? in da je obervice nasadila kot cedilo, da vetrovi ne škodujejo in da je nadočje z obervmi ogradila, da tudi ne škodi pot iz glave? Dalje, da sluh sprejema vse glase, pa ni nikdar poln; da so prednji zobje pri vseh živalih pripravni, da grizejo, kočniki pa pripravni, da razdrobe, kar so prejeli od unih; da je gobec, po katerem živali požirajo, česar poželé, postavila blizo oči in nosnic; in ker so odpadki nagnjusni, da je njih pota proč obernila in, kolikor mogoče, odstavila od čutil — ali dvomiš o teh tako previdno napravljenih rečeh, da so delo slučajja ali razum-

*) δι' ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα sem prestavil „čutilo za vsako reč“, zato ker je to pomen teh besed, kakor bi rekel: to, s čimur človek občuti ali dovezema. Grški jezik še ni bil izrazil posebne besede za to, kar je v nemškem „Sinneswerkzeug“, ali naše čutilo. ὄργανον je = orodje, Werkzeug; αἰσθησις je djanje = Wahrnehmung, posebno po telesu (Empfindung).

nosti? Nikakor ne za Zena, je djal, temveč če človek tako premišljuje, podobno je to umetnosti modrega in stvari ljubečega umetnika. Kaj pa, da je prirojena ljubezen zaroda, materam ljubezen odgoje, odgojenim velika želja živeti in velik strah umreti? Gotovo tudi to je podobno naklepom nekoga, ki je sklenil, da imajo biti stvari. In meniš, da imaš tudi ti kaj uma? Le prašaj in jaz bom odgovarjal.

Ali meniš, da nikjer drugje nič uma ni, in sicer ker veš, da imaš le mali košček persti in nekoliko mokrote, katerih je veliko, v svojem telesu in pa da si vsaktere družih pervin dobil le mali košček v vstvaritev telesa? In sam um toraj, češ da ga nikjer ni, bi bil ti nekako po sreči ugrabil in le te neizmerne in neskončne stvari bi bile po nekakem naključju, kakor meniš, lepo vredjene? — Da, za Zena! kajti stvoriteljev ne vidim, kakor vidim stvoritelje tukajšnih reči, roko-delce. — Ali tudi svoje duše ne vidiš, ki je vladarica telesa, tako da po tem takem reči smeš, da nič ne delaš z razumnostjo, ampak vse po slučajju.

In Aristodem je djal: Nikakor ne preziram božanstva, ampak mislim si, da je preveličastno, da bi potrebovalo mojega češččenja. Toraj kolikor je veličastneje in vendar za te skerbeti hoče, toliko bolj ga moraš častiti. — Bodi si zvest, je djal Aristodem, ko bi verjel, da bogovom je mar za ljudi, gotovo bi jih ne zanemarjal. — Meniš morda da jim ni mar? njim ki so prvič zmed živali samega človeka sklonili, in hoja po koncu stori, da človek zamore dalje naprej

gledati, in reči, ki so zgorej, bolje ogledovati in da se manj poškoduje na udih, v ktere so djali pogled, sluh in usta; drugič so dali drugim živalim noge, ki samo hojo lajšajo, človeku so dodali tudi roke, ki storijo največ reči, po kterih smo srečnejši od živali. In da si ravno imajo jezik vse živali, vendar so le človeškega storili zmožnega, da dotikovaje se sem ter tje po ustih, glas razločuje in da si ž njim naznanjamo med seboj vse, kar hočemo. Toda bogu ni bilo dosti skerbeti le za telo, temveč, kar je naj bolje, tudi izverstno dušo je vcepil človeku; kajti ktere živali duh je zmožniši od človeškega se varovati lakote, žeje, mraza, vročine, v boleznih pomagati, moč uriti, k učenosti se podvizati, ali česar je slišal, vidil in se naučil, to v spominu ohraniti? Ali ti ni dovelj znano, da živé ljudje kot bogovi v primeri z družimi živalmi ter jih presegajo po natorj, telesu in duhu? kajti ne človek bi ne mogel delati, kar bi hotel, ko bi imel goveje telo pa človeško pamet; ne živali bi ne bilo pomagano, ko bi imela roke, pameti pa ne; ti pa, ki si oboje, v izverstnosti prejel, mar ne misliš, da bogovi skerbé za te? Kaj naj bi še storili, da bodeš verjel, da jim je mar za te? Ko bi pošiljali, kakor ti praviš da ti pošiljajo nasvete, kaj je storiti in kaj ne. Kedar Atencom, je djal Sokrat, pozvedajočim po vedeževanji kaj naznanijo, meniš li, da ne naznanjajo tudi tebi, ali kedar Helencom po znamenjih kaj napovedujejo, ali kedar vsim ljudem? Misliš morda, da le tebe izjemši v nemar puščajo? Misliš li, da bi bili vtisnili bogovi

ljudem misel, da so zmožni zlo in dobro činiti, ko bi ne bili zmožni? ali pa da ne bi ljudje goljufani celi čas tega še zapazili ne bili? Kaj ne vidiš, da so naj starejše in naj modrejše osnove človeške, države in narodi, najpobožniše, in pa da so naj razumniši ljudje bogovom najbolj udani? Prijatelj, pravi, pomisli, da tudi tvoj um ravna s telesom kakor hoče, dokler je v njem. Toraj moraš misliti, da um, ki je v vsaki reči, vlada vesolnost tako kakor mu draga; in ne (misliti), da tvoje oko more seči na veliko stadij, božje oko bi pa nezmožno bilo vse ob enem pregledati; tudi ne da tvoj duh se more pečati z rečmi, ki so tukaj ali v Egiptu ali v Sicilii, božja previdnost pa bi bila nezmožna skerbeti za vse ob enem. Ako vendar, kakor spoznaš ljudem strežé tiste, ki hočejo tudi tebi postreči, dobrote skazovaje tiste, ki jih hočejo poverniti, in posvetovaje se spoznaš razumne, ako tako tudi bogove časté poskusiš, če ti hočejo nasvetovati kaj neznanega, spoznal bodeš, da so toliki in taki, da pregledajo vse ob enem, slišijo vse, so povsod pričujoči in vse oskerbljujejo. — Meni vsaj se zdi, da je Sokrat tako govoré napeljeval učence, zderžavati se brezbožnih, krivičnih in nesramnih reči, ne le kedar bi jih vidili ljudje, ampak tudi v samoti, ker so si zvesti, da nikdar nič skritega ni bogovom, kar počnejo.

5. Sokrat priporoča zmernost.

Če je res zmernost za človeka lep in dober imetek, pogledjmo, je li Sokrat kaj pripomogel govore o nji to le: Možaki! ko bi se nam vojska unela in bi hteli izvoliti moža, da bi najpred nas same rešil in tudi sovražnike podjarmil, bi li onega volili, ktere ga bi vidili udanega požrešnosti ali pijanosti, ali sladnosti, ali mehkužnosti ali spanju? Kako neki bi mislili, da bi tak nas rešil ali sovražnike premagal? — In ko bi pridši h koncu življenja hteli komur izročiti sine v odgojo, hčere v varstvo in premoženje hraniti, bi li se nam zdel zanesljiv za to reč on, ki je nezmiren? bi li izročili nezmernemu hlapcu črede, zaklade ali da bi poljedelstvo uravnaval? bi li hteli zastonj vzeti takega za strežaja in kupovavca? Toraj če še hlapca nezmerne ga nočemo imeti, kako pač bi ne bilo dostojno se varovati, da sami taki ne postanemo? Zakaj nezmeren človek drugim škodovaje ne hasne sam sebi tako, kakor lakomnik, ki drugih premoženje ugrabljevaje sam bogati, temveč škódljivec je drugim in pa veliko bolj škódljivec sam sebi; če je res najzlobniša reč uničiti ne le svojo hišo, ampak tudi telo in dušo. — In pa kdo bi se veselil v tovaršii takega, o katerem vé, da mu je ljubša jed in pijača kot prijatli, in ki bolj ljubi bludnice kot prijatle? Ni li dolžnost vsake mu človeku, imeti za podlago kreposti zmernost ter si jo pred vsem v sercu ustanoviti? Kdo bi se pač brez

nje kaj dobrega naučil ali dostojno opravljaj? Kteri sužnik strasti pač ni v sramotnem stanu na duši in telesu? Meni vsaj se zdi, blagi človek si mora želeti, da mu tak hlapec ne pride v del in pa sužnik le-tih nasladnost mora bogove prositi, da bi dobrega gospodarja dobil, kajti le po tem načinu se more rešiti tak človek. — In to govore se je skazoval zmernega bolj v djanji kot z besedo, kajti krotil je ne le telesne nasladnosti, ampak tudi tiste, ki izvirajo iz premoženja, češ da si človek gospodarja postavi čez se, ako jemlje plačilo od vsakterega, in podveržen je najsramotonejši sužnosti.

6. Sokrat se zagovarja zoper Antifontovo očitjanje, da mu modrovanje nič ne hasne in da njegova modrost nič ne velja.

Spodobi se, da o njem tudi tega ne zamolčim, kar se je razgovarjal z zofistom Antifontom. Antifont namreč mu je hotel nekrat učence odverniti ter pridši k Sokratu mu je djal tole pričo njih: Sokrat, menil sem, da morajo modroslovci srečnejši postati, ti pa vživaš po mojih mislih ravno nasprotni sad modrosti, saj vendar živiš tako, pri kakoršnem življenji bi še služabnik nobeden ne obstal pri gospodarju; vživaš jedi in piješ pijačo naj slabejo, oblačilo imaš ne le slabo, ampak ravno to isto po leti in po zimi, bos in

golorok si vedno. In pa še denarja ne jemlješ, kojega je že prejemati veselje in pa imetniku prosteje in prijetniše živeti dá. Ako toraj, kakor v družih rečeh učitelji učence k posnemanju napeljujejo, tako tudi ti navadiš svoje učence, vedi, da si učitelj nesreče. Sokrat je na to odgovoril: Antifont, meni se zdi, da si ti moje življenje tako čmerno misliš, da sem prepričan, ti bi raje izvolil umreti, kot živeti kakor jaz. Daj toraj, preglejva, kaj težavnega si zapazil na mojem življenji. Morde, da morajo tisti, ki denar jemljó, dodelati, za kar so plačilo prejeli, meni pa, ki ga ne jemljem, meni ni treba razgovarjati se, s komur uočem? Ali mojo hrano zaničuješ, češ, da vživam manj zdrave jedila kot ti, in ki manj moči dajejo? Ali da je mojih jedil težeje dobiti kot tvojih, ker bi jih manj bilo in dražeje? Ali da je prijetniše tebi, kar si ti pripraviš, kot meni, kar si jaz? Ne véš li, da kdor tečno jé, ne potrebuje prigrizka, in kdor tečno pije, ne hrepeni po pijači, ki je ni? — In pa o plašču ti je znano, da tisti, ki se ogrinjajo, ogrinjajo se le zavolj mraza in vročine, in pa obutalo obuvajo, da jih reči, ki v nogo vtiskajo, ne overajo v hoji. Si li že kedaj opazil, da sem bolj kot kdo drugi zavolj mraza doma ostajal, ali zavolj vročine se s komur prepiral za senco, ali da bi zavolj bolečin v nogah ne bil šel kamor koli bi hotel? Ali ne veš, da oni, ki so od nature prav slabi na telesu, po vadbi krepkejši postanejo, v čemur se vadijo, od naj močnejših, ki se ne vadijo, in pa da ložeje preterpijo? Pa ne misliš li o meni, ki se vedno

vadim, ustavljati se s telesom naključbam, da vse ložeje prenašam, kot ti, ki se ne vadiš? In da nisem sužen trebuhu, spanju in sladnosti, meniš li, da je temu kaj drugega vzrok, kakor da imam drugo od tega večje veselje, ki ne razveseljuje le (za trenutek), ampak ki daje up, da bo zmiraj hasnilo? In vendar to vsaj veš, da oni niso veseli, ki menijo, da jim nič po sreči négre, oni pa, ki si mislijo, da jim po sreči gré kmetijstvo, brodnarstvo in kar koli drugega ravno počnejo, veseli so, češ da so srečni. Misliš li tedaj, da izhaja iz vsega tega toliko veselja, kolikor iz tega, ako človek meni, da je sam boljši in pa da si pridobi boljših prijatlov? Jez toraj ostanem vedno pri tej misli; ako je namreč treba prijatlom ali državi hasniti, kateri ima več časa za nje skerbeti, tisti li, ki živi kakor jaz, ali tisti, ki živi, kakor ti hvališ? Kteri pojde ložeje v vojsko, tisti li, ki ne more živeti brez drage krane, ali tisti, ki mu je vsaktera dovelj? kateri se bo pač pred podal, tisti li, ki potrebuje reči, ki jih je težko dobiti, ali tisti ki je zadovoljen z rečmi, ktere so berž pri rokah? Vidi se mi, Antifont, da staviš srečo v gizdost in obilnost; jaz pa menim, ničesar ne potrebovati je božja lastnost, in čisto malo potrebovati je božjemu najbliže; in ker je božje najbolje, je najboljšemu najbliže, kar je božjemu najbliže.

In zopet je djal nekrat Antifont v razgovoru s Sokratom: Sokrat! pač te imam za pravičnega, za modrega pa nikakor ne, in vidi se mi, tudi ti sam to spoznaš, saj od nobenega ne jemlješ plačila za obhojo,

in vendar bi plašča, hiše in kar družega bóje denarja vrednega imaš, ne le nobenemu zastonj ne dal, ampak tudi ne za manj kot je vredno. Očitno je tedaj, ko bi kaj cenil svojo obhojo, ne jemal bi plačila pod vrednostjo za njo. Pravičen si toraj pač, ker iz lakomnosti na goljufaš nikogar, moder pa ne, ker nič cene vrednega ne veš. — Sokrat je djal na to: Antifont, nama velja to, da je lepoto in modrost prodajati enako lepo in pa enako sramotno; ko bi namreč kdo lepoto prodajal vsakteremu za denar, imenovali bi ga bludnika; ako si pa kdo za prijatla pridobi onega, kojega je spoznal dobrega in verlega ljubljenca, imenujemo ga razumnega; in ravno tako imenujejo tiste, ki modrost vsakteremu za denar prodajajo, zofiste kot bludnike; kdor pa, kar vé dobrega, podučava onega, kojega je spoznal za brihtnega, ter si ga prijatla pridobi, o tem pravimo, da ravna, kakor se spodobi dobremu in verlemu državljanu. Toraj, Antifont, kakor se veselí nekteri dobrega konja, psa ali ptiča, ravno tako se veselim jez še bolj dobrih prijatlov, in ako kaj dobrega vem, jih učim in jih družim z družimi, pri kterih koli bi si utegnili po moji misli kaj pridobiti za krepost. Tudi starih modrijanov zaklade, ki so jih v bukvah zapisane zapustili, prebiraje s prijatli preiskujem in ako vidimo kaj dobrega, si odberemo in si v veliko korist štejemo, da smo si prijatli postali. — Meni vsaj to slišati se je vidil Sokrat sam srečen in pa poslušavce je napeljeval h kreposti.

In ko ga je zopet nekrat prašal Antifont kako vendar misli druge napeljevati k državni delavnosti,

ker se sam ne peča z deržavnimi rečmi, če jih res razume, je djal: Antifont, kako delam bolj za deržavo, ako se sam pečam z deržavnimi rečmi, ali če skerbim, da jih kolikor moč veliko zmožnih storim, pečati se ž njimi?

7. Sokrat svari pred bahanjem.

Poglejmo, je li Sokrat učence, odvrtačevaje jih od baharije, napeljal skerbeti za krepost; kajti vedno je govoril, da ni ga zložnišega pota k slavi, kot postati izversten v tem, v čemur hoče kdo veljati kot tak. In da je resnico govoril, učil je tako le: Premislimo, je djal namreč, ko bi kdo, ki ni izversten žveglavec, hotel veljati za tacega, kaj pač bi mu bilo storiti? mar ne da posnema dobre žveglavce v tem, kar ne gre k umetnosti? in prvič, ker uni lepo robo imajo in veliko spremljevavcev sabo vodijo, mora tudi ta tako ravnati; dalje, ker une mnogi hvalijo, mora si tudi ta hvalivcev preskerbeti. Toda le dela ne smé nikjer se podstopiti, ali pa se bo pokazal berž smešnega, in ne le slabega žveglavca, temveč tudi bahača. In pa ker toliko potroši in si nič ne hasne, verh tega še slabo slovi, ni li to težavno, nekoristno in pa smešno življenje? Ravno tako, ko bi hotel kdo veljati za dobrega vojskovodja ali mornarja, premislimo, kaj bi se mu pripetilo. Ali bi ne bilo že to tužno, ko bi želéč veljati za zmožnega ne mogel ljudi tega prepričati? In ko bi jih pregovoril, slabeje še

bi bilo; kajti gotovo je, ko bi izvolili za kermarja ali vojskovodja človeka, ki posla ne razume, zgubil bi ljudi nehoté in sam bi odstopil sramotno in gerdo. Ravno tako je pokazal, da je nekoristno veljati za bogatina, možnega in krepkega človeka, ki ni; nakladali bodo namreč, je djal, takim več, ko premorejo in ako niso v stanu storiti tega, h čemur so se vidili zmožni, gotovo ne bodo našli prizanesljivosti. Goljufa nemalega je imenoval tega, ako bi kdo kogar pregovarjaje pripravil ob srebro ali robo, in celo velikega goljufa tega, kdor, ki nič vreden ni, ljudi goljufá prigovarjaje, da je zmožen za vlado države. — Torej se mi zdi, da je Sokrat s takimi nagovori učence odvrčal od baharije.

Ksenofontovih spominov na Sokrata

II. Bukve.

1. Sokrat uči, da je zmernosti in uterjenja od mladih nog treba vsakemu, kdor hoče verl mož biti.

Menim, da je Sokrat tudi s takimi-le pogovori napeljeval učence, naj bodo zmerni v hrepenenji po jedi, pijači, poltenosti in spanji, uterjeni za mraz, vročino in delo. Ko je namreč zvedil, da se obnaša učencev nekdo v tacih rečéh nezderžljivo, mu je djal: Aristip! povej mi, ko bi ti moral dva mladenča prevzeti, ter ju odgojiti, enega da bo sposoben za vladanje, drugega da bi se še ne zmenil ne za vladarstvo, kako bi vsakterega odgojeval? Hočeš li, poglejva začeniš pri živežu, kot pervini? In Aristip pravi: Kaj pa da, živež je pervina ali podlaga, kajti še živeti bi ne mogel človek, ko bi nič ne vžival. Ne bode li naravno obema nastopila želja, seči po jedi, kedar pride čas. Kaj pa da! je djal Aristip. Kterega bi privadila, da raje opravlja reči, ki se jim

mudi bolj, kakor streči trebuhu? Za Zena! pravi Aristip, tistega, ki se odgojuje za vladarstvo, da ne ostanejo državne opravila neopravljene med njegovim vladanjem. Kaj ne, tudi ko bi piti hotela, bode navaditi ravno tistega na to, da bode mogel žejo prebiti? Da, je djal. In pa spanja se zderžati, tako da more ali pozno spat iti, ali zgodaj vstati, ali prečuti, ko bi treba bilo, kateremu bi naložila? Tudi to ravno tistemu, pravi. Kaj pa, je djal Sokrat, zderžati se poltenosti, tako da ga to ne bode zadržavalo delati, ko bi trebalo? Tudi to ravno tistemu. Kaj pa, da se ne bode delu odtezal, ampak radovoljno podvergel, kateremu bi naložila? Tudi to pravi tistemu, ki se odgojuje za vladarstvo. Kaj pa, ko bi kake vednosti treba bilo, da bode mogel protivnike obvladati, kateremu se bolj spodobi naučiti? Za Zena, veliko bolj onemu, ki se odgojuje za vladarstvo, kajti brez takih vednosti mu vse drugo nič ne hasne. Se ti li ne zdi, da človeka tako odgojenega nasprotniki težeje ujamejo, kakor druge živali? Saj namreč nekaj le-teh polovijo, ker jih privabi požrešnost, in celo nektere, če ravno plahe, vendar pohlep, da bi žerle, žene na vabo, nekaj pa jih zalezejo s pijačo. Čisto res, je djal. Ne žene li družih poltenost, kakor postavim prepelice in jerebice, ki deró za glasom babice iz poželenja in nadjaje se nasladnosti in pozabijo paziti na nevarnost ter zadenejo v zanjke? Tudi to je poterdil. Toraj se ti ne zdi li sramotno, da gre človeku ravno tako, kakor brezumni zveradi? kakor postavim, preljubniki se vplazijo v ženske zaklepe, vedé da je podpeg v nevarnosti, da bi ga došlo,

kar žuga postava in pa da bi bil zalezen, zasačen in otepen. Ali morda ni že le to početje čisto obnorelega? Meni vsaj se vidi, je djal. In pa to, da je veči del človeških opravil pod prostim nebom, kot vojaške, kmetiške in družih ne malo, da pa veliko ljudi ni vajenih na mraz in vročino, se ti li ne zdi to velika nemarnost? Tudi to je poterdil. Kaj, ne bode li on, ki ima vladati, moral se vaditi tudi to lahko prenašati? Gotovo da, je djal. Toraj, če denemo ljudi uterjene v vseh teh rečeh med tiste, ki so sposobni za vladanje, ne bomo li nezmožnih za take reči djali med tiste, ki še ne mislijo ne na vladanje? Poterdil je tudi to. Kako tedaj, ker veš versto vsakterega teh razpolov, ali si že kterikrat pomislil, v katero teh vrst bi po pravici postavil samega sebe? Jez vsaj, pravi Aristip, pač nikakor se ne devam med tiste, ki gospodariti želé. In še celo aboten se mi zdi tak človek, komur ni dosti to, da je težavno pripraviti potrebnih reči samemu sebi, ampak da si verh tega še naklada to, da za druge državljane preskerbljuje, česar potrebujejo; in pa, ako ravno sam sebi priterga, kar bi si želel, kot mestni predstojnik pa kazen prestati mora zato, ako ne pripravi vsega, česar zahteva meščanstvo, kako bi pač to ne bila velika abota? Kajti deržave hočejo ravnati s predstojniki kakor jez z deržino; jez namreč zahtevam, da mi pripravijo služabniki dovelj potrebnih reči, jez pa se ne pritaknem nobene; in tudi deržave menijo, da jim morajo preskerbeti predstojniki prav veliko ugodnosti, sami pa se morajo tvegati vsega. Jez bi tedaj one, ki hočejo sami veliko opraviti imeti in

pa drugim opraviti dajati, odgojil tako ter jih djal med sposobne za vladanje, in samega sebe pa rajtam med tiste, ki želijo lahko in ugodno životariti.

Hočeš li, pravi Sokrat, preglejva tudi to, kateri živé ugodniše, vladarji ali podložni? Hočem, je djal. Za prvo izmed ljudstev, ktere poznamo mi, vladajo v Aziji Perzijani, podložni so Syri, Frygi in Lydi; v Evropi vladajo Skyti, in Mayoti so podložni; v Libiji vladajo Punci, in Libi so podložni. Kteri izmed teh živé po tvojem ugodniše? In kateri živé ugodniše med Heleni, kamor ti sam spadaš, oni li, ki imajo oblast, ali podložni? Saj se jez tudi ne devam med sužne, je djal Aristip, ampak je vmes neka pot, po kateri skušam hoditi, ne v oblasti, ne v sužnosti, ampak v prostosti, ki ravno pelje k blaženosti. Res, je djal Sokrat, ko bi le ta pot ne peljala med ljudmi, kakor ne pelje po oblasti in ne po sužnosti, pač veljala bi tvoja beseda; toda če med ljudmi bivaje nočeš ne gospodovati, ne podložen biti, ne spoštovati vladarjev, vendar menim, da vidiš, kako vedó mogočnejši slabeje stiskovati v javnem in osebnem življenji ter jih v sužnost devati; mar ti ni znano, da so ljudje, ki žanjejo in sekajo, kjer so sejali in sadili drugi in da stiskajo po vsakem načinu slabejše, ki se nočejo udati, dokler jih pripravijo, da si raje zvolijo služiti, kakor se vojskovati z močnejšimi? in zopet v posameznem ne veš li, da močui in zmožni slabe in nezmožne podjarmljujejo ter dobiček od njih imajo? Ali, da se mi to ne zgodi, ne deržim se nobene države, je djal, marveč ptujec sem povsod. Res pravo zvijačo si povedal,

kajti kar so mertvi Sinnis, Skeiron in Prokrust, ptujcem nobeden nič žalega ne stori, pa vendar vladarji postave dajó, da se jim krivica ne godi, si dobijo zraven tako imenovanih domačih drugih prijatlov v pomoč, mesta z rovi obdajajo, si orožja preskerbé, da se varujejo pred napadniki, in verh tega si še pridobijo zaveznikov unaj-nih, in če ravno vse to imajo, vendar se jim krivica godi: ti pa, ki nič tega nimaš, ki večí del časa bivaš na potih, kjer se navečimj hudo zgodi, ki si slabeji od der-žavljanov, kamor koli prideš, ki si izmed tistih, ktere najbolj napadajo oni, ki škodovati hočejo, misliš li ven-dar, da se ti pač krivica godila ne bode zato, ker si ptu-jec? Si li prederzen zato, ker so ti deržave naznanile segurnost, kader prideš in odideš? ali zato, ker meniš, da si tak, da bi še kot sužni nobenemu gospodarju ne hasnil? kdo namreč bi hotel imeti človeka v hiši, ki noče nič delati in le najdražo hrano špoga? in poglejmo tudi to, kako ravnajo gospodarji s tacimi služabniki; jim li ne zbrihtajo mehkužnosti z lakoto? Jim li ne obranijo krasti, zaklepaje, kjer je kaj vzeti? jih li ne obvarjejo uhajanja s sponami? jim ne preženejo lenobe s tepenjem? ali kaj storiš ti, kader vidiš, da je tvojih služabnikov kateri tak? Tepem ga, je djal, z vso silo, dokler ga pri-moram služiti.

Toda Sokrat! v čem se ločijo odrejeni za vladar-sko umetnost, ktero po moji misli ti za blaženost imaš, od tistih, ki iz sile hudo terpé, če res so hoté lačni, žejni, jih zebe, bdijo in druge nadloge terpé? Jez vsaj ne vem, v čem se razloči, ako je ena in ista koža hoté ali nehoté

tepena, ali sploh ako je eno in isto telo na vse načine hoté ali nehoté terpinčeno, v čem drugem kot, da je zraven še aboten tisti, ki se radovoljno podverže težavam. Kaj? Aristip, se ti li ne zdi, je djal Sokrat, da se pri tacih rečeh loči radovoljno prenašanje od neradovoljnega v tem, da ta, ki je lačen hoté, bi jedel, kader bi hotel, in žejen hoté pil in tudi v drugem tako? tisti pa, ki iz sile to terpi, ne more nehati, kader bi hotel. Dalje kdor se muči radovoljno v lepem zaupanji, je vesel, da se trudi; postavim tisti, ki zver lovijo, upajo, da jo bodo vjeli, pehajo se radi. In tak dobiček za trud je malo vreden; kdor se pa trudi, da si pridobi dobrih prijatlov, da bi na duši in na telesu krepek postavši dobro gospodaril, prijatlom koristil, deržavi hasnil, kaj li ne misliš da dela rad tak človek za take reči, da ne živi v veselji dopadljiv samemu sebi, hvaljen in čislan od drugih? Dalje breztežavne in hipne veselja niso zmožne ne dati telesu lepe rasti, kakor pravijo gimnastikarji, ne vcepiti duši nobene hvalevredne vednosti; vaje s terpežnostjo pa storé, da človek dospe do verlih in izverstnih del, kakor pravijo krepostni možje; in tudi Hesiod pravi nekje:

Zlobnosti pač si tudi doverhoma je prisvojiti
 Dokaj lahko, saj gladka je pot, prav blizo prebiva.
 Ali h kreposti dohod obstavili z znojem bogovi
 So nenumerli; steza do nje je pač dolga in sterma,
 Ostra iz perva je tudi; ko pa do verha dospé se
 Lahka postane potem, daravno je bila težavna.

Priča tudi Epiharm tako le :

Vse za delo nam prodajajo dobri bogovi.

In na drugem kraji pravi!

Zlobnež, po mehkem ne strezi, da terdo ti
ne doide.

Ravno tako razlaga o kreposti tudi modrijan Prodik v svojem spisu o Heraklu, kateri spis prebira kolikor moč veliko ljudem, ter pravi, kolikor pomnim, bóje tako le: Ko je namreč Heraklej prestopil iz otročjih let v leta mladenčev, v katerih mladenči samostojni postanejo ter pokažejo, po kateri poti življenja se bodo obernili, ali kreposti ali zlobe, šel je v samoto, se vsedel ter premišljeval, na katero pot naj bi se obernil. Zdelo se mu je, da greste proti njemu dvě veliki ženski; ena lične in berhke rasti, kinčila ji je telo čistost, oči sramožljivost, obnašanje (hojo) pametnost in belo oblečena je bila; druga rejena do debelosti in in mehkužnosti, lepoticene kože tako, da se je zdela bolj bela in bolj rudeča kot je bila, in hoje, da se je zdela bolj sklonjena kot ponaravno, oči je imela odperte, oblačilo, da se je krasota skoz bliščala; zdaj se je pogledovala sama sebe, zdaj ozirala okoli, če je kdo gleda, večkrat je tudi na svojo senco pogledavala. In ko ste prišle bliže Herakla, šla je prvič omenjena komerno, druga pa, hoté ji naprej priti, stekla je proti Heraklu in rekla: Vidim, Heraklej, da si v zadregi, po kateri poti življenja bi se obernil; ako si zvoliš mene za prijateljico, vodila te bom po najprijetniši in najzložniši poti, in živel bodeš tako, da nobene veselice ne bodeš neokušene pustil in nobene težave poskusil.

Pervič namreč za vojske in deržavne opravila se ne boš pečal, ampak vedno boš gledal na to, ktere prijetne jedi in pijače bi našel, s kterimi pogledi in s kterim sluhom bi se razveselil, s kterim poduhom in s kterem potipom bi se kratkočasil, kako bi najmehkeje spal, in kako bi se vsega tega udeležil brez truda. In ako bi nastopil kterikrat sum, da bi ti zmanjkalo virov za te reči, ni strahú, da te bom peljala na to, da bi si moral pridobivati teh reči s trudom in težavami na duši in telesu, temveč kar pridélajo drugi, rabil bodeš ti, in ne bode ti manjkalo nič, od česar je moč kaj pridobiti, zakaj mojim tovaršem pripustim, da si koristijo z vsako rečjo. In Heraklej to slišati pravi: Žena, kako ti je ime? Ona pa pravi: Moji prijatli me zovejo Blaženost; tisti pa ki me sovražijo, me imennjejo zniževaje Hudobija. In med tem je dospela tudi druga žena ter rekla: Heraklej, tudi jez sem prišla k tebi, ki poznam tvoje roditelje in tudi tvoj narav sem spoznala pri tvoji odgoji, zato upam, ako se oberneš na pot k meni, postal bodeš verl veršitelj lepih in slavnih djanj, jez pa bom veliko bolj čislana in zavolj izverstnosti bolj slovela. Ne bom te goljufavala s hvalo sladnosti, ampak, kakor so bogovi uravnali, razložila ti bom resnično vse, kakor je. Bogovi namreč ne dajo ljudem nič v resnici dobrega in izverstnega brez truda in vaje, ampak ako hočeš, da so ti bogovi mili, služiti moraš bogovom; ako hočeš obražtan biti pri prijatlih, koristiti moraš prijatlom; ako želiš čislán biti v deržavi, hasniti moraš deržavi;

ako zahtevaš, da te cela Helada zavolj kreposti občuduje, skušati moraš celi Heladi dobro storiti; ako hočeš, da ti zemlja dá obilo sadú, obdelovati moraš zemljo; ako misliš obogateti od čred, skerbeti moraš za črede; ako hrepeniš sloveti v vojski, in hočeš zmožen biti, da odprostiš prijatle in podjarmiš sovražnike, učiti se moraš vojaških umetnosti pri tistih, ki jih umejo, in pa tudi vaditi se, kako jih je rabiti; če pa hočeš zmožen biti tudi po telesu, navaditi moraš telo, da je pokorno pameti, in uriti ga v trudu in znoju. — Hudobija poprime besedo, in pravi, kakor pripoveduje Prodik: Vidiš, Heraklej, kako težavno in dolgo pot do veselja ti kaže ta žena? jez pa te bom po kratki in zložni poti pripeljala k blaženosti. In krepost je djala: Reva! kaj pa imaš dobrega? Ali kaj poznaš prijetnega, ki nič delati nočeš za to? ki še ne čakaš poželenja po prijetnem, temveč se napolniš vsega, preden poželiš; ki ješ, predenj si lačna, piješ, predenj si žejna; ki si si izmislila kuharje, da rada ješ; ki si preskerbiš drazih vin, da rada piješ; ki po leti okoli letaš snega iskaje; in da sladko spiš, si si umislila ne le melkih postelj, ampak tudi blazine, kajti ne zavolj trudnosti ampak ker nič delati nimaš, si željna spanja; tako odgojuješ ti svoje prijatle, ki jih po noči zlo rabiš, najboljši del dneva pa zaspíš. Čeravno nevermerjoča si zaveržena od bogov, in zaničevana pri dobrih ljudeh; naj slajšega sluha, svoje hvale, nikdar ne čuješ; naj lepšega pogleda nikdar ne vidiš, kajti še nisi vidila nobenega svojega dobrega dela. Kdo bi

pač tebi govoreči kaj verjel? Kdo bi ti pomagal, kedar česar potrebuješ? Ali kateri pametni človek bi se prederznil biti zmed tvojih tovaršev? ki so v mladosti živijo brez truda v lepoticenji, težavno čmerni lezejo skozi starost, ki se sramujejo storjenih reči, in stokajo pri delu, ki so v mladosti preletali ugodnosti, za starost pa so si prihranili težave. — Jez sem v družbi z bogovi in v družbi z dobrimi ljudmi; ni ga dobrega djanja ne božjega in ne človeškega brez mene; čislana sem čez vse pri bogovih in pri ljudeh, katerih čislanje kaj velja. Jez sem draga pomagavka umetnikom, zvesta čuvajka gospodarjem, blaga tovaršica deržini, dobra deležnica opravil v miru in pa terdna zaveznica v vojskinih djanjih in najboljša družica prijateljstva. Moji prijatli imajo prijeten in breztežaven užitek jedil in pijač, kajti zderžijo se jih, dokler jih ne poželé. Imajo spanje sladkejše kot spočiti, ne tegotijo se, kedar si ga pritergajo in ne opuščajo zavolj njega potrebnih opravil. Mlajši se veselijo hvale starih, in stari se radujejo nad spoštovanjem mladih; radi se spominjajo nekdanjih del, in veselijo se, da opravljajo sedanje dobro, po meni so prijatli bogom, ljubljenci prijatlom v časti pri deržavi. In kedar pride odločeni konec, ne počivajo v pozabljivosti brez časti, temveč v spominu cvetó na veke v pesmih. Ako ti Heraklej, sin dobrih starišev, to doveršiš, doseči ti je najslavniše blaženosti.

Tako nekako razlaga Prodik Heraklejevo odgojo po kreposti, toda okinčil je svoje misli z izverstnej-

šimi besedami, kot jaz sedaj. Tebi pa se pristije, Aristip, da si to dovzameš, ter skušaš skrbeti za prihodni čas življenja.

2. Sokrat opominja svojega sina Lamprokla k hvaležnosti in spoštovanju do matere.

Ko je nekrat vidil Sokrat, da se Lamproklej, njegov starši sin, tegoti nad svojo materjo, mu je djal: Povej mi, sin, pozuaš li ktere ljudi, ki jih zovoje nehvaležne? Poznam jih, rekel je mladeneč. Si li tedaj pomislil kaj počnejo tisti, ki jih nazivajo s tem priimkom? Sem, je rekel, tiste namreč imenujejo nehvaležne, kateri za prejete dobrote ne skazujejo hvaležnosti, akoravno bi mogli. Se ti toraj ne zdi, da štejejo nehvaležne med krivične? Kaj pa da, je rekel. Si že kterikrat prevdaril, če je morde nehvaležnost do prijatlov krivična, do sovražnikov pa pravična, kakor je krivično prijatle v sužnost devati, sovražnike pa pravično? Sem, in krivičen se mi zdi, kdor si ne prizadeva hvaležnosti skazovati onemu, od kogar je prejel dobrote, bodi si od prijatla, bodi si od sovražnika. Če je temu tako, ali bi ne bila nehvaležnost gola krivica? On je poterdil. Kaj ne, kolikor več dobrote bi kdo prejel, pa bi ne skazoval hvaležnosti, toliko bolj bi bil krivičen? Poterdil je tudi to. Koga je najti na svetu, da bi bili prejeli več dobrot kot otroci od starišev, ki so jim dali bitje, ko jih ni bilo, ter jim

toliko lepega viditi in toliko dobrega uživati dajo, kolikor le bogovi delé ljudem, ktere dobrote so nam tolikanj drage, da se najbolj varujemo jih zgubiti, in deržave so za največo krivico smertno kazen postavile, češ da ne morejo s strahom pred večim zlim krivici v okom priti. In saj menda vendar ne misliš, da zavolj nasladnosti otroke rodijo ljudjé, in gotovo premislimo, ktere ženske bi nam rodile najboljše otroke, in s temi se družimo v zarod. In mož redi svojo pomočnico, in pripravi za prihoúnji zarod vsega, kar meni, da bo pripomoglo k življenju in sicer kolikor moč obilo; žena pa zanosivša nosi breme v težavi in nevarnosti svojega življenja, ter mu daje živeža, od ktereга se živi sama; ko je z veliko težavo donosila in porodila, redi ga in oskerbljuje, pa ni ne ona nič dobrega prejela in dete ne vé, od koga prijemlje dobrote in še povedati ne more, česar potrebuje, ampak ugibaje mu skuša koristnega in ugodnega pripraviti; doji ga veliko časa, po noči in po dnevi, pripravljena se truditi, ne vedé kakošno hvalo bo zato prejela. In ni jim dosti, le odrediti ga, temveč ko se vidijo otroci zmožni učiti se česar, učijo jih stariši sami, kar vedó dobrega za življanje; kar pa menijo, da bi kdo drugi učiti zmožniši bil, pošiljajo jih k temu, plačevaje za to, prizadevajo si ter storé vse, da bi jim otroci kolikor moč dobri postalí. — Na to je djal mladeneč: Ali, če tudi je storila vse to, in drugega veliko več od tega, vendar bi nobeden njene tegete ne mógel prestati. In Sokrat je djal: Kaj meniš,

kaj je teže prenesti, divjačnost zveri ali matere? Jez menim, matere, vsaj take, je djal. Ali te je že katerikrat ugriznila ali pomandralla, kar se je od živali že mnogim zgodilo? Nak, toda za Zena, tacih mi pravi, da bi jih človek slišati ne hotel za celo življenje. Kaj meniš, je djal Sokrat, koliko si pa ti njej težav prizadjal z upitjem in početjem, čmeren od otročjih let, in po noči in po dnevi opraviti dajal, kako si jo v skerbí pripravljaj, ko si bil bolán? Ali nikdar ji nisem ne rekel, ne storil nič, o čemur bi je bilo sram. Kaj? se ti li zdi teže poslušati, kar pravi ona, kot poslušavcem v tragediji, kedar pravijo eden družemu najsilniše reči? Le-ti pa lahko prenašajo, menim, ker ne mislijo, da zabavlja zabavljajoči, da bi žalil, tudi ne žuga žugajoči, da bi kaj hudega storil. Ti pa se huduješ, ki dobro veš, kar ti govori mati, govori ne le nič slabega misleča, marveč ti dobro želi, kakor nobenemu drugemu? Nikakor ne, je djal, tega ne mislim. In Sokrat je djal: In praviš, da li je huda ona, ki ti dobro hoče in skerbi, kolikor more, kedar si bolán, da bi ozdravel in pa bi ti nič potrebnega ne pomanjkovalo, in verh tega se bogove dobrot prosi za tebe in obljube opravlja za té? Meni vsaj se zdi, če ne moreš take matere prenašati, ne moreš dobrot prenašati. Povej mi, misliš li, da moraš kogar družega spoštovati, ali si se pripravil, da si ne prizadevaš nobenemu človeku dopasti, nobenega posnemati, nobenega ubogati, ne vojskovodja ne družega poveljnika? Nak za Zena, tega ne! Ali ne želiš prijazen biti s sosedom, da ti dá ognja kedar

ga potrebuješ, in da ti bo v pomoč k dobremu, in da ti dobrovoljno pomaga, ko bi ti kaj spodletelo? Se vé da. Kaj pa? za tovarša na suhem in na morju, ali ko bi se s komur drugim sošel, bi li nič razločka ne bilo, je li sovražnik ali prijatelj, ali se boš tudi za dobrovoljnost le teh podviral? Da! Tedaj za le-to skerbeti si pripravljen, matere pa, ki te najbolj ljubi, ne misliš spoštovati? Ali ne veš, da tudi država vsako drugo nehvaležnost v nemar pušča in je ne kaznuje, ter jo prezré, tiste pa, kateri za dobrote hvale ne vedó, ako kdo starišev ne spoštuje, takega kaznuje, zaverže ga v preskušnji ter mu ne pusti biti arhontu, češ da darovi za državo niso pobožno opravljeni, ako daruje tak, in tudi drugo nobeno delo ni prav in dostojno storjeno, ako dela tak? in celo ako kdo gomile umerlih starišev ne kinči, tudi to preiskuje država v preskušnji arhontov. Toraj sin, prosi bogove, da ti odpusté, ako matere nisi spoštoval, da tudi oni tebi ne bodo sovražni, mislé da si nehvaležen; in varuj se pred ljudmi, da te ne bodo zaničevali, ako vidijo, da starišev ne spoštuješ in da potem ne bodeš čisto brez prijatlov; kajti če mislijo o tebi, da si nehvaležen proti starišem, pač nihče ne bode hvaležnosti za dobrote pričakoval od tebe.

3. Sokrat opominja Hairekrata k zastopnosti z bratom Hairefontom.

Ker je Sokrat zvedil, da sta v razporu Hairefont in Hairekrat, ki sta si bila brata in njemu znanca, djal je, ko je ugledal Hairekrata: Povej mi, Hairekrat, saj menda nisi tudi ti izmed tacih ljudi, ki premoženje za koristnišo reč imajo kot brate? in sicer posebno, ker uno je brez uma, ta pa ima pamet, uno pomoči potrebuje, ta pa more pomagati, in verh tega unega je več, ta pa je sam. Čudno je tudi to, ako si kdo šteje brate v škodo, ker nima premoženja bratov, meščanov si pa ne šteje v škodo, ker nima premoženja meščanov, ampak tu si prerajta lahko, da je bolje z večimi skupaj živeti in pa brez nevarnosti malo imeti, kot samemu bivati in pa v nevarnosti premoženje vseh meščanov imeti, v oziru bratov pa ravno le tega ne ume. In premožni si kupujejo sužnih, da imajo pomagače pri delu, dobivajo si prijatlov, češ da potrebujejo pomočnikov; brate pa prezirajo, kakor bi mogli nastajati prijatli iz meščanov, iz bratov pa bi ne mogli. In saj tudi k prijaznosti veliko pripomore to, da so enega rodú in pa da so skupej izrejeni, ker je tudi živalim prirojen nekak pohlep za sorojenci: verh tega tudi drugi ljudje bolj čislajo one, ki brate imajo, kot one, ki so brez bratov, in jih manj napadajo. In Hairekrat je djal: Ali Sokrat, ko ne bi bil

razpor velik, pač bilo bi treba prenašati brata in se ga ne ogibati zavoljo malih reči, zakaj brat je do brota, kakor ti praviš, ako je tak, kakoršen mora biti; kedar pa vendar vsega manjka in je ravno vse nasproti, kdo pač bi poskušal nemogoče reči? — In Sokrat pravi: Ne more li Hairefont nobenemu dopasti, kakor še tebi ne, ali se nahajajo ljudje, kterim se zelo dopada? Ravno zato, Sokrat, je djal, moram ga sovražiti, ker drugim se vé prikupiti, meni pa, kjer koli se snideva, povsod mi je z besedo in djanjem bolj v škodo, kot h koristi. — Je li tōraj, pravi Sokrat, kakor je konj v škodo onemu, ki se podstopi rabiti ga, akoravno ne umé, tako tudi brat v škodo, ako se kdo podstopi rabiti ga, ki pa ne umé? — Kako bi pač ne umél, je djal Hairekrat, rabiti brata, ker vendar umem dobro govoriti o onem, ki dobro govori, in dobro storiti onemu, ki dobro stori? Ali vendar kdor skuša z besedo in djanjem mene žaliti, o njem pač ne morem né dobro govoriti, ne mu dobro storiti, tega celo še poskušal ne bom. Čudne reči praviš, o Hairekrat, je djal Sokrat, če ti že psa, ako ti je koristen pri čedah, in ki je pastirjem prijazen, nad teboj pa se grozi, kedar prideš, potolažiti skušaš lepo ravnaje, in se ne jeziš, od brata pa praviš, da je dobrota, ako ti je kakoršen mora biti, in vendar ne skušaš, napraviti ga, da bo kolikor moč dober, čeravno terdiš, da umeš dobro besedo dati in dobro učiniti. Bojim se, o Sokrat, djal je Hairekrat, da nimam toliko modrosti, da bi napravil Hairefonta takošnega proti meni, kakoršen mora

biti. Saj ni treba, pravi Sokrat, za njega nič zvitega in nič novega izmišljevati, kakor se meni zdi, ampak s tem, kar veš sam, mislim, pridobil ga bodeš, da te bo čez vse čislal. Berž povej, pravi, če si zapazil, da vem kako čaranje, ki ga vem nevedé. Povej mi, je djal Sokrat, ko bi htel ti kakega znanca nakloniti, da te povabi k obedu, kedar daruje, kaj bi ti storil? Gotovo, sam bi ga pred povabil, kedar darujem. Ko bi htel napraviti kakega prijatla, da oskerbljuje tvoje reči, kedar greš od doma, kaj bi storil? Gotovo, skušal bi jaz pred oskerbljevati njegove, kedar bi on šel od doma. Ko bi htel kakega ptujca napeljati, da te sprejme, kedar prideš v njegov kraj, kaj bi storil? Gotovo, sprejel bi ga pred jaz, kedar bi prišel v Atene. In pa ko bi hotel, da bi on meni blagovolil oskerbeti, česar radi bi prišel, gotovo bi tudi to moral jaz pred njemu storiti. Ti pač veš vse čare na svetu, toda jih zakrivaš. Ali se obotavljaš pričeti, da ne bi na sramoti ostal, ako bi bratu pred dobro storil? Saj vendar se zdi, največe hvale vreden človek, kateri sovražnikom pred škoduje, in prijatlom pred koristi. Ko bi se mi toraj Hairefont pripravniši zdel od tebe za ta naklon, skušal bi bil njega pregovarjati, da bi se pred podstopil tebe za prijatla pridobiti; tako pa se mi zdi, da boš bolje opravil, če ti pričneš.

In Hairekrat je djal: Abotno govoriš, o Sokrat, in nikakor po svoje, ki mi vелеvaš, da naj jaz, ki sem mlajši, pričenjam, saj je vendar ravno nasprotno od tega v navadi povsodi pri ljudeh, da stareji pričjenja vsako delo in pa govor. Kako? pravi Sokrat,

ni li tudi to povsodi v navadi, da se mlajši ogne s poti starejšemu, kedar ga sreča, da vstane, ako sedi, da ga počasti z mehko posteljo, in mu v besedi jenja? O dragi, nikar se ne obotavlaj, marveč poskusi potolažiti tega človeka, in celo kmali te bo ubogal. Ali ne vidiš, kako častiželjen je in blag? Zakaj zlobnih človečet pač ne vjameš drugači bolj, kakor če jim kaj daš, verle ljudi pa si boš s prijazno obhojo najbolj pridobil. In Hairekrat pravi: Če pa on nič boljši ne postane, ako jaz to storim? Kaj družega, je djal Sokrat, kot vidilo se bode, da si se pokazal verlega in bratoljubnega, on pa malopridnega in nevrednega dobrote? Toda tega nič ne bo nastalo, mislim, kajti menim, ko bo ugledal, da si ga pozval na to poskušnjo, bode se podvizal, kako bi te prekosil v besedi in djajući z dobrotami. Sedaj namreč sta si tako, kakor bi roke, ktere je bog ustvaril, da pomagata ena drugi, to opustivši na to šle, da zaderžujeta ena drugo, ali ko bi noge, po božjem namenu ustvarjene v medsebenno opravilo, to v nemar pustivši ovirale ena drugo. Ali bi ne bila velika nespamet in hudobija v škodo rabiti to, kar je ustvarjeno h koristi? Saj vendar je ustvaril bog, se mi zdi, dva brata k večji njuni koristi, kot roké, nogé in oči. Roke namreč, ako bi treba bilo, ob enem opravljati reči, ki so več kot po sežnji saksebi, bi ne mogle; noge pa še na reči po sežnji saksebi ob enem stopiti ne morejo, in oči, čeravno najdalje sežejo, ne mogle bi reči, ktere so bliže, spredej in zadej ob enem viditi; brata pa, ako sta si prijatla,

delata skupej, in v medsebnost korist, če tudi sta daleč saksabi.

4. O vrednosti prijatlov sploh.

Slišal sem nekrat Sokrata razgovarjati se o prijatlih tako, da bi si znal človek s tem sila veliko koristiti v oziru pridobitja prijatlov in pa obhoje ž njimi. Večkrat, pravi namreč, je slišati, da je dobri in odkritoserčni prijatelj izmed vsega najboljši blago, ali viditi je, da veliko ljudi za vse bolj skerbí, kot za prijatle. Kajti vidim, da si hiš, njiv, čred in sužnih skerbno pridobljujejo, in pa kar imajo, obraniti si prizadevajo, za prijatla pa, ki je največa dobrota, večina ljudi ne skerbi, ne kako bi si ga pridobili, ne kako bi si sedanjih ohranili. In kedar zbolé prijatli in pa sužni, viditi je, da pripeljejo sužnim zdravnika, in družih reči za zdravje skerbno pripravijo, prijatle pa v nemar puščajo, in kedar umerjejo oboji, žalujejo za sužnimi in si štejejo v škodo, po prijatlih pa menijo, da nič niso v škodi, in tudi družih posestev ne puščajo brez skerbi in brez varstva, prijatle pa prezirajo, kedar skerbí potrebujejo. Verh tega je še viditi, je djal, da ljudje vedó število družega imetka, akoravno ga je veliko, prijatlov števila pa ne samo ne vedó, marveč na vprašanje naštevati jih začeni izjemljejo zopet ljudi, ki so jih bili pred med prijatle djali; tako malo se zme-

nijo za prijatle. In vendar s katero drugo posestjo v primeri bi se ne vidil dober prijatelj veliko koristniši? Kteri konj namreč, kteri jarem volov je tako koristen, kot blag prijatelj? kteri sužen je tako dobroželjen in stanoviten, in kteri drugi imetek tako vesoljnokoristen? Zakaj dober prijatelj se ponudi za vse, kar manjka prijatlu pri domačih napravah kakor tudi pri občnih opravilih. Ako je treba komur dobro storiti, pridruži se, ako kaka nevarnost proti, pomaga zdaj z denarmi, zdaj z djanjem, v časi prigovarjaje, v časi silé, srečne najbolj razveseljuje, nasrečne najbolj podpira. Ako tudi strežejo vsakemu roke, oči naprejšledajo, ušesa natezujejo, noge k cilju vodijo, vendar prijatelj z dobrotami v nobeni teh dobrot ne zaostaja, zakaj velikrat opravi prijatelj za prijatla, kar sam ni storil, ali ni vedil, ali ni slišal, ali ni izpeljal. Ali vendar nekteri si prizadevajo drevesa snažiti zavolj sadú, za najbasovitišo posest pa, ki se imenuje prijatelj, skerbé leno in nemarno.

5. Sokrat se razgovarja o razni ceni prijatlov.

Slišal sem drugi njegov razgovor, kteri po mojih mislih spodbada poslušavca, da izprašuje samega sebe, koliko bi bil vreden pri prijatlih. Ko je namreč vidil, da eden njegovih učencev zanemarja svojega revšine stiskanega prijatla, prašal je pričo nemarneža in veliko družih Antistena: Je li, o Antisten, je djal, kaka cena

za prijatle, kakor je za sužne? Zakaj nekteri sužen je dve mini vreden, nekteri pol mine, nekteri pet min, nekteri tudi deset. In o Nikiju, Nikeratovem sinu, pravijo, da je kupil predstojnika rudnikom za talent. Premišlujem toraj, ali je tudi za prijatle kaka cena tako, kakor je za sužne. Se ve da, je djal Antisten*); jaz vsaj bi nekterega raje hotel imeti za prijatla, kot dve mini, nekterega pa bi še od pol mine više ne cenil, nekterega bi si vzel za deset min, nekterega bi si kupil za vse premoženje in vse težave, da bi mi bil prijatelj. Toraj, če je temu tako, je djal Sokrat, pač prav bi bilo, da bi se vsakteri sprašal, koliko neki je vreden pri prijatlih, in da bi skušal kolikor moč veliko vreden biti, da ga ne bodo za manj prodali, kajti čujem velikrat tega, da ga je zapustil prijatelj, unega, da je ljubši mina kot on človeku, ki si ga je prijatla mislil. Vse to pregledujem, da bi namreč ne bilo tako vabljivo slabega prijatla prodati, če je moč čez vrednost dobiti, kakor kedar kdo slabega sužnega prodaja in ga odda. Verlih pa, kakor vidim, ne sužnih ne prodajajo, in ne prijatlov ne popuščajo.

*) Antisten, začetnik kyniške filosofije, je učil, da krepost obstoji v delih, in ne potrebuje naukov in vednosti; kdor najmanj potrebuje, ta je najbolj srečen, zatoraj so težave največe dobro, ker pohlepe zamore.

6. Sokrat uči o volitvi in pridobitvi prijatlov.

Menim, da je Sokrat napeljeval tudi k poskušnji prijatlov, kakoršnih si pridobiti se spodobi, razgovarjaje se tako le: Povej mi, o Kritobul, je djal, ko bi mi potrebovali dobrega prijatla, kako bi pričeli pregledovati? Ne bode li naj prvo preiskovati, kdo kroti požrešnost, pijanost, poltenost, zaspanca in lenobo? Zakaj kdor se dá tem rečem premagati, pač ne more potrebnega opravljati ne sam za se, ne za prijatla. Pri Zenu, se ve da ne, djal je Kritobul. Ali se je torej treba zderžati vdanega takim rečem? Treba se je po vsakoršnem. Kaj pa? kdor je zapravljiv ter nima sam dovolj, temveč vedno soseda prosi, in ako dobí, ne more verniti, ako pa ne dobí, sovraži tega, ki mu ne da, ali se tebi ne zdi nadležen prijatelj? Gotovo. Bode se li tudi tega zderžati? Zderžati se bode. Kako? kdor si zna pridobiti, pa hlepí po velikem premoženji ter je za to težko ž njim obravnavati, ker ga veseli le jemati, dajati pa noče? Ta se meni vsaj, je djal Kritobul, še zlobniši zdi od unega. Kaj? kdor iz pohlepnosti obogati, za nobeno drugo reč časa nima, kakor kjer si kaj pridobi? Tudi tega se bo zderžati, kakor se mi zdi, zakaj nekoristen bi bil človeku. Kaj? kdor je dražljiv in hoče prijatlom veliko sovražnikov napraviti? Pri Zenu, tega se je ogibati. Ko bi pa kdo nobene teh slabosti ne imel, toda si

dá dobrote skazovati, pa se ne zmeni, da bi jih povračal? Nekoristen bi bil tudi ta; ali Sokrat, kakošnega človeka si bomo prizadevali pridobiti si prijatla? Menim, kdor je temu ravno nasprotno zderžljiv v telesnih pohlepih, mož beseda in je z njim lahko ravnati, kdor se podviza, da ne opušča dobrot skazovati tistim, ki jih skazujejo njemu, tako da koristi tovaršem.

Kako bi pač poskusili to, o Sokrat, preden se družimo? Slikarje poskušamo, je djal, ne sklepaje po besedah, ampak ktereга vidimo, da je pred lepe slike izdelaval, temu zaupamo tudi, da bo zanaprej dobro delal. Meniš torej tudi, je djal Kritobul, kdor se je prednim prijatlom dobrega skazal, gotovo bo tudi poznejim dobro storil? Saj tudi menim, kdor je pred s konji lepo v caker šel, ta bo tudi z družimi lepo ravnal. Naj si bo, pravi Kritobul; kako pa gre v prijaznost si dobiti tega, kateri se nam vreden zdi prijaznosti? Naj prvo, je djal Sokrat, gledati je na voljo bogov, če nam svetujejo, da ga vzamemo za prijatla. Kako toraj, o komur se nam zdi, in bogovi ne nasprotujejo, veš li povedati, kako naj bi ga vjeli? Pri Zenu, je djal Sokrat, ne po sledu, kakor zajca, ne z zvijačo, kakor tice, ne siloma, kakor sovražnika; zakaj prijatla zoper njega voljo vjeti je težavno; težko je tudi, obderžati ga z verigami, kakor sužnega; kajti sovražniki bolj kot prijatli so taki, katerim se to prigodi. Kako pa bodo prijatli? So neke pesmice, pravijo, ktere umejoči prepevajo, komur koli hočejo in pridobijo si jih prijatle; so neki

čari, ktere umejoči rabijo, pri komur hočejo in pridobijo si ljubezen. Kje pa bi se naučili teh reči? Kar so pele Sirene Odiseju, čul si pri Homeru, začetek je nekako tako le: „V svetih izurjen Odisej le sem, vsa slava Ahajcev.“ So li Sirene to pesem tudi drugim ljudem prepevale ter jih zadrževale, da se začarani niso ločili od njih? Ne, ampak le tistim so pele, kateri so čislali krepost. Ti blezo praviš, da se mora vsakemu to peti, o čemur poslušavec ne bo mislil, da zasmehovaje govori hvalivec; tako namreč bi se bolj zameril in ljudi bi od sebe odganjal, ko bi kdo kogar hvalil, da je lep, velik in krepek, kateri ve, da je mal, gerd in slab. Veš li ktere druge pesmice? Ne vem; toda slišal sem, da jih je Periklej veliko vedil, ktere prepevaje je napravil mesto, da ga je ljubilo. Kako pa je Temistoklej naklonil državo, da ga je ljubila? Nikakor ne s pesmicami, ampak s tem, da ji je kaj dobrega storil. Zdi se mi, o Sokrat, ti meniš, da moramo sami dobri postati v govorjenji in djanji, ako hočemo si pridobiti dobrega človeka za prijatla. Ti pa misliš, je djal Sokrat, da je v stanu zloben človek si pridobiti dobrih prijatlov? Saj sem vidil, pravi Kritobul, da so slabi govoritelji v prijaznosti z izverstnimi govorniki, da se nesposobni za vojskovodje pajdašijo z izverstnimi vojskovodji. Ali tedaj tudi poznaš kterih, o čemur govoriva sedaj, ki sami malopridni si pridobiti znajo koristnih prijatlov? Ne, pri Zenu, tega ne; toda to mi je na sercu, ali je mogoče, da berž postane prijatel, z dobrimi in verlimi, kdor je postal sam dober in verl, če je

nemogoče, da si slab človek dobi verlih in dobrih prijatlov. Je mar to, kar te moti, o Kritobul, da vidiš velikrat može, ki slavne dela doprinašajo in se sramotnega varujejo, mesti v prijaznosti v razpertiji med seboj, in da se teže zastopijo, kot ljudje, ki nič vredni niso? Celó, ne le posamezni ljudje delajo tako, temoč tudi deržave, ktere za dobre naprave naj bolj skerbijo in pa nesramnih reči nikakor ne dopuščajo, velikrat so si sovražne med seboj. To premišljevaje sem kaj maloserčen o pridobitji prijatlov; kajti vidim, da zlobni ne morejo biti prijatli med seboj; kako namreč bi mogli prijatli postati nehvaležni, brezskerbni, blagohlepni, nezvesti in nezmerni ljudje? Mislim, da so hudobni po natori bolj sovražni kot prijazni med seboj. Pa saj bi se ne vzeli vkup verli in zlobni v prijaznosti, kakor ti praviš; kako namreč bi prijatli postali, kateri zlobno ravnajo, tistim, ki take reči sovražijo? Če pa se prepirajo krepostni med seboj zavolj pervenstva v deržavi, in se sovražijo iz zavidnosti, kateri pač si bodo prijatli, in pri kerih ljudeh bo dobrovoljnosti in zvestobe najti? Res je to nekako pomešano, je djal Sokrat: zakaj po naravi je prirojenega ljudem nekaj prijaznega, potrebujejo namreč eden družega, imajo usmiljenje, sodelovaje si koristijo in oziraje na to hvalo vedó eden družemu; nekaj pa imajo sovražnega; ker namreč ene in iste reči za dobre in prijetne imajo, prepirajo se za - nje, gredó v mislih saksebi ter so si v nasprotji; sovražljiv je tudi prepir in jeza, zaviden je pohlep obogateti, zaničljiva je nevošljivost. Pa vendar

vse to predere prijaznost ter sklene dobre in verle. Kajti zarad kreposti si izvolijo brez truda malo posesti raje, kot z vojsko čez vse gospodovati, zamorejo brez težave podeliti jedí in pijače, akoravno so lačni in žejni, zamorejo se zderžati, akoravno jih veselijo ugodnosti lepote tako, da ne nadlegujejo tistih, ki se ne spodobi; zamorejo ne le po postavi podeliti od premoženja zderžé se dobičkarije, ampak tudi eden družemu ustreči; zamorejo prepír poravnati ne le brez žaljenja, temveč h koristi za oboje in krotiti jezo, da ne zajde dalje, kar bi jih grevati utegnilo; zavist pa čisto odpravijo s tem, da svoje reči prijatlom v last dajo, prijatlov reči pa za svoje imajo.

Kako bi torej ne bilo naravno, da so dobri in verli možjé tudi v deržavnih častéh ne le neškodljivi, marveč eden družemu koristni tovarši? Kdor namreč hrepeni po časti in gospodarstvu v deržavi za to, da priložnost imá, premoženje krasti in ljudi tlačiti in ugodno živeti, bil bi pač krivičen, zloben in nezmožen, vjemati se z družimi. Če pa kdo želi čast doseči v deržavi, da sam škode ne terpi in da zamore v pravičnih rečéh pomagati prijatlom, in skuša deržavi kako korist nakloniti v svoji časti; zakaj bi se ne mogel tak vjemati z družim takim? Bode li v družbi z dobrimi in verlimi menj premožel hasniti prijatlom, ali bode nezmožniši deržavi koristiti, če dobre in verle pomagavce ima? Saj je tudi pri gimnastičnih borih gotovo, ko bi imeli najkrepkejši iti v družbi na slabeje, da bi v vseli

borih zmagali in vse stave dobili. Ker toraj ondi to ni pripuščeno, pri državnih borih pa, kjer so pervaki dobri in verli možje, ne brani nobeden, državi koristiti s čemur kdo hoče: ni toraj koristno, da vlada tisti, kateri si je pridobil dobrih prijatlov, in ki jih imá pri opravih za pomagavce in sodelavce bolj, kot za nasprotnike? Pa dalje je gotovo tudi to, da potrebuje zaveznikov, kdor se vojskuje s komur, in sicer toliko več, ako hrabrim nasproti stoji; vendar je skazovati dobrot pomagati želečim, da hočejo pri volji biti; in veliko bolje je, da se skazujejo dobrote najboljšim, ker jih je manj, kakor slabejim, ki jih je več, zakaj zlobni več dobrot potrebujejo, kakor verli. Pa, Kritobul, bodi serčen, skušaj verli postati, in tak postavši podvizaj se dobrih in verlih ujeti. Morda ti tudi jez kaj pomagati morem pri lovu dobrih verlih, kajti najden sem v ljubezni; zakaj z vso silo se zaženem za ljudmi, katerih poželim, da jih ljubim in me oni ljubijo, da hrepenim in oni po meni hrepené, da želim ž njimi bivati in oni poželé moje prijaznosti. Vidim, da tudi tebi tega ne bo manjkalo, kedar poželíš s katerim prijaznost skleniti; nikar mi toraj ne zakrivaj, katerim želiš prijatel postati; ker namreč si prizadevam dopasti, kdor mi dopade, najden sem v človeškem lovu, menim.

7. Sokrat pomaga Aristarhu iz sile z dobrim svetom.

Tudi zadrege je skušal Sokrat prijatlom zljajšati: tiste, ki so postale iz nevednosti, s svetom, tiste pa, ki so iz pomanjkanja, podučevaje, naj si pomagajo po moči med seboj. Povedal bom tudi o tem, kar vem o njem.

Ko je vidil namreč nekrat Aristarha klavernega, djal je: Aristarh, podoba je, da te nekaj teži; moraš nekaj peze prijatlom oddati, morda ti pač mi kaj odtežiti moremo. In Aristarh je djal: Res, o Sokrat, v veliki zadregi sem. Odkler se je mesto vznemerilo *) ter veliko ljudi potegnilo v Pirej, prišle so k meni zapuščene sestre, vnuke in sestričine, tako da nas je štirnajst domačih **) v hiši; dohodkov pa nimamo, ne od polja, ker ga sovražniki v oblasti imajo; ne od pohišja, kajti v mestu je nastala praznota ***), blaga nobeden ne kupi, pa še na posodilo denarja nikjer ni dobiti, ampak pred bi člo-

*) To je bilo ob času 30 trinogov. Rodoljubi so se vterdili v postaji Pireju in od tod se borili za domovino s trinogi ter jih leta 404 pod Trasybulom pregnali.

**) ἑλεύθεροι (liberi, ingenui) k razločku od ptujih in sužnih (servi), so po naše domači.

***) Trinogi so veliko bogatinov pomorili, nekaj so jih pregnali, drugi pa so se sami iz mesta umaknili ter pobegnili v Tebe in Megaro, in tako je mesto skor prazno postalo.

vek, mislim, na cesti iskaje našel, kakor na posodilo dobil. Res je težko, o Sokrat, gledati, da domači ginejo, toda nemogoče je, toliko jih rediti v tacih okolj-šinah. Sokrat to slišati je djal: Kaj neki je, da Keramon, ki jih veliko redí, pripravi ne le za sé in za svoje potrebnih reči, marveč si še toliko pridobí, da je bogat: ti pa jih veliko redé se bojiš, da bi ne poginili vsi vkup zavoljo pomanjkanja. Pri Zenu, zato, ker on sužne redi, jez pa domače. Kaj meniš, so li boljši domači pri tebi ali sužni pri Keramou? Jaz menim, domači pri meni. Ni li toraj sramotno, da uni po slabejih v blagostanji živí, ti pa, ki boljše imaš, si v zadregi? Ali, on redí rokodelce, jaz pa svobodno izobražene. So li rokodelci tisti, ki znajo kaj koristnega napraviti? Se ve da. Ni li moka koristna? kaj pa da. Kaj pa kruh? Ne manj. Kaj pa oblačila moške in ženske, spodnje oblačila, plašči in ogrinjala? Res, vse to je koristno. Ali tvoji ljudje nič tega ne umejo delati? O pač, vse to, menim. Ali ne veš, da s samo enim teh rokodelstev, z mlenjem, Navzikid redí ne le samega sebe in pa deržino, ampak zraven teh še veliko prešičev in si pridobí toliko, da večkrat za mesto liturgije*)

*) *Λειτουργία* (*Λειτουργεῖν*) so take opravila, ki so jih premožniši deržavljani prevzeli, da bi deržavo manj stroškov stalo. Bile so liturgije razne ali so posamezni meščani pri igrokazih stroške plačali, ali pa jih je več, skupej vojaške barke oborožilo, in druge take reči preskerbelo. (Schöman p. 461.) Liturgije so „stroški za domovino.“

opravlja? da Kyreb redí s peko celo hišo in ugodno živi? da se sila veliko Megarcev preživlja z izdelovanjem ogrinjal? Za Zena, je djal, Aristarh, le ti imajo kupljene ptujce, da jih silijo delati, kar se jim zdi, jaz pa imam svobodne in sorodnike. Ali meniš, pravi Sokrat, ker so svobodni in sorodni, da ne smejo nič družega delati, kakor jesti in spati? Vidiš li, da so tudi med drugimi svobodnimi na boljem in srečnejši tisti, kateri tako živé, ali tisti, kateri opravljajo to, kar vedó koristnega za življenje? Ali vidiš, da lenoba in neskerbljivost ljudem pripomore k učenju, česar je treba vediti, k ohranjenju v spominu, česar so se naučili, k zdravju in krepkosti na telesu, k pridobitju in ohranjenju za življenje potrebnih reči, delavnost in skerbljivost pa je nekoristna? So se li naučile tvoje tega, česar praviš, da umejo, češ da ni koristno za življenje in da ne bodo delali tega, ali nasproti, da bi se s tem pečale in koristile? So li ljudje bolj razmerni, ako so leni, ali ako se pečajo s koristnimi rečmi? So li bolj pravični, ako so delavni, ali ako v lenobi se posvetujejo o potrebnih rečéh? Dalje sedaj vsaj, kakor se meni zdí, ne ljubiš ti njih, ne one tebe, ti ne ker misliš, da so ti v škodo, one ne, ker te vidijo, da si nejevoljen zavolj njih; za tega radi je nevarnost, da bo sovraštvo še večé nastalo in prejšna hvaležnost se zmanjšala. Ako jim pa naložiš, da so delavne, bodeš ti nje ljubil, viditi, da so ti koristne, in one bodo tebe rade imele, zapazivši, da se jih veseliš; prejšnih dobrot se bote raje spominjali ter njih hvalo množili, in tako se bote

raje in bolj domače imeli. Ko bi torej imele kaj sramotnega početi, bolje bi bilo mesto tega smert si izvoliti, tako pa umejo reči, ki so za žensko naj lepše in bolj pristojne, kakor je viditi; in vsak dela naj ložeje, naj berže, naj bolje, naj raje, kar umé. Nikar se toraj ne obotavlja, napeljati jih na to, kar bi hasnilo tebi in unim, in rade te bodo ubogale. Dá, pri bogih! je djal Aristarh, tako lepo govoriš. Pred se nisem prederznil na posodilo jemati, vedé, da ne bom imel verniti, ko potrošim to, kar dobim, sedaj pa se podstopim to storiti za početek dela.

Po tem so dobili denarjev in volne kupili; zajterkovale só med delom, in po delu so večerjale, bile so vesele mesti biti klavernim; mesti se gerdo gledati, pogledovale so se prijazno, one so ljubile Aristarha kot oskerbnika, on jih je rad imel in imel kot koristne. Zadnjič je prišel k Sokratu ter mu z veseljem pripovedoval to, in pa da mu očitajo, da je sam on v hiši, ki jé, pa ne dela. In Sokrat je djal: Zakaj jim ne poveš basni od psa? Pravijo namreč: ko so še živali govorile, rekla je ovca gospodarju: Čudno ravnaš, nam, ki ti dajemo volno, jagnjeta in maslo, nič ne daš, razun kar na zemlji dobimo, psu pa, ki ti nič tacega ne da, daješ jedi, ki jih sam vživaš. In pes to slišati je djal: Za Zena, jaz sem, ki vas varujem, da vas ljudje ne ukradejo in volkovi ne raztergajo; in ve bi se še pasti ne mogle, bojé se, da bi ne poginile, ko bi jaz vas ne varoval. Tako so neki tudi živali prepustile psu, da je bil bolj obražtan. Tudi ti torej povej

svojim, da si mesti psa varh in oskerbnik pri njih, in da jih zavoljo tebe nobeden ne nadleguje ter pri delu brez nevarnosti in veselo živijo.

8. Sokrat opominja Eutera, ki je na rokah živel, naj se loti boljšega dela.

Ko je ugledal Sokrat po dolgem času starega prijatla, pravi mu: Od kod prideš, Euter? Ob koncu vojske iz ptujega, sedaj pa od tukaj, odgovori; ker smo vnanje premoženje zgubili, oče pa mi ni v Atiki nič zapustil. Prisiljen sem nazaj pridši z rokami služiti si potrebnega živeža; in to se mi bolj zdi, kakor kogar prositi, posebno ker nič nimam, na kar bi si na posodilo vzel. In koliko časa, pravi Sokrat, misliš, bo tvoje telo zmožno, za plačilo si živeža pridelovati?

Pri Zenu, ne dolgo. In vendar gotovo je, ko se postaraš, potreboval boš hrane, plačila pa ti nobeden ne bo hotel dajati za delo. Prav govoriš, pravi. Zatorej je bolje, da se precej na kako tako delo oberneš, ki ti bo tudi v starosti pomagalo, da ideš h kakemu, kateri veliko premoženje ima in oskerbnika potrebuje, da prevzameš skerb nad delavci, mu pridelke spravljati pomagaš, na premoženje paziš ter s koristjo sebi koristiš. Jaz bi se težko sužnosti podvergel, o Sokrat, pravi. Šaj tudi tisti, ki v mestih obzornišvo imajo in državno premoženje oskerbljujejo, zato niso nič bolj sužni, marveč za bolj imenitne jih imajo. Sploh komur odgovoren

biti, se mi celo ne dopada. In vendar, Euter, težko je najti dela, zavoľjo kterega bi človek graje ne pre-stal; težko namreč je, tako storiti, da se nič ne pomoti; težko tudi, da bi ne naletel na nespametnega presoje-vavca, čeravno je brez pogrška storil; zakaj čudim se, če ti je lahko živeti brez graje pri tem, kar sedaj delaš. Moraš toraj skušati, da se ogiblješ sitnih ljudi, in iščeš razumnih, in da se podstopiš dela, kterega storiti moreš, česar pa ne umeš, da se varuješ, in da paziš, kar delaš, da najbolje in najročniše oskerbiš. Tako, menim, te bo najmanj graje zadelo, si boš v potrebi najbolj pomoči našel, boš najložeje brez nevar-nosti živel in pa do starosti dovelj imel.

9. Sokrat obvaruje Kritona pred sovraž-niki z dobrim svetom.

Spominjam se, da je nekrat Sokrat slišal od Kri-tona, kako težavno je življenje v Atenah za človeka, ki hoče svoje reči opravljati. Ravno sedaj, je djali Kriton, zovejo me neki ljudje pred sodbo, ne da bi se jim krivica godila od mene, ampak ker mislijo, da raje plačam, kot da bi imel pravde. In Sokrat pravi: Povej mi, Kriton, kaj ne, ti pse rediš, da ti volkove odganjajo od ovac? Se ve da, je djali, zakaj bolj mi koristi rediti jih, kot ne. Bi li ne hotel tudi človeka rediti, kteri bi pri volji in pa zmožen bil, odganjati take, ki ti škodovati želijo? Prav rad, ko bi se ne bal, da bi se ne obernal zoper mene. Kaj? ali ne

vidiš, je djal Sokrat, da je prijetniše koristiti si s tem, da ustrežeš takemu človeku, kakoršen si ti, kot da se mu zameriš? Vedi, da je tu veliko taci h mož, ki bi si zelo v čast šteli, tebe za prijatla imeti.

Potem sta poiskala Arhedema, ki je bil čisto zmožen v govorjenji in djanji, pa reven; zakaj ni tak bil, da bi dobička iskal pri vsacem, ampak kot do broljuben in zmožniši dobil si je pri sikofantih. Temu tedaj je dajal Kriton nekoliko, kedarkoli je spravljal žito, olje, vino, volno ali kaj družega od poljskih pridelkov, za živež koristnih; kedar je daroval, povabil ga je k obedu, in v družih taci h rečeh se ga je spomnil. In ko je Arhedem spoznal, da mu je Kritonova hiša zavetje, spoštoval ga je zelo; in kmali je zasledil pri Kritonovih zalezovaveci h veliko krivic in veliko sovražnikov, in pozval je enega tisti h pred sodbo, v kateri bi bil imel obsojen biti h kazni na telesu ali pa na premoženji. Le ta, svest veliko hudobij, storil je vse, da bi se odtegnil Arhedemu. Arhedem pa ni odjenjal, dokler je uni odstopil od tožbe zoper Kritona, njemu pa denarjev plačal. Ko je Arhedem to in druge take reči izpeljal, potem je prosilo več prijatlov Kritona, naj bi tudi njim dal Arhedema za čuvaja, tako kakor, kedar pastir dobrega psa ima in drugi pastirji blizo njega črede deržé, da od psa korist imajo. Arhedem pa je rad stregel Kritonu, in ne le da je bil sam Kriton pri miru, ampak tudi njegovi prijatli; in če mu je kdo tisti h, katerim se je zameril, očital, da se prilizuje Kritonu, ker od njega dobiček ima, rekel je Arhedem: Kaj je sramotno, da človek,

ki je od dobrih ljudi dobrote prejel, povračevaje pridobi si le te za prijatle, s hudobnimi pa se razpre, ali da dobre in verle poškodovati skuša ter si jih napravi sovražnike, hudobne pa si za prijatle pridobi, jim pomagaje, in živi s temi namesti z unimi? — In odsehal je bil Arhedem eden izmed Kritonovih prijatlov in pa čislan od drugih.

10. Sokrat nagovarja Diodora, naj si vzame Hermogena za prijatla ter mu v potrebah pomaga.

Vem o Sokratu, da se je tako le razgovarjal z Diodorom, svojim prijatlom: Povej mi, Diodor, ako ti uide sužnih kateri, skerbiš li, da ga spraviš nazaj? Pri Zenu, tudi drugih pokličem in plačilo za-nj napovem. Kaj? ako ti oboli kak sužen, skerbiš li za njega, in pokličeš zdravnika, da ti ne umerje? Se ve da. Če pa je znancev kateri, ki je bolj koristen kot sužni, v nevarnosti zavoljo pomanjkanja poginiti, misliš li, da ni spodobno skerbeti, da se ohrani? Saj veš, da Hermogen ni nehvaležen, in da bi se sramoval, ako bi dobrot od tebe prejetih ne povernil; in vendar, menim, veliko sužnih je vredno, ako ima človek služabnika stanovitnega, ubogljivega, dobrovoljnega, sposobnega storiti, kar je ukazano, ampak tudi zmožnega sam od sebe koristiti s premislikom in preudarkom. Dobri gospodarji pa pravijo, kedar je moč drago reč za malo kupiti, takrat se

mora kupovati; in ravno sedaj pri teh okolšinah je dobiti dobrih prijatlov najbolj po ceni.— In Diodor je djal: Kaj dobro govoriš, o Sokrat, reci Hermogenu, naj pride k meni. Pri Zenu, jaz mu ne bom veleval; kajti, mevim, ni častitljiviše za tebe, da ga pokličeš k sebi, kot da sam greš k njemu; in ni za njega večja dobrota kot za tebe, da se to zgodi. In tako je šel Diodor k Hermogenu, ter si ga je dobil z malim za prijatla, kateri si je prizadeval paziti, kaj govoré, kaj delaje bi Diodoru koristi in veselja napravil.

Ksenofontovih spominov na Sokrata

III. Bukve.

1. Sokrat uči, česar je treba vediti vojskovodju.

Sedaj bom razlagal to, da je Sokrat koristil tistim, ki so hrepeneli po javnih službah, napeljevaje jih k skerbljivosti za ono, po čemur so hrepeneli. — Ko je namreč nekrat slišal, da je prišel v mesto Dionysidor, ki je napovedal, da hoče podučavati v poveljništvu, djal je nekemu učencu, o katerem je bil zvedil, da bi rad dosegel to čast v deržavi: Mladeneč! pač je sramotno, ako kdo, ki hoče biti vojskovodja v deržavi, zanemarja učiti se tega (posla), akoravno bi se lahko (učil); in po pravici bi tega kaznovala deržava veliko bolj, kakor ko bi kdo podobe v delo prevzel, ki se ni učil podobarstva. Ker je v vojskinih nevarnostih cela deržava izročena vojskovodju, gotovo je, da nastopijo velike koristi, ako ravna prav, in pa veliki zlegi, ako

dela napačno. Kako bi ne kaznovali po pravici onega, ki v nemar pušča učiti se tega, pa vendar si prizadeva, da bi bil izvoljen? Tako tedaj govoré naklonil je, da je šel se učiti. Potem pa, ko je naučivši se prišel, djal mu je Sokrat norčevaje se ž njim: Prijatli, se vam li ne zdi, kakor zove Homer Agamemnona častitljivega, tako se vidi tudi ta le častitljiviši, kar se je naučil vojništva? Kajti kakor je citrar tisti, ki se je naučil citrati, če tudi ne citra, in zdravnik tisti, ki se je naučil zdraviti, če tudi ne zdravi, tako je tudi le-tá od tega časa vedno vojskovodja, čeravno ga nihče ne voli. Kdor pa ne umé, ni ne vojskovodja, ne zdravnik, tudi ne, ko bi ga vsi ljudje izvolili. Toda da bomo bolj zvedeni v vojaščini, ako bi kdo izmed nas bil pri tebi taksiarh ali lohag, povej nam, s čem je pričel tebe podučavati v vojništvu? In ta je djal: S tem, s čemur je nehal; kajti mene vsaj je učil razstave (taktike) in družega nič. Ali, djal je Sokrat, to je le malenkosten del vojništva; zakaj vojskovodja mora biti zmožen pripraviti reči za vojsko in pridobiti živeža vojakom, mora biti najden, delaven, skerben, sterpežljiv, pogumen, blag in pa oster, odkritoserčen in pa zalezljiv, varčen in pa roparski, zapravljaljiv in pa grabljiv, radodaren in pa pohlepen, previden in pa napadljiv, in veliko družega mora imeti po naravi in po vednosti, kdor hoče dobro vojevati. Dobro je tudi to, da razpostavljalji zna, kajti zelo se loči redna četa od neredne; kakor je nekoristno kamenje, opeka, les in ilovica neredno razmetana, kedar pa se vloži spodaj in zverha, kar ne gujije in se ne topi, namreč kamenje in

ilovica, v sredo pa se denejo opeke in les, kakor pri stavbah, takrat nastane velikovredna reč — hiša. — Res, čisto primerjeno si govoril, je djal mladeneč; kajti tudi v vojski se morajo postaviti najbolji kot prvi in zadnji, v sredo pa najslabeji, da jih eni vlečejo, drugi rinejo. Če te je učil, pravi Sokrat, razločevati dobre in slabe; ako pa ne, kaj ti hasne, česar si se naučil? zakaj tudi ko bi ti bil ukazal najlepše srebro najpred in nazadnje devati, v sredo pa najslabeje, pa bi te ne bil podučil razločevati dobrega in ponarejenega, nič bi ti ne hasnilo. — Res, za Zena, je djal, ni me naučil; toraj moramo sami presojevati dobre in slabe. — „Kaj ne bomo li ogledovali“, pravi Sokrat, „kako bi se ne prevarili nad njimi?“ — Rad hočem, je djal mladeneč. Torej, ko bi bilo srebro krasti, bi li ne učinili prav, ako bi postavili najbolj pohlepne naj spredaj? — Meni se vidi. Kaj pa tiste, ki imajo v nevarnost priti, ali bi slavoželjne naprej postaviti bilo? — Kaj pa da, pravi, le-ti so, ki hvale radi v nevarnost priti hočejo; zatoorej taki niso skriti, marveč povsod na očitnem ter jih je lahko najti. Pa, pravi Sokrat, ali te je samo razpostavljati naučil, ali pa tudi kam in kako je porabiti vsaktere razpostave? — Nak, ni me. In vendar je veliko slučajev, je djal Sokrat, kjer ne gre tako ne postavljati, ne voditi. — Ali za Zena, tega mi ni razložil. Pač za Zena, pojdi torej nazaj, ter ga poprašaj; ako namreč vé in ni nesramen, sramoval se bo de, da je denar prejel, tebe pa bornega odpustil.

2. Perva dolžnost vojskovodju je, skerbeti za blagor vojakov.

Ko je Sokrat enkrat srečal nekega, ki je bil izvoljen za vojskovodja, djal mu je: Zakaj meniš, je Homer imenoval Agamemnona pastirja ljudstev? Ne li zato, ker, kakor mora skerbeti pastir, da so ovce pri dobrem in da imajo potrebnih reči, tako tudi vojskovodja skerbeti mora, da bodo vojaki na dobrem in imeli potrebnih reči, in da nastopi, česar radi se bojujejo; bojujejo pa se, da premagajo sovražnike ter srečnejši postanejo. Ali zakaj nek je hvalil tako Agamemnona, rekoč:

On je oboje, vladar izversten, vojskovavec pogumen.

Bili rekel, daje pogumen vojskovavec, ko bi se bil le sam za se dobro bojeval s sovražniki, ne pa tudi pri celi vojski tega vzročil? in da je vladar izversten, ko bi bil le svoje življenje dobro oskerbeval, ne pa tudi vzrokoval srečo tistim, ki jih je vladal? Zakaj kralja volijo, ne da bi za sebe lepo skerbel, ampak da so tudi volivci srečni po njem; in vojskujejo se vsi, da jim je, kolikor moč, blaženo življenje, in volijo si vojskovodje zato, da imajo voditelje k temu. Zatorej mora vojskovodja svojim volivcem to preskerbeti; kajti ni je lažje najti lepše reči od te, ne sramotnejše od nasprotne. — In tako pregledovaje, ktera bi bila krepost vojskovodja, overgel je druge, in pustil le to, da naj srečne stori one, ktere vlada.

3. Sokrat razlaga dolžnosti konjniškega poveljnika.

Tudi vem o Sokratu, da se je enkrat takole razgovarjal z nekomur, izvoljenim za poveljnika konjиков: Ali bi nam pač mogel povedati, mladeneč, česar radi si zaželel biti poveljnik konjikom? Vsaj vendar ne, da bi pred konjiki jezdaril, kajti to čast imajo streljci na konjih, ki celo pred poveljnikom jahajo. — Prav praviš, je djal. — Pa tudi ne, da bi te poznali, ker tudi norčave vsi poznajo. — Resnično govoriš tudi to, je djal. Ali morda, ker misliš, konjištvo zboljšavši, državi koristiti, in ako bi treba bilo konjиков, kot njih poveljnik državi kaj dobrega vzročiti? Se vé da, je djal. — Res, je djal Sokrat, to je lepo, ako ti moreš to storiti. Ali to je menda poveljništvo konj in jezdicev, za katero si izvoljen? Kaj pa da, je djal. Nuj, povej nam za prvo to, kako misliš konje boljše storiti?

To pa menim, ni moje delo, ampak da vsak posebej mora skrbeti za svojega konja. Ako ti tedaj dajo, je djal Sokrat, konje nekteri tako krivonožne ali tankonožne in slabe, nekteri pa tako kumerne, da ne morejo dohajati, nekteri tako nevajene, da ti ne stojé, kamor jih postaviš, nekteri tako bercave, da jih še postaviti ne moreš, kaj ti bo konjištvo hasnilo? Ali kako bodeš mogel kot poveljnik tacih državi kaj dobrega storiti? In ta je djal: Prav praviš, skušal bom torej po moči za konje skrbeti.

Kaj pa, konjikov si ne boš prizadeval boljih storiti? Da, je djal. Jih li tedaj ne boš najpervo učil, da bolje znajo sedati na konje? Vsaj treba je, pravi; kajti ko bi kdo doli padel, tako bi se bolj obvaroval. Kaj pa, ko bi trebalo v nevarnost iti, bodeš ukazal napeljati sovražnike na pesek, kjer ste vi vajeni jahati, ali bodeš skušal vaje imeti na taci krajih na kakoršnih sovražniki? To je pač bolje, odgovori. Kaj pa, bodeš imel skerb za to, da jih bo kolikor moč veliko s konj kopje metalo? Se vé, bolje je tudi to. In konjikom serca vneti in jih razserditi zoper sovražnike, da bi jih hrabriše storil, si li pomislil? Še nisem, pa bom vsaj sedaj poskusil. Da te pa konjiki ubogajo, si li kaj poskerbel? zakaj brez tega ti nič ne koristijo ne dobri konji, ne dobri in hrabri konjiki. Resnico govoriš, je djal; pa, Sokrat, kako pač bi jih bilo k temu nakloniti? To pač gotovo veš, da pri vsaki reči ljudje tiste najraje ubogajo, o katerih mislijo, da so naj boljši; zakaj v boleznih ubogajo najraje tistega, o katerem menijo, da je najbolj najden v zdravništvu, na barki tistega, ki je najbolj v mornarstvu, pri poljedelstvu tistega, ki je najbolj v poljedelstvu. Pač res, je djal. Ni li torej naravno, da tudi pri jahanji drugi najraje bogajo onega, ki naj bolj vé to, česar je treba storiti? Ako se toraj, Sokrat, pokaže, da sem med njimi najboljši, bode mi to dosti, da me ubogajo drugi? Da, odgovori Sokrat, ako jih verh tega še podučiš, da je pokorščina boljša in koristnejša za nje. Kako pa jih bom podučil v tem? Za Zena, veliko lažeje, kot ko bi ti bilo jih učiti, da je

slabo bolje in koristneje od dobrega. Ali ti praviš, da mora poveljnik zato skerbeti, da zna govoriti? Ti pa si morda mislil, da mora molčé ukazovati? Ali nisi pomislil, da vsega, kar smo se naučili po postavi dobrega, da živeti umemo, naučili smo se s pomočjo besede, in ako se uči kdo kake druge dobre vednosti, uči se je z besedo? in da oni, ki učé najboljše reči, poslužujejo se besede; da oni, ki naj važniše reči najbolje umejo, najlepše se razgovarjajo? Ali si pomislil tudi to-le, da, kedar se sostavi en kor iz tega mesta, kakor ki ga pošiljamo na Delos, nobeden od nikoder drugod se meriti ne more s tem, in tudi se ne zbere v drugem mestu enako lepih mož kot tukaj? Resnično govoriš, je odgovoril. Pa tudi po lepoglasji se ne ločijo Atenčani toliko od družih, ne po velikosti teles in krepkosti, kot po častiželjnosti, ktera ravno jih posebno spodbada k verlemu in čestnemu djanju. Resnično je tudi to, pravi. Ali tedaj ne verjameš, ako bi se kdo podstopil tukajšnjega konjištva kolikor je mogoče, da bi se tudi v tem odlikovali od družih, namreč v opravi orožja in konj, lepi rednosti in pripravnosti za nevarnost zoper sovražnike, ko bi mislili, da tako ravnaje dosegli bodo hvalo in čast? To je res da. Nikar se torej ne obotavlja, marveč skušaj ljudi nakloniti k temu, kar bo koristilo tebi in drugim po tebi. Za Zena, jaz hočem poskusiti, djal je mladeneč.

4. Dober gospodar in pa dober vojskovodja sta jedno.

Zagledati nekrat Nikomahida, ko je šel od volitve, praša ga: Nikomahid, kdo so izvoljeni za vojskovodje? In on je djal: Ali ti niso to pravi Atenčani, Sokrat, da niso izvolili mene, ki sem od pričetka v vojski uterjen, kot lohag in taksiarh, in toliko ran od sovražnikov prejel, pri tej priči se razhali ter pokaže zaceljene rane: Antistena pa so izvolili, ki ni služil ne kot hoplit, ne kot konjik nič znamenitega storil, in ki nič družega ne ume, kot premoženje šariti? Ali morda, pravi Sokrat, ni to dobro, če je sposoben vojakom potrebnih reči pridobiti? Saj so tudi kupci sposobni premoženje šariti. Toda za tega del pa ne morejo vojevati, je djal Nikomahid. Pa je Antisten tudi slavoželjen, pravi Sokrat, kar je vojskovodju potrebno; ali ne vidiš, da je pri vseh korih zmagal, kolikorkrat je bil korég? Ali za Zena, odgovori Nikomahid, ni ednako, biti predstojnik koru in pa vojski. Saj tudi petja ni bil vajen Antisten, pravi Sokrat, ne poduka korov, in vendar je mogel najti najizverstniše v teh rečeh. Tedaj bode tudi v vojski družih dobil, je djal Nikomahid, ki bodo mesti njega vredovali, družih ki se bodo bojevali! Po tem takem, je djal Sokrat, ako bi v vojskinih zadevah, kakor pri korih, najboljše našel in jih izvolil, bil bi naravno tudi v tem zmagovavec; in gotovo bo raje hotel potroševati za zmago s celo državo, kot za zmago s srenjo pri korih. Meniš li

Sokrat, da enemu in istemu človeku gre, biti dober koreg in vojskovodja? Vsaj to menim, da bi dober predstojnik bil ta, kar koli kdo vlada, ako spozna, česar je treba, in to pripraviti umé, naj si že vlada hišo, državo ali vojsko. Za Zena, pravi Nikomahid, nikdar ne bi bil verjel od tebe to čuti, da so dobri gospodarji tudi dobri vojskovodji. Nuj, preglejva opravila vsakterega, da vidiva, so li ravno tiste, ali se ločijo v čem.

Nujva, pravi Nikomahid. Ni li delo obeh, podložne storiti vbogljive in pokorne? Se vé da. Kaj pa, vsako opravilo nakladati sposobnim? Tudi to. Dalje, zlobne kaznovati in dobre počastiti, menim spodobi se obema. Res da. In pa podložne storiti dobrovoljne, ni li to koristno za oba? Tudi to. Zaveznikov in pomagavcev pridobiti, se ti zdi koristno za oba ali ne? Zdi se mi. Pa se li ne pristije obema, da sta varčna? Kaj pa da. Tedaj se li ne spodohi, da sta oba skerbna in pridna pri svojih opravilih? Res vse to je dolžnost obeh po enakem, toda bojevati se pa ni obéh. Pa saj imata oba sovražnike? To je res da. Toraj koristno za oba, da jih premagata? Gotovo; toda pusti to; kaj pa bo pomagalo gospodarstvo, ako je treba se bojevati? Ravno tu prav veliko, pravi Sokrat; zakaj dober gospodar, dobro vedé, da ni nič tako koristno in hasljivo, kot bojevaje premagati sovražnike, nič tako nekoristno in škodljivo, kot premaganemu biti, radovoljno bo poiskal in pripravil vse pomočke k zmagi; skerbno bo preudaril in se varoval, kar mu zna zgubo zmage nakloniti; krepko se bo bojeval, ako vidi pripravo za zmago, posebno pa se bo varoval boj pričeti,

ako je nepripravljen. Nikomahid, nikar ne zaničuj gospodarjev; zakaj oskerbnitvo domačih zadev se loči od javnih le po obširnosti, gledé družega so si enake; pglavitno pa je to, da se nobene dela ne opravljajo brez ljudi, in da ne opravljajo domačih drugi ljudje, javnih spet drugi, kajti oskerbniki javnih zadev se ne poslužujejo družih ljudi, kot tacih, katerih se poslužujejo gospodarji; in kdor se le teh dobro posluži, dobro bode opravljal domače in javne zadeve, kdor pa tega ne ume, moti se na obeh platéh.

5. Sokrat uči Perikla, kako bi bilo Atenčane k stari verlosti nazaj pripraviti.

Ko se je Sokrat enkrat razgovarjal s Periklom, sinom Perikla Velikega, djal je: Periklej, jez imam upanje, ko boš ti vojskovodja postal, na boljem in slavniša bode država v vojskinih zadevah in premagala sovražnike. In Periklej pravi: Rad bi hotel, kar praviš, Sokrat, kako pa bi se to zgodilo, ne morem spoznati. Hočeš tedaj, pravi Sokrat, razgovarjaje se o teh rečeh preglejva, kako neki je to mogoče? Hočem, je djal. Ali veš, pravi Sokrat, da po številu ni nič manj Atenčanov od Bojočanov? Kaj pa da vem. Postav (ljudi) pa krepkih in lepih, meniš, bi bilo li pri Bojočanih več nabrati ali pri Atenčanih? Tudi v tej reči, se mi zdi, niso zadej. Ktero pa imaš za bolj zastopne med seboj? Jez vsaj Atenčane; zakaj veliko Bojočanov sovraži Tebance, ker so goljufani

od njih, v Atenah pa nič tacega ne vidim. Dalje so izmed vseh najbolj častiželjni in dobrohotni, kar jih spodbada ne malo, podati se v nevarnost za slavo in domovino. Tudi v tem Atenci niso zaničljivi. In pa ni ga ljudstva, ki bi imelo več in večih slavnih del od prededov, kot Atenčani; in to veliko njih povzdigne, da se podvizajo skerbeti za krepost in pa postati verli. Vse to sicer resnično govoriš, Sokrat, toda saj vidiš, odkler se je pripetila nesreča tisučerim pod Tolmidom v Labdeji in z Hipokratom pri Deliju, odsehal se je tako zmanjšala slava Atenčanov v primeri z Bojočani, in Tebancem je pogum proti Atenčanom tako zrastel, da Bojočani, ki se pred v domači deželi niso upali zoperstaviti se Atenčanom brez Lakadajmoncev in družih Peloponežanov, sedaj žugajo sami za se napasti Atiko; Atenčani pa, ki so pred Bojotijo požigali, dokler so Bojočani sami bili, bojé se sedaj, da bi Bojočani Atike ne ropali.— In Sokrat pravi: Res čutim, da je temu tako, toda vidi se mi, da je država za dobrega poveljnika bolj sprejetna sedaj; zakaj zanesljivost navdaja z brezskernostjo, lakomiselnostjo in nepokornostjo, strah pa stori ljudi bolj pazljive, ubogljive in redoljubne. To si moreš razbrati pri ljudeh na barkah; kader namreč se ničesar ne bojé, polni so nerednosti, kedar pa se tresejo pred viharjem ali sovražniki, takrat storé vse ne le ukazano, marveč molcé na ušesa vlečejo, kaj se bo ukazalo, kakor plesavci.

Pa, djal je Periklej, če bi res sedaj najraje

ubogali, pač bilo bi čas povedati, kako bi jih zopet navdušili za staro krepost, slavo in blagostanje. Nuj, pravi Sokrat, ko bi hotla, da bi si lastili premoženje, kterega imajo drugi, najbolj bi jih nahuskala poprijemati se ga, ako bi jim pokazala, da je to njih dedšina in lastnina; ker pa hočeva, da si prizadevajo po kreposti pervaki biti, pokazati se jim mora, da se že od nekdej sem to najbolj njim pristije, in da bodo izmed vseh najmočnejši, ako bodo za to skerbili. — Kako bi jih tega podučila? Jez vsaj menim: ako bi jih spomnila na najstareje predede, ki jih pomniva, o kterih so sami čuli, da so bili naj izverstnejši. Meniš morda sodbo nad bogovi, ki jo je sklenil Kekrop s svojimi zbog svoje verlosti? Da, le-to menim, in pa Erehtejevo odgojo in rojstvo, in vojsko, ki je nastopila o njegovem času zoper prebivavce cele bližnje dežele, in vojsko ob času Heraklidov zoper Peloponežane, in vse vojske, za Teseja bite, v kterih vseh so oni očitvidno bili naj verlejši zmed tedajšnih ljudstev. In če hočeš, kar so storili njih zarodniki, ki so bili nedavno pred nami, nekaj bojevaje se sami za se zoper vlastnike cele Azije in Evrope do Makedonije, kteri so imeli največo moč od vseh prejšnjih in so doprinesli najslavniše dela, nekaj pa odlikovaje se v zavezi s Peloponežani na suhem in na morji, o kterih se tudi pripoveduje, da so se zelo odlikovali od tedajšnih ljudstev. Da, pripoveduje se, je djal. Zatorej pa so tudi ostali v svoji deželi, akoravno je bilo veliko preselovanj v Heladi, in veliko prepirajočih za pravice

obernilo se jih je k njim, veliko stiskanih od močnejših pribežalo je k njim.

In Periklej je djal: Res, pa čudim se, o Sokrat, kako neki se je država nagnila na slabeje. Jaz menim, pravi Sokrat, kakor nekteri drugi zavolj velike sprednosti in izverstnosti lahkomiselni postanejo ter ostanejo za svojimi nasprotniki, tako tudi so Atenčani, ker so se zelo odlikovali, zanemarili sami sebe, in zato postali veliko slabeji. Kaj bi bilo torej storiti, da bi dobili nazaj prejšno krepost? Menim, pravi Sokrat, to ni nič skrivnega, ampak ako bi spoznali ravnanje svojih prednikov in se ga držali ne manj kot oni, ne bili bi nič slabeji od njih; če pa tega ne, ako bi vsaj sedanje pervake posnemali in ravno tako ravnali kakor oni, ne bili bi slabeji od njih posluževaje se enih in istih pomočkov enako, ako pa skerbniše, bili bi boljši. Menda meniš, da je verlost daleč proč od naše države? Kedaj namreč bodo Atenčani tako čislali stare, kakor Lakedajmonci? oni ki pri stariših pričnó zaničavati starih; ali kedaj tako telesa urili? oni, ki ne le sami zanemarjajo lepo držanje, ampak tudi zasmehujejo one, ki zanj skerbé; kedaj bodo tako ubogali predstojnike? oni, ki se ponašajo zavoljo zaničevanja predstojnikov; kedaj bodo tako zastopni med seboj? oni, ki mesti pomagati si med seboj k dobremu, eden drugemu škodijo, in se zavidajo bolj, kot ptuje ljudi; ki se med vsemi najbolj pričkajo v domačih in javnih shodih, se med seboj pravdajo in veliko raje tako dobičkarijo eden pri drugem, kot da bi si med sebo koristili; ki javno blago rabijo

kakor ptuje ter se prepirajo zanj, in se posebno veselé svoje možnosti v teh rečeh. In iz tega nastaja velika neprijaznost in sovraštvo med državljani, česar radi se vedno zelo bojim, da ne bi se pripetila državi večja nesreča, ko da jo more prenašati. Nikakor ne misli Periklej, djal je Sokrat, da bolehajo Atenci na tako neozdravljivi zlobnosti: ali ne vidiš, kako redni so v mornarskih rečeh, kako radi ubogajo v vajnih bojih predstojnike in nič manj ko drugi slušajo učenike pri pesniških korih? Ravno to je čudno, pravi, da taki ljudje ubogajo svoje predstojnike, hopliti pa in konjiki, ki se odlikujejo po verlosti izmed državljanov, izmed vseh so najbolj nepokorni. In Sokrat pravi: Ali zbor na Areovem homcu ne obstoji iz mož najbolj poskušanih? Da. Ali poznaš jih, ki bi bolje, bolj postavno, bolj resnobno, bolj pravično pravde razsojevali in pa vse druge reči opravljali? Nič jim ne očitam, je djal. Toraj ne smeš obupati, češ da so Atenčani neredni. Pa vendar ravno v vojskinih zadevah, je djal, kjer je najbolj treba biti razmernim, rednim in ubogljivim, na nič teh reči ne porajtajo. Morda pa jih v teh rečeh vodijo ljudje, pravi Sokrat, ki naj manj umejo; ali ne vidiš, da tudi citrarjev, pevcev in plesavcev se nobeden ne podstopi voditi, ako ne ume, tudi ne rokoborcev in metavcev? ampak vsi, ki so voditelji v teh rečeh, veje pokazati, kje so se učili tega, česar so voditelji, in le vojskovodjev je večina samoukov. O tebi vsaj ne mislim kaj takega, marveč menim, da veš povedati nič manj, kedaj si se pričel učiti vojevati, kot kedaj rokoboriti, in pa da si veliko očetovih zvijačin ohranil, veliko jih od

drugod pridobil, kjer koli je bilo mogoče kaj koristnega se naučiti za vojništvo; dalje menim, da si zelo skerbel, da ne bi kaj za vojništvo koristnega nevedoma ne vedil, in ako bi zapazil, da kaj tacega ne veš, iskal si v tem znajdenih ljudi, ter nisi bil varčen ne darov, ne hvale, da se naučiš od njih, česar ne veš, in da imaš dobre pomagavce. In Periklej je djal: Sokrat! ni mi neznano, da to govoriš, češ da misliš, da sem jez za to skerbel, marveč ker me hočeš podučiti, da mora skerbeti, kdor hoče biti vojskovodja, pa v teh rečeh sem tudi jez tvojih misli.

Si li pa tudi to pomislil Periklej, da leže ob naši deželi velike goré, ki se stegujejo v Bojotijo, skozi ktere peljejo ozke soteske in stermine, in da je po sredi opasana s puščobnimi gorami? Se vé da. Kaj pa, si to slišal, da Mizi in Pizidi, ki stanujejo v deželi perzianskega kralja po zelo vterjenih krajih, akoravno so slabo oboroženi, zamorejo napadovaje kraljevo deželo, veliko ji škodovati, sami pa v prostosti živijo? Tudi to slišim, je djal. In Atenčani, ako bi bili do gibčine starosti z lahkim orožjem oroženi in varovali bližne gore svoje dežele, meniš li, da bi ne bili sovražnikom v škodo, deržavljanom pa bi ustanovili brambo dežele? Tudi to je koristno mislim, o Sokrat, je djal Periklej. Če se ti toraj to dopada, pravi Sokrat, podstopi se, dragi! Kajti, kar boš storil, častno bo za tebe, in koristno za deržavo, ako pa ne boš mogel, ne bodeš deržavi škodoval, ne samega sebe osramotil.

6. Sokrat svari Glavkona, naj se ne pečá z državnimi opravili, če jih ne umé.

Ko je Glavkon, Aristenov sin, poskušal govoriti pred ljudom, ne še dvajset let star, želé biti predstojnik v državi, nihče ga ni mogel odverniti, da ne bi bil pahnjen z odra in pa zasmehovan, čeravno je imel sorodnike in prijatle; Sokrat pa, dobrohoten mu zavoljo Haridama in Platona, odvernul ga je sam. Ko ga je namreč srečal, ustavil ga je, in da bi hotel poslušati, djal je takole: Si li sklenil biti predstojnik, Glavkom? Da, odgovori! (Prav imaš), za Zena, zakaj to je lepše, ko kaj družega na svetu; kajti gotovo, ako dosežeš le-to, mogel boš tudi doseči sam, česar želiš in pa prijatlom koristiti, vzdignil boš domačo hišo, povikšal boš domovino, čislán boš za pervega v državi, potem tudi po Heladi, morda tudi kakor Temistoklej med barbari, in kjer koli bodeš, povsod te bodo slavili. To slišati povzdignilo je Glavkona in ostal je rad. Potem pravi Sokrat; Jeli Glavkon, to je znano, ako bočeš čislán biti, koristiti moraš državi? Gotovo. Za Boga, nikař ne prikrivaj, ampak povej nam, s čim boš začel, državi dobrote skazovati? Ko je pa Glavkon umolknil, kakor bi takrat premišljeval, pri čem bi začel, pravi Sokrat: Morda, kakor, ako bi hotel prijatlovo hišo povikšati, skušal bi jo storiti bogatejo, tako tudi boš poskusil storiti bogatejo državo? Se vé da. Bi li bila tedaj bogateja, ako bi ji več

dohodkov došlo? Naravno. Povej torej, od kod ima sedaj država svoje dohodke in koliki so? zakaj gotovo si premislil, da jih dopolniš, ako so nekteri pomanjkljivi, in pridobiš, ako se opuščajo. Ali za Zena, pravi Glavkon, tega nisem pomislil. Če pa si to opustil, povej nam državne stroške, zakaj gotovo misliš odpraviti njih preobilnost. Tudi za to, pri Zenu, nisem nikdar imel časa. Torej odložimo to, je djal Sokrat, da bi državo bogatejo storil; zakaj če ne veš stroškov in pa dohodkov, kako si v stanu skerbeti za nje? Pa, o Sokrat, mogoče je od sovražnikov državo obogatiti. Res da, za Zena, kdor je močnejši od njih; ako pa je slabeji, zna tudi to zgubiti, kar ima. Resnično govoriš. Toraj mora človek, ki hoče prevdarjati, s kterimi bi se vojskova!, dobro poznati moč države in nasprotnikov, da bi svetoval vojske se podstopiti, ako je država močnejša, da bo pa prigovarjal varovati se, ako je slabejša od sovražnikov. Prav praviš.

Za prvo povej nam moč države na suhem in pa na morju, potem pa sovražnikov. Za Zena, pač ne morem tako iz glave povedati. Če pa si zapisal, prinesi; kajti kaj rad bi to slišal. Za Zena, pa tudi zapisal nisem. Tedaj bomo tudi s posvetovanjem o vojski za sedaj počakali; zakaj morda še kot novinec v predstojništvu nisi preiskoval tega zavolj obširnosti. Ali vsaj za stražo dežele vem da ti je bilo mar in veš, koliko straž je potrebnih in koliko ne, in koliko čuvajev je dovolj in koliko ne, in potrebne straže boš svetoval pomnožiti, kar jih je odveč, odpravil jih boš.

Pri Zenu, je djal Glavkon, jez bi vse odpravil, ker so tako oskerbljene, da se krade po deželi. Ako se pa straže odpravijo, meniš li, da ne bo celó ropal, kdor koli bo hotel? Pa si li šel sam preiskovat, ali kako veš, da so straže slabo oskerbljene? Dozdeva se mi. Se ne bomo li toraj tudi o teh rečeh posvetovali, kedar se nam ne bo dozdevalo, ampak kedar bomo vedili? Morda bo bolje, pravi Glavkon. Dalje v rudnike vem da nisi prišel, da bi mogel povedati, zakaj od ondod sedaj manj dohaja kot pred. Nak, nisem prišel. Res za Zena, kraj je nezdrav, pravijo, tako da ti je ta izgovor dovelj, ako bi o tej zadevi svetovati imel. — Ti me za norca imaš. Pa tega vsaj nisi zanemaril, marveč premislil, za koliko časa je žita dovelj iz domače dežele za mesto, in koliko še potrebuje (mesto) za eno leto, da ti nikdar neznano ne bode, česar mesto potrebuje, ampak da to vedé moreš mestu v potrebi svetovati, ter mu pomagati in ga ohraniti. Govoriš o prevelicih opravilih, pravi Glavkon, če bo treba za take reči skerbeti.

Pa vendar, pravi Sokrat, še svoje hiše nobeden gospodariti ne more, če ne vé za vse, česar potrebuje, inj ne skerbi, da jo z vsem preskerbi; ker pa je mesto nastalo iz več kot tisoč hiš in ker je težko za toliko družin ob enem skerbeti, zakaj nisi poskusil najpred eni, na priliko stričevi, pomagati? saj je potreben in ako boš mogel to, podstopil se boš večih; ako pa ne moreš koristiti eni, kako boš mogel jim več? Kakor če kdo enega talenta nesti ne more, ni li očividno, da jih več

nesti še poskušati ne sme? Rad bi pomagal stričevi družini, ko bi me htel ubogati, pravi Glavkon. Kaj — strica ne moreš pregovoriti, Atenčane pa vse s stricem vred misliš premoči, da ti bodo pokorni? Varuj se, Glavkon, da hrepené po slavi v nasprotje ne zaideš; ali ne vidiš, kako polzko je govoriti in početi, česar kdo ne ume? Pomisli o drugih, ki jih poznaš kot take, da govore in delajo, česar ne umejo, se ti li zdi, da so za tega del bolj hvale ali graje vredni? bolj občudovani ali zaničevani biti? Pomisli pa tudi o onih, ki vedó kaj govore in delajo, in našel boš, kakor menim, da pri vseh opraviilih so slavni in občudovani možjé iz verste umečih, neslavni pa in zaničevani so iz verste nevednih. Ako toraj želiš dobro služi in občudovan biti v državi, skušaj doseči, da prav dobro umeš to, kar hočeš početi; kajti ako v tem druge prekosiš ter se podstopiš državnih zadev obravnavati, pač se ne bom čudil, če prav lahko dosežeš, česar želiš.

7. Sokrat opominja Harmida, naj se poprime državnih opravil.

Ko je vidil Sokrat, da je Harmid, Glavkonov sin, verl mož in dokaj sposobniši za državne opravila, kot tedajšni opravniki, da se pa obotavlja stopiti na javnost in pečati se z državnimi zadevami, djal je: Povej mi, o Harmid, ako bi kdo bil zmožen zmagovati v venčavnih bojih in tako samega sebe poslaviti in pa domovino po celi Heladi slavnjšo storiti, bi pa ne hotel se bo-

jevati, kaj bi mislil, kakošen je tak človek? Gotovo, da je mehkužen in malodušen. Ko bi pa kdo bil zmožen, državne zadeve oskerbljevaje državo povzdigniti in se s tem poslaviti pa bi se obotavljal le-to opravljati, ali bi ne veljal po pravici za malodušnega? Morda — pa čemu me to prašaš? — Zato, ker menim, da si ti zmožen, pa se nečeš poprijeti tega, česar se udeležiti moraš, ker si državljan. — Pri kakem opravi-
 vilu pa si spoznal mojo zmožnost, da tako o meni sodiš? V tvojih razgovorih z državnimi opravniki; zakaj kedar koli te prašajo za svet, vidim, da ti prav svetuješ, in kedar se kaj zmotijo, jih prav grajaš.— Ni enako, o Sokrat, razgovarjati se v domačih okrožjih in pa pričkati se pričo množice. Saj tudi, kdor računati ume, ne računi slabeje pričo množice, kakor sam; in kdor za se dobro citrati zna, izversten je tudi pričo množice. Ali sramožljivost in boječnost, ne vidiš li, da ste prirojeni človeku, in da veliko raje nastopite v družini, kakor v domačih obhajah? Jez pa sem si namenil, tebi pokazati, da se sramuješ govoriti pričo najbolj nerazumnih in najslabejih, ki se vendar ne sramuješ najbolj umnih in ne bojiš naj-mogočnejših. Ali se morda sramuješ valjavcev, čevljarjev, tesarjev, kovačev, kmetov ali kupcev ali prodajavcev ne tergu, ki le to mislijo, kako bi ceneje kupili in draže prodajali; zakaj iz tacih obstoji skupščina. Kaj meniš, v čem se loči to, kar ti počneš, in pa, ako se boji nevednih človek, ki izurjene prekosi. Kajti ni li res, da ti, ki se lahko razgovorjaš s per-

vaki v državi, katerih nekteri te prezirajo, in ki visoko presežeš tiste, katerih posel je, govoriti pri državljanih še si ne upaš govoriti pričo tistih, ki se nikdar niso pečali z državnimi rečmi, in ki te nikdar zaničevali niso, bojé da bi zasmehovan ne bil? Kaj pa, ali ne veš, pravi Harmid, da večkrat v skupščini ljudje tudi tiste zasmehujejo, ki prav govore? Saj delajo tudi drugi tako, pravi Sokrat, zato se ti čudim, če une, kedar počenjajo tako, lahko uženeš, teh pa, misliš, po nobenem načinu ne bodeš mogel napasti. Dragi, nikar ne preziraj samega sebe, in nikar se ne moti, v čemur se moti večina; kajti večina se zaganjajo na to, da pregledujejo družih zadeve, pa se ne obračajo na to, da preiščejo samih sebe; toraj nikar tega lahkomiselno ne preziraj, marveč podvizaj se bolj na se gledati; nikar ne zanemarjaj države, ako je mogoče, da se po tebi kaj zboljša; zakaj ako bodo državne zadeve na boljem, ne bodo le državljanji koristili imeli, ampak tudi tvoji prijatli in ti sam.

8. Sokrat uči, kaj je dobro in lepo.

Ko je Aristip skušal ugnati Sokrata, kakor je ta pred njega ugnal, odgovarjal je Sokrat, ne kakor tisti, ki se bojé, da bi se govor drugače ne obernal, ampak kakor tisti, ki so si 'svesti, da čisto prav ravnajo, ker je hotel tudi pričujočim koristiti. Aristip namreč ga praša, če pozna kako dobro to, iz tega namena, ako

bi povedal kaj tacega ko: jedilo, pijača, premoženje, zdravje, moč in derzovitost, da bi mu pokazal, da je leto včasih tudi slabo: Sokrat pa, dobro vedé, ako nas kaj teži, da pomočka potrebujemo, odgovoril je, kakor je najbolje storiti; djal je: Me morda prašaš, če vem kaj dobrega za merzlico? Nak. Ali pa za oči? tudi tega ne. Ali za lakoto? tudi za lakoto ne. Pa lej, če me prašaš, ako vem kaj dobrega, kar ni za nič, (povem ti), ne vem in tudi ne želim.

In ko ga Aristip zopet praša, če pozna kako izverstnost. — In pa veliko, mu odgovori. Ali so si tedaj vse reči med sebo podobne? Nak, kolikor moč, nekatere so si zelo nepodobne. Kako pa more biti izverstno, kar ni izverstnemu podobno? Za Zena, saj je človeku izverstnemu za letanje drugi nepodoben, pa izverstni za metanje; saj je škit, izverstni za brambo, čisto nepodoben sulici, ki je izverstna za to, da se krepko in hitro zažene. Nič drugače mi ne odgovarjaš, kot ko sem te prašal, če veš za kaj dobrega. Ti pa meniš, pravi Sokrat, da je drugačno dobro, in zopet drugačno izverstno? Ali ne veš, da je v enem in istem oziru vse dobro in izverstno? Pervič namreč krepost ni za nekaj dobra, za nekaj pa izverstna; dalje se imenujejo ljudje ravno tako in ravno v istem obziru dobri in izverstni; v ravno istem obziru se vidijo tudi človeške telesa dobre in izverstne; v istem obziru so tudi vse druge reči, katerih se poslužujejo ljudje, dobre in izverstne, za kar namreč so koristne. Je tedaj tudi, pravi Aristip, gnojni koš kaj izverstnega?

Da — in zlati škit je kaj gerdega, ako je koš za svoje nam dobro, škit pa slabo narejen. Praviš li, da je eno in isto lepo in pa gerdo? Gotovo, in pa, da je dobro in slabo; večkrat namreč je to, kar je dobro za lakoto, slabo za merzlico; večkrat tudi gerdó za metanje, kar je lepó za letanje, in za metanje lepo je gerdo za letanje; vse namreč je dobro in izverstno za to, h čemur služi, slabo in gerdo pa, k čemur ne služi.

Tudi razgovarjaje se o hišah, da so ene in iste lepe in koristne, učil je, se mi zdi, kakošne hiše se naj stavijo. Preiskoval je takole: Kaj ne, kdor boče imeti hišo, kakoršna mora biti, misliti mora na to, da bo vgodna za stanovanje in prijetna? Ko mu poterdi le to, pravi: Ni li prijetno po leti imeti hišo hladno, po zimi pa toplo? Ko mu tudi to poterdi, pravi: ali ne sije solnce pri hišah, ki na poldan gledajo, po zimi v predvežje (med stebrovje), po leti pa, ker hodi nad nami in nad hišami, dela senco? Če je toraj dobro, da je to tako, ni li hiš tako staviti, da so proti poldnevu višjeje, da zimskega solnca ne odvrtačajo, proti polnoči pa nižjeje, da merzli vetrovi noter ne morejo? in ob kratkem reči, kjer bi človek v vseh letnih časih najvgodniše zavetje imel in premoženje najvarniše hranil, to bi gotovo bilo najprijetniše in najizverstniše prebivališče; pisarije in kinči pa nam več prijetnosti jemljejo kot dajejo. Za tempeljne in oltarje mu je bil najspodobniši kraj, kateri je odpert in samotni; zakaj prijetno je človeku moliti od deleč, prijetno čistemu tje iti.

9. Sokrat razlaga razumke nekterih kreposti.

Na uprašanje, se li serčnost (jakost) da naučiti ali je prirojena, je djal: Menim, kakor je nektero telo od nature krepkeje za delo kot nektero, tako je tudi nekteri duh po natori močnejši za težave kot drugi; zakaj vidim, da ljudje po enih in istih postavah in navadah odgojeni se zelo ločijo med seboj po zmožnostih. Mislim vendar, da se s podukom in vajo vsaka natora k jakosti vzdigne; kajti gotovo bi si ne upali Skyti in Traki s škiti in sulicami bojevati se z Lakedajmonci; gotovo je tudi, da ne bi hoteli boriti se ne Lakedajmonci s Traki s tarčami in kopjem, ne Skyti z loki. Vidim tudi gledé družih reči, da se ljudje po naravi zelo ločijo med seboj, in da s skerblijvostjo še veliko pridenejo. Iz tega je toraj očividno, da morajo vsi, naj si bodo po naravi krepkeji, naj si bodo slabeji, učiti se in vaditi tega, v čimur hočejo znameniti postati.

Modrosti in razmernosti ni ločil, ampak kdor pozna dobro in pravo, ter se tega derži, in kdor vé gerdo, ter se varuje, onega je imel za modrega in razmernega. In ko je bil vprašan, če ima one za modre in razmerne, ki sicer vedó, kaj je storiti, pa nasprotno ravnajo, je djal: Nič bolj kot abotne in nezmerne; namreč menim, da vsi, ki si izvolijo iz mogočega, to delajo, kar mislijo, da jim je najkoristniši. Menim toraj, da tisti, ki ne delajo prav, niso ne modri ne razmerni.

Rekel je, da tudi pravičnost in vsaka druga krepost je modrost: zakaj pravične dela in vse, ki se godé iz kreposti, so prave in dobre; in ne morejo ne tisti, ki to spoznajo mesti tega kaj družega izvoliti, ne delati tisti, ki ne umejo, ampak ako se podstopijo, pregrešijo se; tako tudi pravo in dobro počenjajo modri, nemodri pa ne morejo, ampak ako se podstopijo, prevarijo se; in ker se toraj pravične in vse druge prave in dobre dela godé s krepostjo, gotovo je, da je tudi pravičnost in vsaka druga krepost modrost. Abotnost pa je nasprotje modrosti, pa vendar nevednosti ni abotnosti imenoval; in samega sebe ne poznati, in kar človek ne vé, misliti in meniti, da vé: to je rajtal za najbližujo sorodnost abotnosti. Množica vendar, pravi, ne imenuje abotnih onih, ki se motijo v tem, kar večina ne ve, ampak abotne imenujejo tiste, ki se motijo v tem, kar množica vé; ako se namreč kdo za tako velicega imá, da se pripogne, kedar gre skozi mestne vrata, ako se kdo tako močnega misli, da skuša hiše premikati, ali se podstopi česar družega, kar je vsemjasno, da je nemo-goče, tacega imajo za abotnega; tistih pa, ki se le malo pregrešijo, večina ne imenuje abotnih, ampak kakor zovejo velik pohlep ljubezen, tako tudi veliko brezumnost aboto.

Preiskovaje, kaj je nevošljivost, našel je, da je neka nevoljnost, ki pa vendar ne nastane zavolj nesreče prijatlov, ne zavolj sreče sovražnikov, ampak zavidni so samo oni, ki si ne volijo zavolj srečnosti prijatlov. Ko pa so se nekteri

čudili, da bi kdo kogar ljubil in pa nevoljen bil zavoljo njegove srečnosti, opomnil je, da se veliko ljudi tako obnaša proti nekterim, da nesrečnih ne morejo prezirati, marveč jim v nesreči pomagajo; kedar pa so srečni, nevoljni so. To pa se pametnemu človeku ne primeri, abotnim pa se pripeti le-to.

Preiskovaje, kaj je brezdelnost, našel je, da ljudje večidel nekaj delajo; kajti tudi igravci in burkeži delajo nekaj, pa vendar vsi ti so brez dela, ker bi mogli na kako boljše delo se obrniti; nobeden pa nima časa, obrniti se od boljšega opravila k slabejemu, ako pa bi se kdo, o tem je djal, da ne dela prav, ker nima časa.

Kralji in vladarji niso tisti, ki žesla imajo, in ki so izvoljeni od kterih koli, ne ki so po srečkanji, dosegli to čast, ne ki so siloma ali z zvijačami postali, ampak ki umejo vladati. Kedar je namreč kdo poterdil, da je vladajočemu dolžnost ukazovati, česar je treba delati, podložnemu pa ubogati, pokazal je, da na barki umevni je vladar, posestnik barke pa in drugi ljudje na barki so podložni umnemu; tudi pri poljedelstvu posestniki, v bolezni bolniki, pri vajeji teles gimnastikarji in vsi drugi, ki skerblijivosti potrebujejo, ako mislijo, da sami umejo oskerbljevati, (oskerbljujejo), ako pa ne, ubogajo umne ne le, kader so pričujoči, ampak tudi pošljejo po nje, kader jih ni, da jim pokorni delajo, kar je potreba. Pokazal je tudi, da v volnariji (predivnici) ženske ukazujejo moškim, ker one vejo, kako se ima presti, moški pa ne vedó. In če je kdo na to rekel, da je samosilniku prosto biti

nepokornemu pravo svetovajočim, djal je: In kako pač bi bilo prosto ne ubogati, ker je kazen postavljena na to, ako kdo ne uboga prav svetovajočih? Zakaj v kateri koli reči kdo ne posluša dobrega sveta, gotovo se pregreši, kdor pa se pregreši, kaznovan bode. In če je kdo rekel, da je samosilniku prosto, tudi razumnega umoriti, je djal: Meniš li, da bo morivec najboljših zaveznikov brez kazni, ali kaznovan, kakor si bodi? Meniš li, kdor tako dela, da je bolj varen; ali da tako ravna je berž pogine?

Ko ga je nekdo uprašal, ktero opravilo se mu naj bolje zdi za človeka, odgovoril je: Srečno djanje. In ko ga zopet upraša, če tudi dobro srečo ima za opravilo, je djal: Čisto nasprotna se mi zdita sreča in djanje, ako namreč kdo ne iskaje zadene na to, česar potrebuje, menim to je sreča; ako pa kdo kaj z ukom in vajo dobro opravi, to imenujem srečno djanje; in ljudje, ki tako živé, se mi zdi, živé srečno. In najboljši in naj bogoljubniši ljudje pri poljedelstvu so oni, ki poljedelske opravila srečno opravljajo, pri zdravništvu, ki zdravniške, v deržavi, ki deržavne; kdor pa ničesar srečno ne opravlja, leta ni koristen za nobeno reč in ne bogoljub.

10. Sokrat se razgovarja z umetniki.

Pa tudi, kedar sa je Sokrat razgovarjal z umetniki, in ki se z umetnijami zavoljo zaslužka pečajo, bil je tudi tem koristen. Ko je namreč enkrat prišel

k malarju Paraziu ter se razgovarjal, pravi: Parazi, je li malarija upodobljenje vidljivih reči? saj namreč oboknjene in zboknjene, tamne in svitle, terde in mehke, hrapave in gladke, nove in stare reči (snove) z barvami posnemaje obrazujete. Prav praviš, je jdal. In obrazovaje res lepe podobe, ker ni lahko najti pri enem človeku vsega brez graje, poberete od večih ljudi, kar vsaki najlepšega ima, ter tako po vsem lepe telesa naredite. Kaj pa da, tako delamo. Kaj pa? upodobljete tudi, kar je najbolj vabivno in prijetno, najdražje, zaželjeno in ljubeznjivo, namreč bistvo duše? Ali se še upodobiti ne dá? Kako pač bi se dalo posnemati, o Sokrat, kar nema razmeri, ne barve, ne družega nič, kar ti praviš, in kar je sploh nevidljivo? ali se ne zgodi pri človeku, da nekterega pogleda ljubeznjivo, nekterega pa sovražno? Menim da, pravi Parazi. Se li ne da vsaj to posnemati na očéh? Pač da se. Meniš li, da imajo v sreči in nesreči prijatlov enake obraze skerbni in neskerbni? Nak, za Zena, kajti v sreči so veseli, v nesreči pa otožni. Je li mogoče tudi to izobraziti? Da. Torej tudi veličanstvo in žlahnost, prostota in nežlahnost, zmernost in razumnost, ošabnost in nerazumnost se vidi na obrazu in v zadržanji stoječim in gibajočim. Resnično govoriš, pravi Parazi. Se da li tudi to posneti? Tudi. Meniš li, da je prijetneje gledati ljudi, na kterih se vidi dobri, verli in ljubeznjivi značaj, ali na kterih sramotni, zlobni in zaničljivi? Za Zena, o Sokrat, razloček je velik.

Prišedši h Kleitonu podobarju in se razgovarjaje je djal: Kleiton, da različne delaš tekune in pa metavce, rokoborce in pa pankratiaste, to vem in vidim: kar pa pri pogledu človeka v duhu najbolj gane, da se vidijo podobe žive, kako jim to vdahneš? In ko Kleiton v zadregi ni naglo odgovoril, pravi: Morda po oblikah živih ljudi ponarejaje svoje delo narediš podobe živahnije? Kaj pa da. Ali tedaj po raznem držanji života pripognjene in sklonjene, stisnjene in raztegnjene, napete in skerčene ude ponarejaje storiš, da se vidijo podobe bolj podobne pravim in motivne? Gotovo. Ako pa tudi dušne občutljeje pri djanji teles izобразиš, ne dela li to ugodnosti ogledovavcu? To je da. Moraš li pri boréčih oči narediti grozovitne, prizmagavcih pa posneti pogled veselih? Da. — Podobar mora toraj v podobi izobraziti dušne djanja.

Ko je prišel Sokrat k Pistiu, in ko mu pokaže lepo izdelane oklepe, pravi: Pri Heri, pač lepa iznajdba, o Pistia, da oklep človeško telo, obrambe potrebujoče, varuje, rok pa ne ovira. Pa, Pistia, povej mi, zakaj prodajaš ti draže svoje oklepe, akoravno jih ne delaš ne močnejih ne več vrednih od drugih. Zato, o Sokrat, ker jih delam primernije. Razkazuješ li primernost po meri ali po pezi, da jih draže ceniš? Kajti menim, da ne delaš vseh enacih in podobnih, čeravno jih delaš primerne. Se ve da, delam jih tako, in brez tega oklep nič ne koristi. Životi nekterih ljudi so porazmerni, nekterih pa ne? Da, je djal Pistia. — Kako pa narediš primerni oklep na neporazmerni

život, da se prilega? Kakor priličnega, kajti prilični je primeren. Meni se zdi, pravi Sokrat, da govoriš o primernem ne samo na sebi, ampak po rabi, kakor ko bi rekel: škit je primeren komur se prileže; in tako je po tvoji besedi s halo in z drugimi rečmi. In morda, ima še kako drugo prednost to, da se prileže. Povej mi, o Sokrat, ako veš. Prilični oklepi manj tiščé od nepriličnih, čeravno imajo enako pezo; zakaj neprilični visi ves na plečih, ali pa kak drugi ud zelo tišči ter je težko nositi in nadležen; prilični pa skoraj ni podoben bremenu, ampak prikladi, ker peza je razdeljena, nekaj na ključnico in zatilnik, nekaj na pleča, nekaj na persi, nekaj na herbet, nekaj na trebuh. Povedal si to, za česar radi ravno jez svoje delo visoko cenim; vendar nekteri kupujejo raje pisane in pozlačene oklepe. Če pa res za tega voljo neprilične kupujejo, pač kupujejo pisano in pozlačeno nadlego. Pa, ker život, ni pri miru, ampak zdaj se skrivi, zdaj se skloni, kako pač se prileže oklep, kateri se tišči? Nikakor ne. Sedaj praviš, priležejo se oklepi, ne tisti, ki se tiščijo, ampak ki ne nadlegujejo pri rabi. Ti praviš to, o Sokrat, in čisto prav si dovel.

11. Sokrat opominja Epigena, naj vadi in uri telo.

Ko je Sokrat zagledal Epigena, enega svojih učencev, ki je bil še mlad in slabega života, je djal: Kako si slabega života, o Epigen! In ta pravi: Res vaje telesa mi ni mar. Nič manj je djal Sokrat, kot tisti, ki se imajo boriti v olimpičnih igrah; ali se ti morda majhen zdi boj za življenje, ki ga bodo Atenčani imeli zoper sovražnike, kader koli se primeri. In pa ne malo jih je, ki poginejo v vojskinih nevarnostih zavolj telesne slabosti, ali pa se rešijo sramotno; veliko pa tudi jih je ravno zato živih vjetih, ter živé vjeti celo življenje v terdi sužnosti, ako tako nanese; ali pa zabredši v silne potrebe, ker so za odkupnino več plačali kot imajo, življenja v pomanjkanji potrebnega in v nadlogah; mnogi pa so si dobili slab sluh, ker zavolj telesne slabosti veljajo kot plahi. Ali morda preziraš zleže telesne slabosti, in meniš li, da jih je lahko prenašati? Jez pač menim, da je od teh veliko lažje in prijetneje tisto, kar mora preterpeti človek, skerbeči za telesno krepkost; ali meniš, da je bolj zdrava in za druge reči bolj koristna slabost kakor krepkost? Ali preziraš to, kar izvira iz krepkosti? Res vse gre drugače tistim, ki so krepkega života, ko tistim, ki so slabega: kajti ljudje s krepkim telesom so zdravi in močni, mnogi se častno ohranijo s tem v vojskinih bojih in se rešijo vseh nevarnosti,

mnogi pomagajo prijatlom in koristijo domovini, ter se tako hvale vredne storijo, veliko slavo pridobijo, najlepšo čast dosežejo, pa potem ostalo življenje sami lepše in prijetniše preživé in pa svojim otrokom boljše pomočke za življenje zapustijo.

Vendar zato, ker država ne skerbi iz javnega obzira za sposobnost za vojsko, se ne sme zanemarjati v osebni obzir (privatnem), marveč še bolj za njo skrbeti; vedi namreč, da v nobenem boju in pri nobenem delu ne boš na slabem, ako si telo dobro okrepčal, kajti pri vsem, kar počnejo ljudje, je telo koristno, in pri vseh telesnih opravilih je veliko ležeče na tem, da je človek krepkega telesa. Zakaj kjer je na videz najmanj treba telesa pri premišljevanji, — kdo vé, če se tudi pri tem mnogi zelo ne motijo zato, ker niso zdravi na telesu. In pozabljivost, maloserčnost čmernost in norost napadejo pri nekterih zavolj telesne slabosti razum tako, da pozabijo, kar vedo. Oni pa, ki so terdnega telesa, so varni in brez nevarnosti, da bi se jim zavolj telesne slabote kaj tacega pripetilo marveč krepkost je hasna zoper zlege, izvirajoče iz slabosti. V resnici kaj bi pač ne storil pameten človek zavolj koristi, nasprotnih omenjenim zlegom? Je pa tudi sramotno, po nemarnosti postarati se, preden je vidil človek samega sebe, kakoršen bi bil v naj lepši krasoti in moči po telesu; tega pa nemaren viditi ne more, kajti samo od sebe se ne zgodi.

12. Nekteri Sokratovi izreki.

Ko se je nekdo jezil, da mu nekdo ni odgovoril, ki ga je pozdravil, djal je Sokrat: Smešno je, da se ne jeziš, če srečaš kogar s slabejim telesom; da si pa na bolj neotesanega po duši naletel, to te žali.

Ko je drugi rekel, da mu ne diši jesti, je djal: Akumen uči za to dober lek. Ko ga pa upraša, ktereга, pravi: Da jenjaš jesti; zakaj ugodniše, ceneje in zdravše bo živel, kdor jenja.

Ko je zopet nekdo rekel, da je voda pri njem pregorka za pitje, je djal: Torej, kedar se hočeš v gorki kópati, boš imel pripravljeno. Pa je prehladna, pravi, da bi se kopal. Ali se tudi družina tegotijo, kedar se kopajo in jo pijejo? Nak, za Zena, marveč čudil sem se velikrat, kako radi se je poslužujejo za oboje. Ktera voda je bolj gorka za pitje v tvoji hiši, ali v Asklepijevem tempeljnu? V Asklepijevem tempeljnu. Ktera pa bolj merzla za kopanje pri tebi, ali pri Amfiaru? Tista pri Amfiaru. Pomisli torej, da si skoraj bolj nezadovoljen, kot družina in bolniki.

Ko je nekdo strežaja zelo pretepeval, prašal ga je, zakaj se tegoti nad služabnikom. Zato ker je silo požrešen in zabit, denarja željen in len. Ali si že pomislil, kateri je bolj tepenja vreden, ti ali služabnik.

Ko se je nekdo bal potovanja v Olimpijo, je djal: Zakaj se bojiš potovanja? Ali ne hodiš doma

skoraj celi dan okoli? in tje gredé bodeš hodil pa zajterkoval, hodil pa večerjal in spat šel. Ali ne veš, ako bi potegnil hoje, ki jih storiš v petih ali šestih dneh, da bi prišel lahko iz Aten v Olimpjo? In prijetniše je, za en dan pred odriniti, bolj kot zaostajati; zakaj težavno je, če je človek prisiljen čez mero poti potegovati; ako pa za en dan dalje potuje, stori veliko polajšanje; bolje je torej pri odidu se podvzati, kot na potu.

Ko je nekdo djal, da je utruden, ker je šel dolgo pot, praša ga, če je tudi kaj peze nosil. Nak, ampak le plašč. Ali si hodil sam, ali te je tudi spremljeval strežaj? spremljeval me je. Je li šel prazen, ali je kaj nosil? Da, nosil je odeje in drugo orodje. In kako mu je bilo od pota? Menda bolje, kot meni. Kaj? ko bi moral ti njegovo pezo nositi, kaj meniš, kako bi ti bilo? Za Zena, slabo marveč, še ne bi mogel sterpeti. Da torej toliko manj storiti moreš, kot sužen, kako se to pristije izurjenemu človeku?

Ksenofontovih spominov na Sokrata

IV. Bukve.

1. Kako je mislil Sokrat o potrebnosti omike in poduka.

Tako je bil Sokrat koristljiv, pri vsaki reči in po vsakem načinu, da je razvidno vsakemu, kdor premišluje to, akoravno je malo razumen, da ni je reči koristneje od obhoje s Sokratom in obavljenja ž njim kjer koli in v kateri koli zadevi; zakaj tudi spomin na njega, kedar ga ni bilo zraven, je koristil ne malo tistim, ki so navado imeli bivati ž njim in so se ga držali; in pa v šali ni manj koristil učencem, kot v v resnobi. Večkrat namreč je govoril, da ljubi kogar, gotovo pa je hrepenel po tistih, ki so bili po duhu sposobni za krepost, ne pa po telesni lepoti. Presojeval pa je dobre narave po tem, ako se je naglo naučil, česar se je poprijel, spominjal česar se je naučil in hrepenel po vseh vedah, s katerimi je moč hišo in pa državo

dobro vladati in sploh z ljudmi in ljudskimi zadevami dobro v caker iti; kajti menil je, ako so taki dobro odgojeni, da niso le srečni sami in pa dobro oskerbljujejo lastno družino, marveč morejo tudi srečne storiti druge ljudi in državo.

Vendar pa ni z vsemi ravnal po enakem načinu, ampak kateri so mislili, da so že od narave izverstni ter zaničevali učenje, učil jih je, da najboljše nature najbolj potrebujejo odgoje, razkazovaje, da najizverstniši konji, gi so gibčni in derzi, prav dobri in koristni postanejo, ako se ukrotijo iz mladega; ako pa so neukroteni, divji so in slabi; tudi najboljši psi, ki bi radi zverad gonili, postanejo najboljši za lov in najkoristniši, ako so dobro napeljani, ako pa ne, leni so, in grizljivi in ne ubogljivi. Enako tudi najizverstniši ljudje, ki so krepkega duha in zmožni izpeljati, česar se podstopijo, postanejo najboljši in najbolj koristni, ako so se izobrazili in naučili, česar je treba delati; nevedni pa in neuki so slabi in ne koristni; ako namreč ne umejo razločiti, česar je treba delati, poprimejo se često zlobnih reči, in ker so krepki in siloviti, težko jih je ukrotiti in odverniti, zato veliko hudega storijo.

Tiste pa, ki so na bogastvo pohteli in mislili, da jim ni treba omike, češ, že bogastvo je dosti, da dosežejo, kar hočejo in da jih čislajo ljudje, izpametval je govore, da je norec, ako kdo meni, da bo koristne in škodljive reči spoznal, če se ni učil; norec, ako kdo tega ne spozna, pa meni, da bo mogel koristno delati, ker si z bogastvom kupi, kar hoče; aboten, ako kdo meni, da

je srečen, čeravno ne more koristno delati, in da si potrebnih reči za življenje prav in dovelj pripravi; aboten, ako kdo meni, da bo za bogastva radi slovel za dobrega v kaki reči, ako ravno nič ne ume, ali pa da bo brez sluha v slavi živel.

2. Sokrat napeljuje Eutydema k spoznanju samega sebe, in temeljiti modrosti.

Sedaj bom razlagal, kako se je Sokrat vedel s tistimi, ki so mislili, da so dosegli najboljšo omiko in ki so pohteli na svojo modrost. Ko je namreč zvedil, da je Eutidem lepi si nabral veliko spisov od pesnikov in slovitih sofistov in za tega voljo že menil, da se odlikuje od verstnikov po modrosti ter upanje imel, da se bo mogel odlikovati od vseh po zmožnosti v govorjenji in djanji; in ker je vedil, da zavolj mladosti še ne hodi v shodišče, da pa zahaja v neko jermenšnico blizo terga, ako hoče kaj doseči, šel je sam tje z nekimi tovarši. Ko je ga prvo nekdo vprašal, je li Temistoklej po obhoji s kakim modrijanom ali po naravi tako se odlikoval med državljani, da je država na-nj se ozirala, kedar je potrebovala kakega verlega moža, djal je Sokrat, hoté spodbosti Eutydema: Neumno je misliti, da državno vladanje, ki je najvažniše delo, pride ljudem samo od sebe, kor v malovrednih umetnostih nobeden izversten ne postane brez sposobnega učitelja. Drugič, ko je bil enkrat Eutydem pričujoč, djal je Sokrat, ker je vidil, da se umika razgovoru varovaje se, da bi se ne

zdelo da Sokrata občuduje zavoljo modrosti: Možje, da ta le Eutydem, ko možati postane, ne bo se obotavljal svetovati, kedar bo država o kaki reči besedo dala, razvidno iz tega, s čemur se peča; in zdi se mi, da je naredil lep vvod državnemu govoru, ker se varuje, da bi se ne zdelo, da se je od kogar kaj naučil, kajti gotovo bo v v pričetku govora tako le vpeljeval: „Od nobenega nikdar, Atenčani, se nisem nič naučil, tudi ako sem slišal, da se nekteri izverstni v govorjenji in djanji, nisem iskal se sniti ž njimi, tudi nisem želel, da bi si zvedenih kterega za učenika pridobil, ampak ravno nasprotno sem ravnal: zakaj vedno sem se ogibal ne le učiti se česar od kogar, ampak tudi videza. Pa vendar svetoval vam bodem, kar koli mi pride na misel.“ Tako govor pričeti bi se spodobilo tudi tistim, ki bi hteli zdravništvo v mestu prevzeti; bilo bi treba takim govor takole pričeti: „Od nikogar, Atenčani, se nisem naučil zdravniške umetnosti, pa tudi nisem skerbela, da mi je zdravnikov kdo učitelj; kajti vedno sem se varoval ne le tega, da bi se ne bil kaj naučil od zdravnikov, ampak tudi, da bi se ne zdelo, da sem se učil te umetnosti, pa vendar dajte mi zdravniško opravilo, kajti prizadeval si bom učiti se poskušaje pri vas.“ Vsi pričujoči so se nasmejali temu vvodu. In ko je očitvidno Eutydem pazil na to, kar je govoril Sokrat, pa se še obotavlja, kaj spregovoriti, mislé da si bo z molčanjem dozdevo razumnosti dobil, djal je Sokrat, da bi ga odvernili od tega: Res je čudno, zakaj neki tisti, ki hočejo izverstni biti v citranji, v piskanji, v jahanji ali v kaki drugi taki reči,

prav pogosto poskušajo delati to, v čemur hočejo postati izverstni, in sicer ne sami za se, ampak pričo najbolj izverstnih, ter vse store in preterpé, da bi nič brez njih misli ne storili, češ da drugače ne bodo postali hvale vredni: teh pa, ki hočejo izverstni postati v govorjenji in v opravljanji deržavnih zadev, mislijo nekteri, da bodo brez vaje in priprave sami od sebe berž postali sposobni opravljati te reči. In vendar so te reči od unih toliko težavniše, kolikor manj ljudi izurjenih postane, čeravno se jih več s temi peča. Gotovo je tedaj, da potrebujejo večje in stanovitniše vaje tisti, ki hrepenijo po teh, kot ki po unih.

Iz početka tedaj, dokler je Eutydem poslušal, govoril je Sokrat tako; ko pa je zapazil, da raje poterpi, kedar se razgovarja, in da radovoljniše poslušá, prišel je sam v jermenšnico, in ko je Eutydem k njemu sedel, pravi: Povej mi, Eutydem, ali si res, kakor slišim, nabral veliko spisov tako imenovanih modrijanov. Za Zena, o Sokrat, res; in še jih nabiram, dokler jih bom imel kolikor moč veliko. Za Hero, pravi Sokrat; čudim se ti, ker nimaš raje zakladov zlata in srebra, kot modrosti; kajti gotovo meniš, da srebro in zlato ne stori ljudi boljših, pač pa bogatijo izreki modrih mož na kreposti tiste, ki jih imajo.

In Eutidema je veselilo slišati to, češ Sokratu se zdi, da prav hrepeni po modrosti. On pa zapazivši, da se veseli te hvale pravi: V čem hočeš izverstni postati, Eutidem, da nabiraš spise? Ko pa je Eutidem

umolknil ter mislil, kaj bi odgovoril, zopet pravi Sokrat: Ali morda zdravnik? Kajti veliko spisov je tudi od zdravnikov. Za Zena, pravi Eutydem, jaz ne. Pa morda hočeš postati zidar? Kajti tudi to potrebuje zvedenega moža; jaz vsaj ne. Pa morda želiš biti dober zemljomer, kakor Teodor? Tudi zemljomer ne. Pa morda zvezdogled hočeš biti? in ko je tudi to odmajal, pravi: Pa morda rapsod, kajti vse Homerove speve imaš, pravijo. Za Zena, jaz ne, zakaj o rapsodih vem, da znajo pesme iz glave, sami pa so abotni ljudje. In Sokrat je djal: Menda vendar ne hlepiš po tisti kreposti, po kateri postanejo ljudje dobri obravnatelji deržavnih in domačih zadev in sposobni za vladanje, in pa koristni sami sebi in drugim ljudem? Pač res, o Sokrat, te kreposti mi je treba, je djal Eutydem. Za Zena, po najlepši in največi umetnosti hrepeniš, zakaj to je umetnost kraljev in se imenuje kraljeva. Vendar si li pomislil, če je mogoče postati dober v tem, kdor ni pravičen? Sem, saj ni mogoče biti dober deržavljan brez pravičnosti. Kaj? si li ti to doveršil? Mislim, o Sokrat, da nisem manj pravičen kot kdo drugi. Imajo torej pravični svoje opravila, kakor tesarji? Kaj pa da. Kakor tedaj tesarji svoje dela pokazati morejo, ali bi tako tudi pravični svoje razložiti mogel? Ali jez bi ne mogel razložiti del pravičnosti? pravi Eutydem; saj tudi dela krivičnosti morem; zakaj nemalo takih je viditi in slišati vsaki dan. Hočeš, pravi Sokrat, zapišiva tu le **P**, tule pa **K**. Kar se nama bo zdelo pravično,

deniva pod **P**, kar pa krivično pod **K**? Če se ti zdi, da je tega treba, stori tako. In zapisavši, kakor je rekel, pravi Sokrat: Je li med ljudmi laž? Da. Kam deneva pa to? Gotovo tudi h krivičnosti. Kaj pa poškodovanje? Tudi le-to. Kaj pa prodajanje v robstvo? Tudi to. K pravičnosti pa nama nič tega ne bo prišlo, o Eutydem. To bi bilo pač čudno, pravi Eutydem. Kaj pa, ako bi kak vojskovodja, ki je krivično in sovražno mesto podjarmil, meščane v sužnost prodal, bova rekla, da krivično dela? Nak. Ne bova li rekla, da pravično ravna? Kaj pa da. Kaj pa, ako jih v vojski goljufá? Po pravici tudi to. Ako pa bi vkradel in oropal njih imetek, ne bode po pravici delal? Se vé da, odgovori Eutydem, toda jaz sem iz prvega mislil, da prašaš to le gledé prijatlov. Torej, kar sva postavila pod krivičnost, pravi Sokrat, vse to bi morala postaviti pod pravičnost? Menda.

Če hočeš, ker sva to tako postavila, pravi Sokrat, določiva zopet, da je gledé sovražnikov tako ravnati pravično, gledé prijatlov pa krivično in pa da more človek proti tem prav od kritoserčen biti. Nujva. Kaj, ako bi vojskovodja, viditi da so vojaki maloserčni, zlegal se ter rekel, da bodo prišli zavezniki in s to lažjo bi vojake odvernili od maloserčnosti, na katero stran bova postavila to goljufijo? Meni se zdi, k pravičnosti. Ako bi kdo svojega otroka, ki zdravila potrebuje pa ga noče jemati, goljufal ter mu zdravilo kot jed dal in s to lažjo otroka ozdravil, kam bi morala zopet to goljufijo postaviti? Meni se zdi, tudi to ravno tje. Kaj pa, ako bi

se kdo bal, da ne bi se prijatelj v obupnosti končal, ter mu ukradel ali vzel meč in koj družega tacega, kam bi zopet to djati morala? Za Zena, tudi to k pravičnosti. Praviš ti, je djal Sokrat, da človek še proti prijateljom ne sme biti po vsem odkritoserčen? Ne sme, za Zena; naj overžem rečeno, če smem. Se vé da, pravi Sokrat, da smeš, veliko bolj kot napačno postavljati.

Izmed teh pa, ki ti škodi goljufajo prijatelje — da tudi tega ne prezreva — kateri je krivičniji, ki hoté ali ki nehoté? Vendar, o Sokrat, jaz več upam temu, kar odgovarjam; kajti vse prejšine reči se mi sedaj drugače zdijo, kakor sem si mislil takrat, pa vendar naj rečem, krivičniji je tisti, ki se laže hoté kot tisti, ki nehoté. Meniš li, da je poduk in vednost pravičnosti, kakor je uk slovništva? Mislim da. Kterega imaš za bolj slovniškega, ki hoté ne piše in ne bere prav, ali ki nehoté? Ki hoté; kajti mogel bi tudi prav delati, kedar bi hotel. Tedaj, kdor hoté napačno piše, bi bil po slovniško izobražen, kdor pa nehoté, bi ne bil? Gotovo. Kteri pa pravico pozna, ki laže in goljufa hoté ali ki nehoté? Gotovo, ki hoté. Praviš to-raj, da je bolj po slovniško izobražen tisti, ki ve slovstvo, kot tisti, ki ne vé? Da. In pa, da je bolj pravičen tisti, ki pozna pravico, kot tisti, ki je ne? Menda; toda zdi se mi, da tudi to govorim ne vem kako. Kaj pa, kdor hoče resnico govoriti pa nikdar o ni in isti reči enako ne govori, ampak kedar pot kaže, ravno tisti pot pokaže zdaj prot vzhodu, zdaj proti zahodu, in kedar račun dela, zdaj večega, zdaj manjšega

naredi, kaj se ti zdi o tacem človeku? Gotovo tak ne vé, kar je mislil, da vé.

Veš dalje, da imenujejo nektere zaveržence? Vem. Jih li imenujejo zavoljo modrosti ali nevednosti? Gotovo zavolj nevednosti. Ali so torej to ime dobili, ker so nevedni v kovaštvu? Nak. Ali zavolj nevednosti v tesarstvu? Tudi ne zavolj te. Pa zavolj nevednosti v čevljarstvu? Po nobeni teh reči, marveč nasproti so mnogi tistih zaverženci, ki umejo take reči. Se li torej pristije to ime tistim, ki ne vejo, kaj je pravo, dobro in pravično? Jez menim da. Moramo se tedaj po vsakem načinu napenjati, kako bi se ognili, da ne bomo zaverženci. Ali pri bogih, o Sokrat, čisto sem menil, da se pečam z modrijanjem, po katerem sem mislil, da bom najbolj izobražen v rečeh, ki se pristijejo človeku hrepenečemu po verlosti: sedaj pa kaj meniš kako sem pobitega duha, ker vidim, da s prejšnim prizadevanjem na vprašanje odgovarjati ne morem o rečeh, katerih je najbolj treba vediti, družega pota pa nobenega nimam, po katerem hodé bi boljši postal? In Sokrat pravi: Povej mi Eutydem, si li že kterikrat bil v Delfih? Kaj pa da, že dvakrat. Si li zapazil na tempeljnu kje zapisano: Spoznaj samega sebe.“ Sem. Se li nič nisi zmenil za napis, ali si na-nj porajtal in pa skušal samega sebe pregledovati, kakošen bi bil? Za Zena, nisem; kajti menil sem, da to dobro vem, pa javalne bi vedil kaj družega, če še sam sebe ne poznam. Meniš li, da pozna sam sebe, kdor vé svoje ime, ali kdor je pregledal sam sebe,

kakošen je za človeško rabo, ter spoznal svojo zmožnost tako, kakor konjski kupci ne verjamejo pred, da poznajo konja, ktereга hočejo spoznati, dokler ne pregledajo, je li vboglјiv ali nevboglјiv, je li močen ali šibek, je li hiter ali kesen, in kakošen je v družih rečeh, za konjsko rabo koristnih in nekoristnih? Tako se mi zdi, je djal Eutydem, kdor ne pozna svoje zmožnosti, ne pozna samega sebe. Ali ti ni znano, da ljudje storé veliko dobrega, ako poznajo sami sebe in veliko hudega, ako se motijo nad seboj? Kajti, kdor pozna sam sebe, ta vé, kaj mu je potrebno in razloči, kaj premore in kaj ne; kdor namreč vedé dela, pripravi si, česar potrebuje in je srečen; česar pa ne vé, zderži se ter se ne pregreši in uide nesreči; in ravno za to more presoditi druge ljudi in po obboji z družimi pripravi si dobrot in pa varuje se zlegov. Kdor pa ne pozna, ampak se moti v svoji zmožnosti, gre mu ravno tako v oziru družih ljudi in človešk. zadev, in ne vé, česar potrebuje, ne kaj počne, ne s kom se peča, marveč v vseh teh rečeh se moti ter zgreši dobrote in pa zabrede v nesreče. In kdor ve, kaj dela in doseže, kar dela, slaven in časten postane in ljudje njemu enaki se radi ž njim pečajo; ljudje pa, ki so nesrečni v svojem početji, želijo posvetovati se ž njim v svojih zadevah, se mu podveržejo in pa na-nj stavijo upanje svoje sreče. Kdor pa ne vé, kaj dela, slabo izvoli in česar se poprime, spodleti mu ter terpi na tem ne le škodo in kazen, ampak postane brezslaven in smešen in živi v zaničevanji in nečasti. Saj vidiš pri mestib,

ki svojih moči ne poznajo ter se z močnejšimi v vojsko zapletejo, ali se razpadejo ali pa mesti prostih postanejo sužne.

In Eutydem pravi: Vedi, o Sokrat, jaz menim, da imamo visoko ceniti spoznanje samega sebe; toda na te se oziram, ako bi hotel to razložiti, pri čem mora človek pričeti spoznavati sam sebe. No, je djal Sokrat, kaj je dobro in kaj hudo, menda pač veš. Vem, kajti ko bi tega ne vedil, bil bi slabiji od sužnega. Nuj, tudi meni razloži. Saj ni težko, pravi Eutydem. Pervič namerič je zdravje samo na sebi dobro, bolezen pa hudo, potlej vzroki vsakterega, kot jed, pijača, opravila, ktere k zdravju pripomorejo, so dobri, kateri pa k bolezni, so hudi. Tedaj tudi zdravje in bolezen, kedar sta vzrok kaki dobroti, bila bi dobro, kedar pa hudemu, hudo, je djal Sokrat. Kedaj pač bi bilo zdravje vzrok hudemu, in bolezen dobremu? Gotovo, kedar se nekteri zavolj krepkosti sramotne vojske, škodljivega mornarstva in veliko družih takih reči udeležijo ter poginejo, nekteri pa zavolj slabosti zderžijo ter ohranijo. Prav govoriš; toda saj vidiš, da se nekteri zavolj krepkosti koristnih reči udeležijo, nekteri pa zderžijo zavoljo slabosti. Je li to, ker nekterikrat koristi, nekterikrat pa škodi, bolj dobro, kot hudo? Nič bolj, vsaj ne po tem razgovoru. Pa, o Sokrat, saj modrost je brez dvoma dobrota; zakaj kterega opravila bi ne opravljal bolje modri, kot nevedni? Kaj pa, ali nisi slišal o Daidalu, da je bil vjet od Mina vsled modrosti in prisiljen, njemu služiti, da je bil domovine in pa prostosti lišen, in ko jo

skušal s sinom uteči, zgubil je sina in sam se ni mogel rešiti, ampak odpeljan med barbare služil je tudi ondi. Res, tako se govori. Dalje, ali nisi slišal o Palamedovi osodi? O njem namreč vsi pripovedujejo, da je poginil, zavidan zavolj modrosti od Odyseja. Tudi to se pripoveduje. In koliko družih, meniš, bilo je odpeljanih k perzijanskemu kralju in robstvu-jejo ondi. Viditi je, o Sokrat, da je blaženost brezdvomljiva dobrot. Res, o Eutydem, ako je človek ne ustanovi iz dvomljivih dobrot. Kaj blaženega pa je dvomljivo? Nič, ako ji ne prištevamo lepoto, bogastvo, moč, slavo in kake druge take reči. Da za Zena, bomo prištevali, zakaj kako pač bi kdo blažen bil brez teh reči? Prištevali bomo tedaj reči, iz katerih izhaja veliko težavnega za ljudi; zakaj mnogo uničijo zaradi lepote tisti, ki so zavolj ljubezni obnoreli; mnogi zabredejo v nemale nesreče, ker se podstopijo zavolj moči prevelikih del; mnogi poginejo, ker so zavolj bogastva omehkuženi in zalezovani; mnogi preterpijo velike zlege zavolj slave in veljavnosti v državi. V resnici, je djal Eutydem, če še blaženost hvalé ne govorim prav, poterdim, da še tega ne vem, za kaj bi moral bogove prositi.

Pa o tem morda nisi premišljeval, pravi Sokrat, ker si se čisto zanesel, da veš dobro. Ker pa se pripravljaš predstojnik biti v ljudovladni državi, gotovo veš, kaj je ljudovlada. Pač dobro. Se ti li zdi, da je mogoče vediti, kaj je ljudovlada, kdor ne vé, kaj je ljudstvo? Nak, za Zena. Kaj meniš, da je ljudstvo? Jaz

menim, reveži izmed deržavljanov. Reveže tedaj poznaš? Kaj pa da. Poznaš tudi, bogatine? Nič manj, kot reveže. Ktere imenuješ reveže, in ktere bogatine? Kteri nimajo dosti, da plačajo, česar treba, reveže, kteri pa imajo odveč, bogatine. Si li zapazil, da nekterim, akoravno malo imajo, zadostuje le-to, in pa še ostaja od tega, nekterim pa zelo veliko ni dovolj? V resnici, je djal Eutydem, prav si me opomnil; zakaj poznam samosilnike, ki so zavolj pomanjkanja prisiljeni, krivice delati, kakor najborniši. Toraj, pravi Sokrat, če je temu tako, bomo li devali samosilnike med ljudstvo, tiste pa, ki malo imajo, ako so dobri gospodarji, med bogatine? In Eutydem je djal: Gotovo, sili me tudi to poterčiti moja kratkovidnost, in preišlujem, če ni bolje, da molčim, kajti viditi je, da celo nič ne vem.

Potem je odšel ves pobit, zaničevaje sam sebe in misleč, da je v resnici zaverženec. Marsikteri onih, ki so bili tako zdelani od Sokrata, niso zahajali več k njemu, in te je imel še za bolj puhle; Eutydem pa je mislil, da mu ni moč hvale vrednemu postati drugače, če ne bode pogosto bival s Sokratom, in ni se ločil od njega, če ni bila sila, in posnemal je tudi nekatere njegovih navad. Sokrat pa, ko je spoznal, da je tak, ni ga več zatiral, marveč podučeval ga je, kar je mislil, da je treba vediti in da je najbolje početi.

3. Sokrat napeljuje učence k spoznanju boga iz del.

Da bi učenci postali zmožni v govorjenji, v djanj, in znajdenosti, ni se podvizal Sokrat, ampak mislil je da se jim mora vcepiti najpred razumnost; zakaj zmožni v tem, je menil, so brez razumnosti krivičniši in zmožniši škodovati. Pervič tedaj je skušal učence razumne storiti v oziru bogov. Drugi, ki so bili pričujoči pri tacih razgovorih z družimi, naznanili so jih, jaz pa sem bil pričujoč, ko se je razgovarjal z Eutydemom takole: Povej mi Eutydem, ali ti je že kterikrat na misel prišlo, da si k sercu vzameš, kako skerbljivo so pripravili bogovi, česar potrebujejo ljudje? Za Zena, meni še nikdar, je djal. Pa vsaj to veš, da potrebujemo svitlobe, ki jo nam bogovi dajo? Da, ko bi namreč le-te ne imeli, enaki bi bili slepim, kar se tiče oči. Pa ker tudi počitka potrebujemo, dajo nam noč, najlepše počivališče. Kaj pa da, tudito je hvale vredno. Dalje, ker je solnce svitlo, kaže nam podnevne čase in vse druge reči; ker pa je noč temotna, da se manj vidi, napravili so po noči zvezde, ki nam kažejo ponočne čase in da opravljamo več reči, ki jih potrebujemo. Tako je. Pa še, luna nam naznanja ne le oddelke noči, ampak tudi mesca. Kaj pa da. Kaj pa? ker potrebujemo živeža, da nam ga podelé (bogovi) iz zemlje, in dajo za to pripravne letne čase, ki nam prinesó ne le mnogih in raznih potrebnih reči, ampak tudi ugodnih. Gotovo,

tudi to je ljudojubno. Kaj pa? da nam dajo vodo, to toliko vredno stvar, ki z zemljo in letnimi časi vred rodi in množi vse nam koristne reči, ter nas same redi, in pa primešana vsim našim živežem stori, da so ložeje prekuhati, koristniši in prijetniši, in ker je potrebujemo veliko, da nam je dajo obilo. Tudi to je previdno. Kaj pa, da so nam podelili ogenj, ki je pomoček zoper mraz in temo, ki je sodelavec pri vsaki umetnosti in vsem, kar si ljudje za korist pripravljajo; zakaj ob kratkem reči, nič besede vrednega, kar je koristno za življenje, si ne pripravijo ljudje brez ognja. Tudi to kipí ljudoljubnosti. Kaj pa? da solnce, ko se je po zimi obernilo, pride bliže ter nekaj stvari k zoru pripravi, nekaj pa posuši, katerim je čas preteklo, in ko je to opravilo, ne ide več bliže, ampak verne se, varovaje, da nam ne škodi preveč prigravaje; in kedar zopet odšedši tje dojde, kjer bi gotovo mraza oterpneli, ako bi dalje šlo, verne se zopet, in bliže dohaja in se verti ondi na nebu, kjer nam najbolj koristi. Za Zena, tudi to se godi po vsakem načinu za ljudi voljo. Dalje to, ker je gotovo, da bi ne prestali ne vročine, ne mraza, ko bi naglo nastopila, da solnce tako po malem pribaja in tako po malem odhaja, da ne čutimo, da smo prestavljeni v obe najhuje stopnje? Jaz za se že to premišljujem, je djal Eutydem, če imajo ti bogovi kako drugo opravilo, kot streči ljudem; samo to me ovira, da so tudi druge živali tega deležne.

Kaj ni tudi to očividno, pravi Sokrat, da so tudi le-te zavolj ljudi vstvarjene in odrejene? zakaj ktera druga živa stvar uživa toliko dobrega od koz, ovac, konj,

volov, oslov in družih živali kot človek; vsaj meni namreč se zdi, da imajo več, kot od zelišč; saj se živijo in dobiček imajo bolj od živali kot od zelišč, in velik del ljudi ne rabi zemeljskih rastlin v živež, ampak živijo od živalskega mleka, sira in mesa, in vsi privajujejo in kroté koristne živali ter jih imajo pomočnike za vojsko in pa mnoge druge opravila. Tudi v tem sem enacih misli s teboj, kajti vidim, da tudi veliko močnejše od nas so tako pokorne človeku, da jih rabi, h čemur hoče. Kaj pa? Ker je veliko lepih in koristnih reči, pa so različne med seboj, da so dodali človeku počutke pripravne za vsako, s katerimi uživamo vseh dobrot; in da so nam vcepili razum, s katerim premišljevaje o vidnih rečeh in spominjaje se razvidimo, h čemu koristi vsaktera stvar, in si izmislimo veliko pomočkov, da dobrote uživamo in se zlegov varujemo; da so nam dali porazumljenje (jezik), s katerim si podajamo vseh dobrot podučevaje se med seboj, si postave dajemo in države vredujemo. Vidi se po vsakem načinu, bogovi imajo veliko skerb za ljudi.

Kaj pa? ako smo nezmožni previditi koristnih reči o prihodnih zadevah, da nam pomagajo v tem oziru, naznanovaje pozvedajočim po vedeževanji, kaj se bo zgodilo in podučevaje, kako bi se najbolje izšlo. S teboj pa, o Sokrat, še prijazneje ravnajo, kot z družimi, če res ti naznanijo, kaj je storiti in kaj ne, akoravno jih ne prašáš.

Da pa jaz resnico govorim, spoznal bodeš tudi ti Eutydem, ako ne počakuješ, da ugledáš bogove v po-

dobah, ampak ako ti je dovolj, da njih dela ogledovaje jih moliš in častiš. Le pomisli, da tudi bogovi sami tako velevajo; zakaj delijo nam drugi dobrote, pa ne dajo ničesar, očitvidno se pokazovaje, in pa tisti, ki vreduje in ohranjuje vesolni svet, v katerem je vse dobro in lepo, in ki deli rabijočim (vse) nepohabljeno, zdravo in nepostarano, in tako da berž kot misel uboga, o le-tem se vidi, da dela važniše reči, ali vrednik je nam nevidljiv. Pomisli dalje, da solnce, ki je vsem vidljivo, ne pusti ljudem na tanko gledati ga, ampak ako se kdo podstopi, prederzno ogledovati ga, vzame mu pogled. Našel boš celo, da so nevidni tudi služabniki bogov; kajti, da pride blisk od zgoraj in da vse premaga, kar zadene, to je gotovo, toda ne vidi se, kedar pride, udari in odide; vetrov samih ne vidimo, kar pa storé, vidno nam je in čutimo, da vlečejo; pa tudi, da človeška duša, ktera je v deležji z božanstvom, če le kaj družega človeškega, da vlada v nas, to je gotovo, ali nje same pa še ne vidimo. Kdor to pomisli, ne sme zaničevati nevidnih reči, marveč iz tega, kar se godi, spovzeti njih moč ter častiti božanstvo. Jaz za svoj del, o Sokrat, vem, da le malo ne bom zanemarjal božanstva, djal je Eutydem, toda to me pobija, ker se mi zdi, da nihče ne povračuje božjih dobrot s pristojno hvalo. V tem pa ne bodi malo-serčen, o Eutydem, saj vidiš, da delfični bog, kedar ga kdo praša, kako naj se priljubi bogovom, odgovarja: Po deržavni navadi. In navada je pač povsod, po moči z darmi si mile delati bogove; kako bi torej kdo bogove bolje in pobožniše častil, kot ako stori, kakor

ukazujejo sami? Toda od zmožnosti ne sme človek nič odjenjati, ako namreč kdo to stori, pač gotovo takrat ne časti bogov. Kdor torej ne opušča po zmožnosti bogove častiti, sme se zanesti in upati največih dobrot; zakaj pač nikdo bi pameten ne bil, ako bi pričakoval večih dobrot od družega, kot od bogov, ki največ koristiti morejo, tudi ne drugače, kot ako jim dopade; in kako pač bi jim bolj dopadel, kot ako jim je čisto pokoren?

Ker je tedaj Sokrat tako govoril in sam tako ravnal, delal je učence pobožniše in razumniše.

4. Sokrat dokazuje, v čem obstoji pravičnost.

Pa tudi v oziru pravičnosti Sokrat ni prikrival, kakošno misel je imel, marveč pokazal je v djanji, ker vedel se je v domači obhoji z vsemi postavno in koristno: bil je pokoren v javnem življenji predstojnikom in postavam, domá in v vojski bil je tak, da je bil očitno reden pred vsemi. Ko je bil v zbirališču epistat, ni pustil ljudstvu glasovati zoper postave, ampak s postavami se je ustavil napadu, ktereга bi pač nobeden drugi človek ne bil zderžal. In kedar so mu ukazali samosilniki kaj zoper postave, ni ubogal; ko so namreč prepovedali razgovarjati se z mladenči, in ko so ukazali njemu in nekterim družim, naj bi pripeljali nekega državljana za smert, sam on ni ubogal, ker bilo je zoper postave ukazano. In četudi imajo navado drugi

pri sodbi govoriti sodnikom po godu, ter jim se prilivati in prositi jih zoper postave, in četudi so mnogi za to od sodnikov oproščeni bili, vendar ni hotel on, ko je bil tožen od Meleta, nič navadnega storiti v sodnji zoper postave, marveč akoravno bi bil izpuščen, ko bi le kolikaj tacega storil, raje je hotel, postav se deržé, umreti, kot brezpostavno živeti. In tudi govoril je tako z družimi, in pa s Hipijem Elejskim razgovarjal se je enkrat takole o pravičnosti: Ko je namreč čez nekaj časa Hipsia, prišel v Atene in se snidel s Sokratom, ko je ravno govoril k nekim, da je čudno, ako kdo kogar izučiti hoče za čevljarja, tesarja, kovača ali jezdeca, da ni v zadregi, kam naj ga pošlje, da doseže le-to; pravijo nekteri tudi, ako hoče kdo konja ali vola spretnega storiti, vse je polno zu uk sposobnih; ako hoče pa kdo ali sam se učiti pravičnosti, ali pa sina in domačince učiti dati, ne vé, kam bi se obernil, da doseže le-to. In Hipsia to slišati, zasmehovaje ga, je djal: Sokrat, ali še zmiraj eno in isto govoriš, česar sem te že zdavna slišal? In Sokrat pravi: Kar pa je še slabeje od tega, o Hipsia! ne le eno in isto, ampak tudi o istih rečeh; ti pa po svoji učenosti morda o istih rečeh nikdar ne poveš istega. Se ve da, skušam vedno povedati kaj novega. Ali tudi o rečeh, ki jih veš, pravi Sokrat? postavim, ako bi te kdo vprašal o čerkah, koliko jih je in ktere so v besedi „Sokrat,“ skušaš li govoriti zdaj tako, zdaj drugače? Ali ako te kdo vpraša o številih, če je „dvakrat pet“ deset, ne bodeš li sedaj tako odgovoril, kakor pred? Da, o tacih rečeh, o Sokrat,

govorim vedno enako, kakor ti; toda o pravičnosti vem povedati, čemur ne bodeš ne ti, ne drugi ogovarjal. Pri Heri, veliko dobroto si našel, je djral Sokrat, če bodo jenjali sodniki različno glasovati, jenjali državljani o pravicah se pričkati, pravdati in razpirati, jenjale države o pravicah bojevati se in prepirati; in jaz ne vem, kako bi se ločil od tebe, ki si našel toliko dobroto. Toda ne boš slišal, preden sam ne razodeneš, kar misliš o pravičnosti, zakaj dosti je, da druge zasmehuješ, ker izprašuješ in uganjaš vse, sam pa nobenemu odgovora dati in misli razodeti nočeš o nobeni reči. Kako, o Hipia, ali nisi zapazil, da nikakor ne jenjam dokazovati, kar se mi zdi pravično? Kakošen je tedaj ta govor? Če ne z besedo, pa dokazujem z djanjem, pravi Sokrat; ali ni verjetniše djanje od besede? Gotovo, zakaj mnogi govoré o pravici pa delajo krivico; kdor pa pravično ravná, pač ni krivičen. Si li kdaj zapazil, da sem po krivem pričal, obrekoval, prijatle in državo v razpor pripravil, ali kaj družega krivičnega počel? Nak, zderžati pa se krivice, ali ni to pravičnost? Vidi se o Sokrat, da tudi sedaj skušaš ogniti se, da pokažeš svojo misel o pravičnosti; zakaj ne, kar delajo pravični, ampak česar ne delajo, to praviš. Ali jaz sem menil, pravi Sokrat, da je nehoteti krivičen biti že dovoljen dokaz pravičnosti; če pa se ti ne zdi, pomisli, če ti bo tole bolj dopadlo, jaz namreč pravim, da je postavnost pravičnost.

Meniš li, o Sokrat, da je postavno in pa pravično eno. Menim. Ali jaz te ne razumem, kaj

imenuješ postavno in kaj pravično. Deržavne postave vsaj poznaš? Poznam jih. In kaj imenuješ postave? Kar so deržavljeni sklenili in določili, kaj je storiti in česa se zderžati. Je li postaven tisti, ki živi v deržavi po tem in nepostaven, kdor to prelomi? Kaj pa da. Tedaj kdor je temu pokoren, ravna pravično, in kdor nepokoren, krivično? Kaj pa da. Tedaj, kdor ravna pravično je pravičen, in kdor krivično krivičen? Se vé da. Postavni je pravičen, nepostavni krivičen. In Hipia je djal: O Sokrat, kako bi pač imel človek postave za resnobno reč ali pa njim pokoren biti, ki jih velikrat postavodajavci sami overžejo in spremenijo? Saj tudi vojsko velikrat prično deržave pa zopet mir storé. To je da. Meniš tedaj, da počneš kaj družega, ako zaničuješ postavam podložne, ker so postave odpravljene, kot ko bi kazal redne v vojski, ker bi utegnili nastopiti mir? ali grajaš tudi tiste, ki v vojski radovoljno pomagajo domovini? Pri Zenu, jaz ne. Kaj pa ali ne veš, je djal Sokrat, da ne bi bil Lykurg lakedajmonski napravil Sparte različne od družih deržav, ko bi ne bil ji posebno včepil pokorščine postavam? Ali ne veš, da so najboljši predstojniki v deržavah oni, kateri najbolj pripomorejo deržavljanom, da so pokorni postavam? in da se tista deržava v miru najbolje počuti in da je v vojski nepremagljiva, v kateri so deržavljeni najbolj postavam pokorni? Saj dalje tudi sloga velja deržavam kot največa dobrota, in prav pogosto opominjajo starašinstva in boljarji deržavljane, naj so složni, in

povsodi v Heladi obstoji postava, naj prisežejo državljani, da bodo složni, in povsodi prisegajo to prisego; in to se godi, menim, ne da bi ene in iste piskarje hvalili, tudi ne, da bi ene in iste pesnike odbirali, tudi ne, da bi ene in iste veselice določevali, marveč da bi pokorni bili postavam: zakaj ako se deržé državljani tebe, močne in srečne so deržave, brez sloge pa se ne more ne deržava lepo vladati, ne hiša dobro gospodariti. In po samesi kako pač more biti kdo bolj varen pred javno kaznijo in kako bolj čislán, kot ako je pokoren postavam? Kako bi pač v sodnijah pravdo manj zgubil, in kako pač ložeje zmagal? Komu bi pač raje kdo zaupal premoženje, sine in hčere? Koga bi pač cela deržava imela za bolj zanesljivega, kot postavnega? Pri katerem bi pač ložeje dosegli pravico stariši, sorodniki, služabniki, prijatli, državljani in ptujci? Komu bi pač raje zaupali sovražniki odloke, oporoke in pogodbe o miru, kot postavnemu? s katerim bi raje stopili v zavezo, kot s postavnim? komu bi raje zaupali zavezniki vodstvo, stražarstvo ali mesta? od koga bi kdo pred pričakoval, da bo hvalo vedel, ako je skazal dobroto, kot od postavnega? ali komu bi kdo raje dobro storil, kot tistemu, od kogar misli hvalo prejeti? komu bi hotel kdo raje biti prijatelj, in ne raje sovražnik, kot takemu? S kom bi se kdo v vojsko zapledel neraji, kot s komur bi najraje bil prijatelj, in najneraje sovražnik, in s komur jih naj več želi biti prijatli in zavezniki, najmanj pa zoperniki in sovražniki? — Jaz torej do-

kazujem, o Hipia, da je edno, biti postaven in pa pravičen, ti pa, ako misliš nasprotno, povej. Za Zena, o Sokrat, pravi Hipia, jaz nisem v nasprotji s tem, kar si rekel o pravičnosti.

Kaj pa, o Hipia, veš li, da so tudi nekatere nezapisane postave? Da tiste, ktere v vsaki deželi enako veljajo. Bi li mogel reči, da so jih dali ljudje? Kako pač bi bilo mogoče, ker se ne morejo vsi sniti in niso vsi enega jezika. Kaj meniš, kdo je dal le-te postave? Jaz vsaj menim, da so jih bogovi dali ljudem, kajti pri vseh narodih je prva postava, častiti bogove. Ali pa ni tudi povsod postava, stariše spoštovati? Tudi to. In pa, da se ne vežejo ne stariši z otroci, ne otroci s stariši? O Sokrat, to se mi ne zdi božja postava. Zakaj ne? zato, ker vidim, da jo nekteri prelomijo. Saj tudi v mnogih drugih rečeh ravnaajo zoper postave: toda kdor prestopi postave, dane od bogov, terpi kazen, kateri uiti ni moč nobenemu človeku, kakor uidejo kazni nekteri, ki prestopijo postave, dane od ljudi, naj si že bode skrivaj ali siloma. — Kaj pa? ali dobrotnikom dobro storiti ni povsod postavno? Da, toda to se prelamlja. Ali torej ne terpe prestopniki tega kazni, ker so zapuščeni od dobrih prijatlov in pa prisiljeni hoditi za svojimi sovražniki? Ali niso tisti, ki dobro storijo, s komur opraviiti imajo, dobri prijatli, tisti pa, ki dobrot ne povračajo takim, v sovrastvu pri njih zavolj nehyalečnosti? Pri Zenu, o Sokrat, vse to je bogovom podobno; zakaj, da postave same zapopadajo kazni za prestopnike, to se mi

zdi znamenje boljšega postavodajavca, kot človeškega. Meniš li Hipia, da ukazujejo bogovi po postavi pravično, ali kaj drugega od pravičnega? Gotovo ne drugega, zakaj javelne bi kdo drugi pravičnost ukazal po postavi, če ne bog. — Torej tudi bogovom, o Hipia, velja pravično in pa postavno kot edno.

Tako govore in pa ravna je delal je Sokrat prijatelje pravičniše.

5. Podlaga zmožnosti v djanji je zmernost.

Sedaj bom povedal, kako je delal Sokrat svoje učence zmožniše za djanje. Misleč namreč, da je dobro, ako je zmernost podlaga onemu, ki hoče kaj verlega storiti, kazal se je prvič učencem najbolj uterjenega izmed vseh ljudi; potem je napeljeval učence, razgovarjaje se, pred vsem k zmernosti. Kakor je tedaj vedno v spominu imel reči, ki so koristne h krepkosti in pa učence spominjal, tako vem, da je enkrat z Eutydemom takole se razgavarjal o zmernosti: Povej mi, Eutydem, ali deržiš prostost za lep in vzvišen imetek človeku in državi? Kolikor je moč najbolj: Torej, kogar ovladajo telesne sladnosti in zavolj njih ne more delati najboljšega, imaš li tega za prostega? Nikakor, zakaj zdi se ti morda, da je delati najboljše prostost, imeti pa kogar, ki brani to storiti, neprostost. Čisto tako. Meniš torej, da so nezmerni čisto neprostiti? Za Zena, naravno. Ali

meniš, da so nezmerni samo zadržani, da ne delajo najboljšega, ali pa tudi prisiljeni storiti najsramotošne? Nič manj, menim, niso prisiljeni k temu, kot zadržani od unega. Kaj meniš, kateri gospodje nek ovirajo v dobrem in silijo k zlobnemu? Za Zena najzlobniši. Kakošna sužnost se ti zdi najhuja? Meni vsaj se vidi tista pri najzlobniših gospodarjih. So torej nezmerni v najhuji sužnosti? Menda.

Kaj pa? meniš li, da nezmernost ne odvrča od ljudi modrosti, ki je največa dobrota, in jih pahne v nasprotje? Ali misliš, da ne brani paziti na koristne reči in učiti se jih, ker vleče k ugodnostim, in da ne oslepi človeka ter pripravi, da izvoli slabeje mesto boljšega, čeravno spozná dobro in hudo? Da, to se godi. In razumnost, o Eutydem, komu bi jo pač manj prisojevali, kot nezmernemu? Kajti dela razumnosti in pa nezmernosti so ravno nasprotne. Priterdim tudi le-to. In meniš, da je skerblijivosti za potrebne reči kaj bolj overljivega od nezmernosti? Nikakor. Ali je za človeka kaj slabejega, kot kar napravi, da izvoli škodljive reči mesto koristnih, kar ga napeljuje, da skerbi za une, in zanemarja le-te, kar ga sili delati nasprotno od razumnih? Nič. Ni torej naravno, da vzrokuje zmernost ljudem nasprotne reči od nezmernosti? Čisto naravno. Ni tedaj vzrok nasprotnega največa dobrota? je. Viditi je torej, o Eutydem, da je za človeka zmernost najbolje. Gotovo, o Sokrat.

Eutydem! ali si že kterikrat o tem pomislil? — O čem? — Da nezmernost ne more pripeljati k ugodnosti, h kateri na videz sama vodi ljudi, zmernost pa pred vsem največ ugodnosti pripravi. Kako? Zato ker nezmernost ne pustí prenašati lakote, žeje, poželenja po poltenosti in trudnosti, po katerih samih je moč ugodno jesti, piti, ugodno počivati in pa zaspati, ako počakamo in sterpimo, dokler nam to najprijetnije postane, ter nam brani najbolj potrebnih in vednih ugodnosti prav uživati; zmernost sama vadi krotiti omenjene nagone, ter stori sama, da se spomina vredno veselimo omenjenih reči. Prav resnično govoriš. Dalje imajo zmerni užitek tudi iz učenja lepega in dobrega oskerbljenja kake take reči, po kateri more človek svoje telo dobro izuriti, svojo hišo dobro gospodariti, prijatlom in deržavi koristen postati, sovražnike ukrotiti, iz česar izvirajo ne le koristi, ampak tudi prijetnosti, ako opravljajo to; nezmerni pa niso ničesar deležni, zakaj kdo bi bil pač manj deležen takih reči, kot kdor se nikakor ne more s tem pečati, ker je zapleden v hrepenenji po najbližih ugodnostih? In Eutydem je djal: O Sokrat, ti praviš, menim, da človek, ki je vdan telesnim ugodnostim, celo nobene kreposti deležen ni. V čem pač se razločuje nezmerni človek od brezumne živine? Kdor namreč na dobro ne porajta in pa po ugodnem hrepeni po vsakem načinu, koliko pač se loči od neumne govedi? ampak le zmernim je mogoče gledati na najboljše reči, in pa izvoliti dobre, slabih se

zderžati. In tako postanejo ljudje dobri in srečni, je djal.

6. Kako je napeljeval Sokrat učence k spoznanju razumkov.

Tudi to bom skušal povedati, kako je storil Sokrat učence zmožniše v razgovarjanji. Sokrat namreč je menil: kdor vé, kaj je vsaktera reč (zaumek), mogel bo tudi drugim razložiti; kdor pa ne vé, ni čuda, da se moti sam, in zmoti druge. Za tega del je vedno pregledoval z učenci, kaj je vsaktera reč, in ni nikdar jenjal. Težavno bi bilo, vse povzeti, kakor je bilo določeno, le toliko bom povedal, kolikor menim da je dovelj, da način preiskovanja pokažem.

Za prvo je preiskoval o pobožnosti nekako tako-le: Povej mi, Eutydem, kaj meniš, kaj neki je pobožnost? Za Zena, nekaj prav lepega. Veš tedaj povedati, kdo neki je pobožen človek? Menim, kdor bogove časti. Sme li bogove častiti, kakor bi kdo hotel? Nak; ampak so postave, po katerih se mora to storiti. Tedaj kdor vé te postave, vé pač tudi, kako mora bogove častiti? Menim da. Ali tedaj meni, da ne sme drugače bogov častiti, kot kakor vé, kdor vé bogove častiti? Nak, ne sme. Ali kdo bogove časti drugače, kot kakor meni da mora? Mislim, da ne.

Torej kdor vé postave o bogovih, bode pač po postavah bogove častil? Kaj pa da. Tedaj, kdor časti po postavah, časti kakor mora? Kako pak? (se vé da). In kdor časti, kakor mora, je li pobožen? Gotovo. Po tem takem bil bi nama kot pobožen prav določen tisti, ki vé zavkazano o bogovih? Meni vsaj se zdí.

Z ljudmi pa, ali se sme ravnati, kakor kdo hoče? Nak; ampak kdor ve, kaj je zavkazano o teh, kako se imajo ravnati med seboj, ta je postaven. Tedaj kateri po tem med seboj ravnajo, ravnajo kakor morajo? Kaj pa da. Toraj kdor ravna, kakor mora, ravna prav? Gotovo. Tedaj kdor z ljudmi prav ravna, dela prav tudi v človeških zadevah? Naravno. Tedaj dela pravično tudi ta, kdor je pokoren postavam? Se vé da. Ali pa veš, kaj se imenuje pravično? Kar ukazujejo postave. Tedaj kdor stori, kar ukazujejo postave, stori, kar je pravično in kar mora? Kaj pa da. So torej pravični, kateri delajo pravično? Menim da. Ali meniš, da so nekteri pokorni postavam, čeravno ne vejo, kaj ukazujejo postave? Nak. Ako kdo ve, kaj mora storiti, ali meniš, da misli, da tega ne sme storiti? Ne menim. Poznaš nektere, ki delajo drugače, kot kar menijo, da morajo? Ne poznam jih. Delajo torej tisti pravično, ki vejo, kaj je zavkazano o ljudeh? Gotovo. So torej pravični tisti, ki delajo pravično? Kdo drugi pak? Ali sva

tedaj vendar prav določila, določevaje, da so pravični tisti, ki vejo postave o ljudeh? Meni se zdi.

Kaj pa bi modrost imenovala? Povej mi, meniš li, da so modri v tem modri, kar vejo, ali nekteri tudi v tem, česar ne vejo? Gotovo, kar vejo; zakaj kako bi bil kdo moder v tem, česar ne ve? Ali so torej modri po vednosti modri? Da, po čem drugem bi kdo moder bil, če ne po vednosti? Ali meniš, da je modrost kaj družega, kot po čemur so modri. Nak. Je tedaj vednost modrost? Meni vsaj se zdi. Meniš li, da je mogoče človeku, vediti vse reči? Nak, za Zena, prav mali del tistih. Tedaj ni mogoče človeku biti modremu v vseh rečeh? Nikakor. Kar torej vsakteri ve, v tem je moder? Mislím da.

Eutydem, nam je tudi dobro tako preiskovati? Kako? ali meniš, da je ena in ista reč vsem koristna? Ne mislim. Kaj pa, se ti zdi, kar je enemu koristno, da je včasi drugemu škodljivo? Se ve da. Bi li kaj družega imenoval dobro, kot kar je koristno? jaz ne. Je torej koristno dobro, za česar del je koristno? Mislím da.

In lepoto, ali bi jo pač kako drugače določila? Ali imenuješ pravo (lepo) to, kar veš, da je pravo za vse, naj si je telo, ali orodje, ali kar koli družega, če je kaj? ali če je kaj, kar veš, da je pravo (lepo) za vse, imenuješ li lepo, naj si je telo, ali orodje,

ali kar si bodi družega? jaz ne. Ali je tedaj za to vsaktero prav rabiti, za kar je vsaktero rabljivo? Kaj pa da. In je li za kaj družega pravo vsaktero kot za kar je vsaktero prav rabiti? Za nič drugega. Je torej rabljivo pravo, za kar je rabljivo? Mislim da.

In pa jakost, jo li tudi šteješ med lepote? Celotno med največe lepote. Ali ni za najmanjše reči jakost nekaj rabljivega (hasnega). Nak, marveč za najvažnejše. Ali meniš, da je v silah in nevarnostih hasno ne poznati jih? Nikakor. Kdor se ne boji taci reči ker jih ne pozná, kaj, ali ni jak? Nak; zakaj tako bi bilo veliko besnih in plahih jakih. Kaj pa, kdor se tudi strašnega ne boji? Za Zena, še manj (je jak). Ali imaš torej za jake tiste, ki so v strašnih in nevarnih okolšinah dobri, kateri pa slabi, za plahé? Gotovo. Ali meniš, da so v taci okolšinah dobri kateri drugi, kot kateri morejo jih prav rabiti? Nak, ampak le taki. Slabi pa, kateri niso v stanu jih prav rabiti? Kteri drugi pak? Ali vsak rabi, kakor meni da mora? gotovo ne drugače. Ali vejo tisti, ki ne morejo prav rabiti, kako morajo rabiti? Pač ne. Kteri vejo, kako morajo rabiti, ali tudi morejo? samo tisti. Kaj pa, kdor se nikdar ni zmotil, ali slabo rabi take okolšine? Menim da ne. Kdor tedaj slabo rabi, se je li zmotil? naravno. Torej, kdor strašne in nevarne okolšine prav rabiti vé, je jak, kdor pa se v tem moti, plah? Mislim da.

Kraljestvo in samosilstvo imel je oboje za vlade, vendar pa je menil, da se ločita med seboj; zakaj vlado s privoljenjem ljudi in po postavah imenoval je kraljestvo; kjer pa se vlada zoper voljo in ne po postavah, ampak kakor hoče vladar, je samosilstvo. In kjer se postavljajo uradnije iz tistih, ki spolnujejo postave, to vladarstvo je imenoval boljarstvo; kjer pa po cenjenji, bogastvovlado; kjer pa iz vseh, ljudovlado.

Ako pa mu je kdo s čimur ogovarjal, akoravno ni nič gotovega povedati mogel, ampak brez dokaza terdil, da je modrejši ta, kterege on meni, bolj najden v državnih rečeh ali jači, ali kaj družega tacega, napeljal je Sokrat celi govor na temelj nekako tako-le: Praviš li, da je bolji državljan ta, ki ga hvališ ti, ali ki ga jaz? ki ga jaz. Kaj torej, ko bi pregledala za prvo, kaj je dolžnost dobrega državljana? Storiva to. Ali ni pri oskerbništvu imetka bolji ta, ki stori mesto bogateje na premoženji? gotovo. In v vojski, da premaga zopernike? Kaj pa da. In pri poslanstvu ni li ta, ki napravi prijatle iz sovražnikov? Se ve da. Tedaj tudi v zbirališču on, ki razpore ustavi in slogo napravi? mislim da. — Ker je tako govor napeljeval, pokazala se je celo opornikom resnica. Kedar pa sem kaj razlagal v govoru, hodil je po najbolj poterjenih resnicah, mislé, da je to prava gotovost govoru. Torej kedar je govoril, pridobil si je najbolj, kolikor jih poznam, misli poslušavcev.

Rekel je, da je pridal Homer Odyseju ime gotovega
 govornika, ker je bil v stanu govoriti po resnicah,
 znanih ljudem.

7. Sokrat uči, koliko je treba vediti djanskih vednosti.

Da je Sokrat razodeval naravnost svoje mnenje
 svojim učencem, zdi se mi jasno iz do sedaj rečenega;
 da si je pa tudi prizadeval, da bi bili samostojni v
 pristojnih opravilih, to bom povedal sedaj. Med vsemi
 namreč, kolikor jih poznam, bil je on najbolj skerben
 pozvediti, v čem je zveden kak njegovih učencev;
 kar pa se spodobi vediti verlemu človeku, učil je naj-
 radovoljніше med vsemi, kar je vedil sam, česar pa
 ni vedil sam, veleva jim je k zvedenim. Učil je
 tudi, koliko mora biti zveden v vsakterem predmetu
 prav izobraženi človek. Merčunstva, na priliko, si
 mora toliko naučiti, je djal, da je človek v stanu,
 ako bi trebalo, zemljo po meri prav prevzeti, oddati,
 razdeliti ali delo odkazati. In tega se je tako lahko
 naučiti, da kdor oberne pazljivost na merčunstvo,
 pozna, koliko je zemlje in kako se meri. Merčunstva
 pa se učiti do nerazumljivih čert je zavergel, kajti
 ni razviditi, je djal, k čemu je koristno, čeravno nikakor
 ni bil neveden v tem; to je dovolj, da potrafi celo
 človeško življenje in ovira veliko družih koristnih
 vednosti.

Veleval je tudi z zvezdoslovjem se seznaniti, in tega vendar le tako daleč, da mora poznati čas po noči, mesca in leta, da na poti, na vodi (pri jadrnji), na straži, in kar družega se opravlja po noči, v mescu in letu, vé se poslužiti k temu znamenju, ako razloči čase rečenih oddelkov; in tega se je lahko naučiti od ponočnih lovcev, mornarjev in družih veliko, katerim je skerb to vediti. Učiti pa se zvezdoslovja tako daleč, da pozna tudi zvezde, ki niso v istem okrožji, namreč planete in neredne (nedoločljive) zvezde, in pa preiskovaje njih daljavo od zemlje, in tek, in vzroke čas tratiti, močno je odvrčal; kajti češ da tudi pri tem nobene koristi ne pozna, in vendar tudi celo v tem ni bil neveden; djalo je, da tudi to je dovelj celo človeško življenje potratiti, in veliko koristnega ovira. Sploh je odvrčal od preiskovanja nebeških reči, kako vravnava bog vsaktero; kajti menil je, da nekaj to ni najti človeku, nekaj pa ni ljubo bogovom, ako preiskuje, kar niso hotli razodeti; v nevarnosti je tudi, je djalo, da bi v zmote ne zašel, kdor to tuhta, kakor je zašel Anaksagora, ki se je najbolj ponašal s tem, da božje naprave razklada. Zakaj on je djalo, da sta ogenj in pa solnce edno, pa ni vedil, da ljudje ogenj lahko gledajo, v solnce pa ne morejo pogledati; in da od solnca osvitljene barve černeje postanejo, od ognja pa ne; ni vedil, da zemeljskih rastik brez solnca nobena ne more lepo se razvijati, od ognja ogrete pa vse poginejo; in ker je djalo, da je solnce svitel ka-

men, ni vedil tega, da kamen v ognju se ne sveti, in ne zderži dolgo časa, solnce pa celi čas najbolj svitlo ostane.

Tudi številjenja učiti se je veleva, in te kakor v družih rečéh je opominjal varovati se praznega vkvarjenja; kolikor pa je koristno, pregledoval je on sam z učenci in povzel.

Priganjal je zelo učence, naj bi tudi za zdravje skerbili, ter se učili od zvedenih kolikor moč, in pa vsak na se pazil celo življenje, ktera jed ali pijača, ktero delo mu koristi, in kako to uživaje bi zmiraj najbolj zdrav bil: zakaj kdor tako pazi na-se, težko bo našel zdravnika, ki bi k zdravju tečnih reči bolj spoznal kot sam; ako pa kdo hoče pomoči, kot je po človeški modrosti, svetoval je, naj skerbi za vedeževanje, kajti kdor vé, po čem naznanjajo bogovi o človeških zadevah, nikdar ni zapuščen božjega sveta.

8. Sokratova smert je bila srečna.

S k l e p.

Ako kdo misli, da je spričano, da je Sokrat legál o daimoniju, ker je govoril, češ da mu naznanja, kaj mora storiti in česar ne, pa vender so ga obsodili sodniki k smerti; naj pomisli prvič, da je takrat že tako daleč bil v letih, da, če ne takrat, končal bi bil ne veliko pozneje svoje življenje; potem, da je ušel naj težavnišemu času življenja, kjer se vsim razum zmanjšuje, mesti tega pa časno krepkost pokazavši pridobil si je slavo, ker govoril je pri sodbi med vsemi ljudmi najbolj resnično, prosto in pravično, in pa sprejel je obsodbo k smerti prav mirno in moško; zakaj enoglasno se govori, da nobeden človek, kolikor jih je v spominu, ni smerti prestal lepše: bilo je namreč treba po obsoji še trideset dni živeti, ker bil je delični praznik tistega mesca, bila pa je postava, da nobeden ne sme javno usmerten biti, dokler se ni vernilo slovesno poslanstvo iz Dela; in tisti čas so vidili vsi prijatli jasno, da ni nič drugače živel, kot v prejšnem času, pred pa so ga občudovali najbolj izmed vseh ljudi zavolj dobrovoljnega in zadovoljnega življenja. In kako pač bi kdo lepše umerl, kot tako? Ali katera smert bi pač bila lepša, kot kedar kdo najlepše umerje? Ktera

smert pa bila bi srečniša, kot najlepša? Ali katera bogoljubniša, kot najsrečniša?

Povedal bom še, kar sem slišal o njem od Hermogena, sina Hiponikovega. Ko je namreč Melet Sokrata že bil zatožil, Hermogen pa njega slišal razgovarjati se o vsem bolj, kot o pravdi, djal mu je, da je treba gledati, kako se bo zagovarjal. On pa je djal najpred: Ali meniš, da nisem vedno živel za to skerbé? In ko ga vpraša, kako, je djal, da celo življenje ni nič družega delal, kot pregledoval, kaj je pravično, kaj krivično, nič družega delal, kot pravično, in zderžaval se krivičnega, češ to je najlepša priprava za zagovarjanje. Hermogen pravi na to: Ne vidiš, Sokrat, da so sodniki v Atenah že veliko pravičnih obsodili, zapeljani na besedo, veliko krivičnih pa oprostili? Res pri Zenu, o Hermogen, djal je Sokrat; toda ko sem že začel misliti na zagovor pred sodniki, ustavil se mi je daimonion. Čudne reči govoriš, pravi Hermogen. In on je djel: Ali se čudiš, če bogu bolj dopade, da sklenem sedaj življenje? Ali ne veš, da do tega časa nobenemu človeku ne prepustim, da je bolje in prijetniše živel kot jaz? Zakaj najbolje živé, menim, tisti, ki najbolj skerbé, da prav dobri postanejo, najprijetniše tisti, ki vidijo, da so boljši. Kar čutim, da se je godilo do sedaj z menoj, naj si bo, kedar sem se snidel z družimi ljudmi, naj si bo primerjaje samega sebe z družimi, vedno sem mislil tako o sebi in ne le jaz, ampak tudi moji prijatli

zmiraj tako mislijo o meni, ne zato, ker me ljubijo, kajti tudi oni, ki druge ljubijo, bili bi tako proti svojim prijateljem, marveč za to, ker menijo, da sami bodo bivaje z menoj prav dobri postali. Ako pa živim dalje, morda bo treba starosti plačevati, namreč viditi in po slišati slabeje, razumeti manj, manj podučljiv, bolj pozabljiv biti, slabeji postati od tistih, memo katerih sem pred boljši bil. Res ko bi tega ne zapazil, ne bilo bi vredno živeti; ako pa bi zapazil, moral bi pač slabeje in neprijetniše živeti. Res ako umerjem po krivici, sramotno bo to za tiste, ki me obsodijo krivično, če namreč je sramotno, krivico delati, in kako ne bi bilo sramotno, kar koli krivičnega storiti? Kaj pa je za mene sramotnega v tem, ako drugi ne morejo o meni ne pravično soditi, ne storiti? Saj tudi jaz vidim, da pri potomcih nimajo enacega sluha tisti, ki so krivico delali in pa ki so krivico terpeli. Vem, da tudi jaz bom spomina deležen pri ljudeh, če tudi sedaj umerjem, pa ne tako, kakor oni, ki so me obsodili; zakaj zmiraj se bo pričevalo o meni, da nikdar nobenemu človeku nisem krivice storil, ne slabejega naredil ga, marveč da sem vedno skušal zboljšati učence.

Tako se je razgovarjal Sokrat z Hermogenom in družimi učenci. Kteri so poznali Sokrata, kakošen je bil, in ki hrepenijo po kreposti, še sedaj zelo žalujejo po njem, češ da je največa podpora za vajo v kreposti. Meni pa je kot tak, kakor sem ga popisal,

tako pobožen, da ni nič brez božjega svèta storil; tako pravičen, da ni le malo ne nobenemu škodoval, koristil pa prav zelo njim, ki so ž njim opraviti imeli; tako zmeren, da nikdar ni izvolil prijetniše mesto boljega; tako razumen, da se nikdar ni motil pri presojevanji dobrega in hudega; on ni potreboval nikogar, ampak zadostil si je sam pri presoji teh reči; bil je zmožen z besedo povedati in določiti take reči, zmožen tudi druge izpraševati in zmočene prepričati, ter jih pripeljati h kreposti in verlosti; zdel so mi je tak, kakoršen je najboljši in najsrečniši človek. Če pa to komu ne dopade, naj primeri značaj družih k temu ter naj tako sodi.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421352

